

ידי השלחן

סיכום בלשון בהיר ומתומצת על סדר השלחן ערוך,

מסוגיות הגמרא והראשונים עד לפסק ההלכה

הלכות מצוות התלויות בארץ

מותאם לבחינות הרכנות הראשית

נסדר ונערך בעזרת החונן לאדם דעת על ידי

ידידיה אושרי

פעיה"ק כרמיאל תובב"א

הכולל המרכזי קרן אורה

שנת "התיצבו וראו את ישועת ה'" (תשפ"ו)

ניתן להשיג סיכומים על הלכות:

שבת, תפילה ברכות, עירובין, מועדים, נידה, איסור והיתר,

אבלות, מצוות התלויות בארץ, מקוואות, חופה וקידושין.

ברית מילה לשמה

המוהל הרב ידידיה אושרי

0504181108

עפ"י הנחיות הרבנות הראשית לישראל ומשרד הבריאות

מהדורה זו הינה מהדורה ראשונה,

אודה לכל מי שיוכל לשלוח הערות והארות למייל המעודכן למטה

כל זכויות ההדפסה, העתקה או צילום הטקסט, שמורות למחבר

כתובת המחבר: כרמיאל, רחוב נחל סער 19/8

להזמנות הספר 053-3868652 \ 050-4181108

הערות והארות יש לשלוח לכתובת המחבר הרשומה לעיל,

או בדואר אלקטרוני: didiosher@gmail.com

זכרון לפניך בשהק לעד בספר יוחק

זכרון אבינו מורינו ורבינו עטרת ראשנו שר התורה ועמוד
ההוראה, פאר הדור והדרו, אשר כל בית ישראל הולכים
לאורו, והחזיר עטרה ליושנה להעמיד מורשת יהדות
ספרד על תילה, ולקרב לבם של רבבות אלפי ישראל
לאביהם שבשמים בתורתו המאירה ובפסקיו הבהירים,
והרביץ תורה ברבים לאלפים ולרבבות במסירות נפש

הראשל"צ ונשיא מועצת חכמי התורה

מרן

רבינו עובדיה יוסף זצוק"ל

זצוקללה"ה

אשר ספר זה הוא אחד מתוך אלפי ספרים שנכתבו בדורינו
הנובעים מכחו וכח זכותו תגן עלינו ועל כל בית
ישראל אמן.

כס"ד, י"ב אדר א' תשע"ט, 4-780/ע"ט

דברי ברכה

הובאו לפני חלק מגליונות הספר **"ידי השלחן"** סיכומים על הלכות איסור והיתר, מקורות הדינים בתלמוד ובראשונים, הרמב"ם וש"ע, שכתב וערך הרב היקר והנעלה, שוקד באהלה של תורה, עמו עוז ותושיה, משנתו ערוכה וברורה, מזכה הרבים, תהלתו בקהל חסידים, יראת ה' היא אוצרו, שמן תורק שמו, כבוד שם תפארתו, כה"ר **ידידיה אושרי שליט"א**.

אכן דבר נאה ויאה עשה הרב המחבר, ויועיל לחזרה ולשינון סיכומי ההלכות מקורות הדינים בש"ס, עם דעות הפוסקים הראשונים, ודעת הרמב"ם במקורו, ודברי מרן הש"ע, ודעות האחרונים, והכל עשה בבהירות בסדר נאה ונכון, בטוב טעם ודעת, דבר דבור על אופניו, תפוחי זהב במשכיות כסף, ובעזה"י יהיה זה לתועלת לבני התורה הלומדים ומשננים הלכות אלו, ולפעלא טבא אמינא, איישר חיליה לאורייתא.

ואמנם על בני התורה ואברכי הישיבות לשקוד על דלתות מרן הב"י משחר נעוריהם, אחר ידיעת הש"ס והראשונים בהבנה ישרה, ולא להסתפק בלימוד הש"ע עם כאר היטב.

וכן כתב הסמ"ע בהקדמתו לחושן משפט, שכוונת מרן השלחן ערוך היתה שלא יפסקו דין מהשלחן ערוך מבלי ללמוד תחלה מקור הדין וטעמו ונימוקו בטור ובבית יוסף, ובזמנינו רבים חושבים עצמם כאילו הם מדור דעה ומצפצפים ופוסקים מתוך דברי השלחן ערוך, והם מחריבי עצמנו, הפרו ברית עזבו חק, וגורמים רעה לנפשם. ע"כ. והובא ביד מלאכי (מלי השלחן ערוך אות א').

וז"ל המהרש"א סוטה (כב.): וכדורות הללו אותם שמורים הלכה מתוך הש"ע, והרי הם אינם יודעים טעם הענין של כל דבר, אם לא ידקדקו מתחלה בדבר מתוך התלמוד (והראשונים), שהוא שימוש תלמידי חכמים, טעות נופלת בהוראותיהם, והרי הן בכלל מבלי עולם, ויש לגעור בהם. ע"כ. אלא צריכים לדקדק בידיעת מקורות ההלכה בתלמוד ובפוסקים, שהוא שימוש תלמידי חכמים. וכמבואר בתשובת מרן הבית יוסף, שכל דיין הפוסק מתוך שלחן ערוך לבר, ואין ספר בית יוסף לפניו, בודאי שישגה בהוראותיו, ולכן אשרי אדם השומע לשקוד על דלתות מזוזות פתחי הבית יוסף, אשר בלעדיו לא ירים איש את ידו ואת רגלו לדרוך בנתיבות ההוראה. ועל ידי ההתמדה בלימוד הבית יוסף ילמד אדם דרכו הישרה של מרן שיהיה עמו עוז ותושיה, לפסוק גם בהלכות החמורות, ושלא כדרך המלקטים אחרי הקוצרים, שמסתפקים בעיון שטחי בשלחן ערוך ובספרי האחרונים, מבלי לעיין היטב במקור הדברים בבית יוסף.

וכיו"ב כתב בשו"ת שבות יעקב ח"ג (סימן צח), שהמורים הלכה על פי ספרי הקיצורים מבלי לעיין במקור הלכה, באים לידי טעות בהוראה. וכתב, עוד, שאין דעתו נוחה באלו ספרי ליקוטים של אחרונים, כמו לחם הפנים, וגן נטע, ובאר היטב, כי לא הטיבו אשר דיברו שהם רק כמעתיקים מספר אל ספר, לבדוק בחורים וסדקים כל מקום שימצאו איזה חומרא, מציאה היא בידם להעתיקם, ואל תסמוך עליהם כלל, ובעלי ליקוטים אלו לא דסמכא אינן, כי אין בידם הכרע להכריע מדעת עצמן, או מדעת הפוסקים הלכה כמאן, וכ"ש להקל אין שומעין להם, ולא נאה

להם חיבורים כאלה, אם לא שהם מפורסמים למומחין שהומחו רבים עליהם, כמו בעל פנים חדשות, וכנה"ג, ולקט הקמח, ע"כ.

גם הגאון ר' יצחק מזיא בשו"ת יפה נוף (בשונות שבסוף הספר סימן ד) כתב, נשאלתי אם יש להורות אחר שלחן ערוך דמהר"ם מאיסרליש ז"ל, מאחר שקיבץ כל החומרות מכל הבתראים, וכל מנהגי המדינות והארצות שלנו כאשר נמצא בהקדמתו. תשובה: אומר אני דבדאי הגאון ז"ל מעלתו אין לה ערך ושיעור, ומאן יהיב לן מעפריה. ושלחנו ערוך בכל מיני מטעמים וכו' וכל תלמיד חכם שלמד ספר ארבעה טורים עם הבית יוסף, ויודע מקור ושורש כל דין ואיסור מהיכן נודע ומתפשט על שרשו ומתכונתו וכו' הש"ע הלז הוא לו לעטרת תפארת להקל על המעיין וכו' והרבה תועיל לחכמים וכו' אבל הרבה תלמידים שאינם יודעים שורש ומקור מהדינים או ההוראות ומורים מתוך השלחן ערוך, אומר אני עליו כל המורה מהשלחן ערוך, אל יהי בכלל ברוך, כי אינו מבין שום דבר על שורשו, ויבא לאסור את המותר ולהתיר את האסור. עכ"ל. ואח"כ הביא תשובת הרא"ש הנ"ל וכתב דכל מה שכתב הרא"ש על הפוסקים מתוך ספר הרמב"ם, הוא הדין והוא הטעם למורים מתוך הש"ע שמתירים האיסור. עכ"ל.

וכתב בשו"ת שבט הלוי בחלק ב' סימן נז, כי הגאון החזון איש היה לומד בנעוריו הרבה בספר הבית יוסף, והיו חבריו מלעיגים עליו, שיהיה מלמד תינוקות, ולבסוף נעשה מה שנעשה, וכל גדולי הדור משכימים לפתחו, וכל זה לא בא לו אלא מכח לימוד הבית יוסף.

וכן כתב מרן עצמו בתשובת בית יוסף באבן העזר, כי כל דיין שפוסק מתוך השלחן ערוך ואין ספק בית יוסף לפניו, בודאי שישגה בהוראה.

וכן כתב בתוס' יוס טוב בהקדמתו לספר לחם חמודות, ועל כיוצא בזה אמרו חז"ל: כל תורה שאין לה בית אב אינה תורה. [ירושלמי ר"פ ר"א דמילה]. גם בספר ויקרא אברהם (וה"ק קכ, אות עט) הביא דברי המהרש"א הנ"ל. ע"ש. ועיין בתשובת הרא"ש (כלל ל"א סימן ט') והביאו מרן הב"י בהקדמת הכסף משנה. ע"ש. ומדבריו נלמד להש"ע, כמ"ש הסמ"ע. והרב דבר משה בחלק ג' (בחלק ח"מ סימן י"ב דף ס ע"ד) כתב, דמרן כ"מ בהקדמתו אמר על ספר שלחן ערוך שלא לסמוך בלי ראות הדברים במקומם. ע"כ. וכתב בשדי חמד חלק ו' (סימן יא) דכוונתו דמ"ש בהקדמתו בשם הרא"ש על הרמב"ם יש ללמוד על הש"ע, וכדברי הרב הסמ"ע.

והגאון מהר"ר שמואל קייידנובר בעל תפארת שמואל, כותב בתשובתו שבספר נחלת שבעה (סימן ז') אל הרב המחבר נחלת שבעה, מה שחידש כת"ר בזה דברי שגגה הם, כי שם אל לבו רק דברי האחרונים הט"ז והש"ך, וכנראה שאין ספר בית יוסף תחת ידו, ואני לא כן עמדי, כי עד שאנו מגרמי גרמי באחרונים, ניכול בישראל שמנה אפתורא דדהבה דהש"ס והראשונים הרי"ף הרמב"ם והרא"ש שהם יתד שהכל תלוי בו. ויש למעלת כת"ר למכור ספרי האחרונים ולקנות ד' טורים עם הבית יוסף. [והביא דברי תשובת הבית יוסף, אבן העזר הנ"ל]. וזה כעין מה שכתב הרא"ש בתשובה (כלל לא דין ט') לגבי המורים הוראות מתוך דברי הרמב"ם ואינם בקיאים בגמרא ובמקורות ההלכה, בודאי שהם טועים לאסור את המותר ולהתיר את האסור. ע"ש. ועיין עוד בשו"ת שואל ומשיב קמא (חלק ב' סימן יד),

ובמשכנות הרועים (מערכת ח' אורח נט), ובשלחן ערוך הגאון רבי זלמן (הלכות תלמוד תורה פרק ב' ס"א). וראה עוד בשו"ת יביע אומר חלק א' (בהקדמה).

ומכל מקום כיום שגדולי האחרונים כתבו פסקי הלכה על סדר השלחן ערוך, במקורות וטעמים, אם הוא נחפז להורות הלכה, יכול לסמוך על פסקי מרן בשלחן ערוך בלי עיון תחלה בבית יוסף, כשמעיין בדברי האחרונים החונים על השלחן ערוך. וכן ספר הלכה שחיברו תלמיד חכם מובהק דפקיע שמה, ניתן לסמוך על הוראותיו גם מבלי לעיין בדברי הבית יוסף, [במה שכתב בפירוש, ולא על ידי דמיון מילתא למילתא], ויכול לסמוך על המחבר ההוא שעייין בשרשי הסוגיא בטור ובבית יוסף ובאחרונים. ובלבד שהמחבר פקיע שמה, שימש תלמידי חכמים בעלי הוראה, והוכר בגדולתו גם אצל גדולי התורה, וגדולי הדור הם שסמכו על הוראותיו. ומיהו בזמנינו לא ניתן להסתמך על הסכמות שכתבו גדולי התורה, שאין זה אלא עדות על האדם, לעודדו להגדיל תורה ולהאדירה, אבל אין כאן עדות שהמסכימים עברו על כל הספר מתחלתו ועד סופו בעיון ובדקדוק. ולכן אין לחשוב שכוונת המסכימים להסכים עם המחבר בכל ההלכות שחידש, שבדרך כלל אין החכם המסכים עובר על כל הספר ליתן דעתו על ההלכות המובאות בספר אם הם אליבא דהלכתא או לא. ובעבר היו ההסכמות באות בעיקר על ענין השגת גבול שלא להדפיס ספר שלא ברשות המוציאים לאור. כי על פי ההלכה מחבר ספר שכתב תשובות בהלכה או בעניני אגדה וכל כיו"ב יש לו זכויות בספר, ורשאי למכור את הספר על דעת שלא ידפיסו ממנו בלי רשותו, דהוי תנאי שבממון דתנאו קיים.

ועל בני התורה ואברכי הישיבות לשקוד ולחפש היטב גם בספרי האחרונים ואחרוני האחרונים, אשר הם לנו לעינים, ויהיה וזיו ונשכר לדפוק על דלתות ספריהם הקדושים, כי הם רבותינו המראים לנו את הדרך הישרה בנתיבות ההוראה, ותשועה ברוב יועץ. ואז סמוך לכם בטוח בה' שלא יכשלו בהוראותיהם, ושומע לנו ישכון בטח.

וברכתי להרה"ג המחבר שליט"א שיהי רצון ויפוצו מעיינותיו חוצה, להגדיל תורה ולהאדירה, בבריאות גופא ונהורא מעליא, באורך ימים ושנות חיים, בטוב ובנעימים.

בברכת התורה,

יצחק יוסף

הראשון לציון הרב הראשי לישראל
ונשיא הרבנות הראשית לישראל

הרב שלמה משה עמאר הראשון לציון הרב הראשי לירושלים

Shlomo Moshe Amar

Rishon Lezion

Chief Rabbi Of Jerusalem

שלמה משה עמאר

הראשון לציון

הרב ראשי לירושלים

בעה"ת ש"י, י"ד אייר התשע"ט

אגרת ברכה

הובאו לפני גליונות מהספר החשוב "ידי השולחן" אשר ערך וחבר הרב ידידיה אושרי שליט"א אשר עשה בטוב טעם ודעת סיכומים על הלכות איסור והיתר, וגם זאת עשה לטובה שהביא מקורות הדינים מהתלמוד והראשונים.

וראיתי שמלאכה גדולה עשה מתוך עמלה של תורה, ותועלתו רבה, להאיר עיני הת"ח בדבר ה' זו הלכה.

ואין עיתותי בידי לעיין בדברים, אך נסמכתי על ידידי ומחותני כב' הראש"ל הרב הראשי לישראל הגאון ר' יצחק יוסף שליט"א שכתב לו באורך עם הערות והארות, ועל זה אני סומך. כי מלבד בירורי הענינים שעלו בספרו בבהירות ובבקאיות, עוד הטיב לעשות הכל בשפה ברורה ונעימה, תורה יוצאת הינומא, תורת ה' תמימה, בדעת ובחמה כיד ה' הטובה עליו. ובזכות עמלה של תורה נזכה לראות עין בעין בשוב ה' שבות עמו ונחלתו בישועה וברחמים בב"א.

המצפה לישועת ה' ברחמים

שלמה משה עמאר

הראשון לציון

הרב הראשי לירושלים

הַרְבֵּנוֹת - כְּרִמְיָאֵל

ערב חג השבועות תשפ"ו

מכתב ברכה

שמחתי לשמוע כי אחד מן החבורה ההוגה בתורה תדיר בבית מדרשינו הרה"ג הרב ידידיה אושרי שליט"א עומד להוציא לאור מהדורה מתוקנת ומורחבת בסוגיות חדשות של ספרו הבהיר "ידי השולחן".

ספריו הקודמים של הרב לא ללמד על עצמם יצאו אלא ללמד על הכלל. שמשנתו ברורה וסדורה.

חלק ניכר מהצלחתו של הלומד לשמר את אשר למד נעוץ בשאלה עד כמה הלומד הבין היטב את מה שלמד. כל כמה שהבהירות תגדל כך יגדל משך זמן הזכרון.

המאפיין של חיבורו של הרב הוא הבהירות והסדר. הליטוש בהגדרות והקיטלוג הנכון של כל ענין וענין.

הרה"ג הרב ידידיה אושרי שליט"א ידיו רב לו גם בתורה שבעל פה. פיו מפיץ מרגליות ובאישיותו המיוחדת סלל מסילות ללבם של רבים וטובים מהם בני תורה מובהקים ומהם אנשים שזכו לפגוש לראשונה במאור התורה.

ביד רמה הוא מנווט את בית המדרש 'משכן חי' בכרמיאל – מנחיל תורה לציבור ומכוון תלמידי חכמים בעבודת ה' יתברך. ידיו רב לו גם בטיפוחם של צעירי הצאן בני הישיבות הקדושות.

הקב"ה יעזור לרב היקר בהפצת מעיינותיו חוצה מתוך שפע של ברכה ואושר.

המברך באהבה ובחיבה

אברהם צבי מרגלית

רב העיר כרמיאל

בית ההוראה "היכל שמואל"
בראשות הרב יוסף יוניוב שליט"א

ג' תמוז תשפ"ו

אגרת ברכה

ראה ראיתי את סדרת הספרים הבהירים "ידי השלחן" שחיבר ידיד נפשי היקר

הרה"ג ידידיה אושרי שליט"א

הספר סובב על סיכום נפלא ביותר של דברי הטור בית יוסף והשו"ע ונושא כליו ראשונים ואחרונים, עברתי בין בתריו וראיתי שדבריו נכונים וטובים, ויש בהם טעם לשבח, והוא ערוך בטוב טעם ודעת בשפה ברורה ונעימה דבר דבור על אופניו בסגנון קל וצח, אשר כל הרואה אותו בעודו בכפו יבלענו, ספר זה מיוחד ללימוד וחזרה לאברכים הרוצים לקבל הסמכה ברבנות והוא מיועד לחזרה ושינון, ורבים שלמדו בו הצליחו מאוד במבחנים וזכו לקבל הסמכת חכמים

המחבר למד ושימש אצלנו בבית ההוראה זמן רב, וברוך ה' איתמחי גברא להורות לרבים בהלכה, וכן בהלכות טהרה ומראות, וכן למד אצלנו את אומנות המילה, ועשה זאת באופן היותר ראוי, והוסמך כאחד המוהלים המובהקים

ובידעו ומכירו קאמינא שעמל בתורה ויר"ש היא אוצרו, והנני לברך את המחבר בבריאות איתנה ונהורא מעליא אורך ימים ושנים בטוב ובנעימים להמשיך ולחבר חיבורים טובים ומעילים לעם ישראל, ויזכה להגדיל תורה ולא תצא תקלה תחת ידו
אמן

כעתירת מוקירו יוסף יוניוב

הרב זבדיה כהן

ראש אבות בתי הדין תל אביב יפו

ב"ה כ"ו אדר א' תשע"ט

המלצה

באתי בשורות אלו לברך את כבוד הרב הגאון, מעוז ומגדול, פה מפיק מרגליות הרב ידידיה אושרי שליט"א מבחירי בית המדרש לרבנים "אורות התורה" בעיר אפרת ת"ו, אשר שוקד על ברכי התורה והיראה מזה שנים ורבות ועלה ונתעלה לגאון ולתפארת. וברוך ה' ראה ברכה בעמלו וזכה לחבר ספר חשוב בהלכה וקרא לו "ידי השולחן" אשר כשמו כן הוא ידיים מפוארות לשולחן ערוך יורה דעה, ובו סיכום בהיר ומתומצת על סדר השולחן ערוך מסוגיות הגמרא והראשונים ועד לפסק ההלכה. והכל ערוך בבהירות ובשפה ברורה ובנעימה למען יוכל הלומד להבין להשכיל לשמוע ללמוד וללמד. לא נצרכה אלא לברכה שיזכה המחבר להגדיל תורה ולהאדירה ויפוצו מעיינותיו חוצה בבריאות איתנה ונהורא מעליא אמן.

בכבוד רב
גמולת
זבדיה כהן

ראב"ד תל אביב יפו

ישיבת עקירי ירושלים

רחוב מלכי ישראל 77
רחוב הטורים 31
ת.ד. 57177
ירושלים 91571
טל. 02-5383377
פקס. 02-5376390

IN MEMORY OF SHAUL AND MIRIAM TAWIL ע"ש שאול ומרים טוויל ז"ל

בס"ד

77 MALCHEI ISRAEL ST.
31 HATURIM ST.
P.O.B. 57177
JERUSALEM 91571
TEL. 02-5383377
FAX. 02-5376390

י"ח תמוז תשע"ט

באתי להמליץ בעד תלמידנו היקר

הרה"ג ר' ידידיה אושרי שליט"א

רחש לבו דבר טוב לזכות את הרבים

ולהגדיל תורה ולהאדירה בעיר כרמיאל תובב"א

אשר על כן מצווה רבה להיות לו אחיעזר ואחיסמך להחזיק בידו,

למען יוכל להרבות תורה ולקרב רבים לתורה ויראת שמים.

וכל התומכים והמסייעים יזכו לבני חיי ומזוני רויחי

ובכל אשר יפנו ישכילו ויצליחו אמן.

גמילה פג' 8
פג' 1 כג'
משגיח/קבלת גמילה - מרדכי יואלי

ישיבת
עקירי ירושלים

YESHIVAT YEKIREI YERUSHALAYIM

הקדמה

אודה ה' מאוד בפי ובתוך רבים אהללנו, אשר זיכני וקיימני עד לרגע זה, וביותר על אשר זיכני וקרבני להיות מן העולים והזוכים לישב באהלה של תורה ולהגות בדברי חכמתו. ומקטנתי זכיתי ללמוד בישיבות קדושות, בעיר הקודש ירושלים תובב"א, מתחילה בישיבת 'יקירי ירושלים' בראשות הרב יהודה כהן שליט"א, ואחר כך בישיבת 'אור לציון' בראשות הרב אליהו אבא שאול זצוק"ל בנו יחידו של מרן האור לציון זצוק"ל.

וזיכני ה' לישב באהלה של תורה בכולל, כתחילה בעיר ביתר עלית, בכולל בראשות הרב שלמה ידידיה הכהן שור שליט"א, ואחר כך בעיר כרמיאל בכולל בראשות מורנו הרב אברהם צבי מרגלית שליט"א.

תוך כדי לומדי בכולל הלכות אורח חיים ויורה דעה, עלה בליבי לכתוב סיכום הסוגיות מדברי הראשונים המובאים בב"י, עד לפסק מרן השלחן ערוך והרמ"א עם נושאי כליהם. שיהא הכל מסודר וערוך מה מקור הדין בגמרא לכל דין, והיאך משתלשלת משם ההלכה לשלחן ערוך, ומה הוסיפו או חלקו הרמ"א ושאר הפוסקים. על מנת שיהיה זה לתועלת ועזר לאברכים הלומדים החפצים בכלי עזר לסדר ההלכות, ואף לקובעי העיתים לעיתים, למען יוכלו לסדר כל הסוגיות וההלכות לעיין ולראות כל ענין לאשורו.

ספר זה מיועד גם ללומדים לבחינות הרבנות, ומובא בו כל תוכן הבחינות בצורה בהירה מסודרת ויפה. לא חפצתי להוסיף בו את ההכרעות למעשה של אחרוני זמנינו מכמה סיבות, האחת מפני שייעודו של ספר זה הוא להביא בפני הלומד את החומר הנצרך לחזרה ומותאם למבחני הרבנות, וההוספה של הפוסקים עלולה לסרבול את הלומד. השנית מפני שההכרעות הם רבות וישנה כמות גדולה של גדולי האחרונים, שאם נרצה להוסיף אותה נצטרך כמה כרכים, ולהכריע מי מהאחרונים יותר חשוב ונצרך אינו תפקידנו, לכן עשינו המלאכה עד חציה, ואידך זיל גמור.

בואו שעריו בתודה

לרבותי אשר אילפוני חכמה ודעת וזכיתי ליצוק מים על ידיהם. מתחילה בלומדי בתלמוד תורה ולאחר מכן בישיבה קטנה 'יקירי ירושלים', ובישיבה הגדולה 'אור לציון'. למו"ר הגאון הר' יוסף יוניוב שליט"א, המאלפני בינה ודעת לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא, ולימדני אומנות המילה כראוי, וענייני טהרה ומראות, לקיים דברי התורה הלכה למעשה בעצה ובתבונה. למו"ר מאז לומדי בעיר הקודש ביתר עלית, ראש הכולל הרב שלמה הכהן שור שליט"א. למו"ר מרא דאתרא דעיר הקודש כרמיאל וראש מוסדות קרן אורה, הרב אברהם צבי מרגלית שזכיתי להיות מחובשי ספסלי בית מדרשו בשנים האחרונות.

להורי היקרים, אמי מרת גאולה תחי' לאורך ימים טובים בכריאות הגוף והנפש. לכבוד מעלת חמי היקר הרה"ג גולן טויטו שליט"א ולחמותי היקרה מרת אודל תחי'. לרעייתי היקרה מנב"ת אשר לילה כיום תאיר כחשיכה כאורה, למען אשר אוכל לישב באהלה של תורה ולשקוד על דלתותיה, ולרוב מסירותה והשגחתה בכל צרכי הבית וטיפול הילדים אשר חנן אותנו ה', זכיתי להגיע עד הלום. 'תנו לה מפרי ידיה ויהללו בשערים מעשיה', ותהי משכורתה שלמה מעם ה' ויזכנו לרוות נחת מכל יוצאי חלצנו, בכריאות איתנה ונהורא מעליא, ונזכה יחד להנהיג את ביתנו בדרך ה', ולזכות את הרבים בהפצת התורה ודרכיה אמן.

ועיני לשמיא נטלית: 'יהי רצון מלפניך ה' אלקי ואלקי אבותי, שלא יארע דבר תקלה על ידי ולא אכשל חלילה בדבר הלכה, וישמחו בי חברי, ולא יכשלו חברי בדבר הלכה ואשמח בהם. ויהי רצון מלפניך ה' אלוקי ואלוקי אבותי שתאיר עיני במאור תורתך הקדושה תורת חיים, ותצילני מכל מכשול וטעות, הן בדיני איסור והיתר, הן בדיני ממונות, הן בהוראה הן בלימוד. גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך, ומה ששגיתי כבר העמידני על האמת, כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה'.

ידידיה אושרי ע"ה ס"ט

תוכן עניינים

תוכן עניינים מורחב בסוף הספר

סימן רצד – דיני ערלה, באיזה מקום נוהגת ובשל מי.....	א
סימן שכב – הפרש חלה שיש בין חלת ארץ ישראל לחלת חוצה לארץ.....	יז
סימן שכג – חלה דרבנן היאך ניתנת ונאכלת ודין תערובתה בחולין.....	כא
סימן שכד – שיעור חיוב חלה ומינים המצטרפים, ודין פת פטור שנתערב בחיוב.....	כד
סימן שכה – דין ב' עיסות שאין בהן כשיעור.....	לא
סימן שכו – אחד שלש שתי עיסות, ואין בשום א' מהם כשיעור, ונתערבו.....	לג
סימן שכז – מתי חל על העיסה חיוב חלה.....	לו
סימן שכח – דין ברכת חלה ומי ראוי להפרישה.....	לח
סימן שכט – איזה פת חייב בחלה.....	מ
סימן של – דין עיסת עובד כוכבים ושותפין והפקר וכלבים.....	מד
סימן שלא – דין נתינתם באיזה מקום וכיצד הכהן מקבלם ואם הם דאורייתא.....	מז
תוכן עניינים מורחב.....	צה

סימן רצד – דיני ערלה, באיזה מקום נוהגת ובשל מי

סעיף א

הנוטע עץ מאכל, מונה לו ג' שנים מעת נטיעתו וכל הפירות שיהיו בו בתוך ג' שנים אסורין בהנאה לעולם, בין עיקר הפרי בין הגרעינים בין הקליפות, כגון קליפי אגוזים ורמונים, והנץ שלהם והזגין והגרעינים של ענבים והתמר העשוי מהם והפגים והתמרים שאינם מתבשלים והענבים שלקו ואין נגמרים בבישולן, כולם חייבים בערלה ופטורים מרבעי. ויש מי שאוסר תמרים שאינם מתבשלים אף ברבעי.

עיקר דיני ערלה

איסור ערלה ורבעי מובא בתורה (ויקרא פרק י"ט כג – כה) "וכי תבאו אל הארץ ונטעתם כל עץ מאכל וערלתם ערלתו את פריו שלש שנים יהיה לכם ערלים לא יאכל. ובשנה הרביעית יהיה כל פריו קדש הלולים ליהוה. ובשנה החמישית תאכלו את פריו להוסיף לכם תבואתו אני יהוה אלהיכם". מניין שני הערלה הוא משעת נטיעה כמובא בירושלמי.

פירות ערלה אסורים אף בהנאה כך דרשה הבריתא מדכתיב 'וערלתם ערלתו' ו'ערלים לא יאכל', וכן פסק השלחן ערוך.

באיסור ערלה כתיב 'את פריו' ולמדו מכאן במשנה ערלה ובגמרא ברכות גם הטפל לפרי, ולכן ענקוקלות (ענבים שלקו קודם שהביאו שליש) חרצנים זגים וכדומה אסורים בערלה, וברבעי פטורים שלא ריבתה תורה אלא בערלה.

תמרים שאינם מתבשלים בנטע רבעי

נחלקו אם דינם כפרי לענין נטע רבעי:

- » טור ושלחן ערוך בסתם פטורים.
- » **רמב"ם שלחן ערוך ביש וש"ך** חייבים ותמה ש"ך מדוע לא פסק שלחן ערוך כרמב"ם אחר שהרבה פסקו כמותו.
- » **ב"ח** לא נחלקו הטור ורמב"ם בזה, הטור שפטר דיבר בנובלות לפירוש שהם תמרים שאינם מתבשלים והרמב"ם דיבר בתמרי דיקי.

סעיף ב

אבל העלים והלולבים ומי גפנים, דהיינו כשחותכין הגפן נוטף ממנו כמו מים, מותרים משום ערלה.

דברים המותרים משום ערלה

משנה ערלה (פרק א' משנה ז') "העלים והלולבים ומי גפנים וסמדר מותרים בערלה וברבעי ובנזיר ואסורים באשרה רבי יוסי אומר הסמדר אסור מפני שהוא פרי רבי אליעזר אומר המעמיד בשרף הערלה אסור", וכן פסק שלחן ערוך, וביאר ש"ך הואיל ואינם טפלים לפרי אלא הם האילן עצמו.

סעיף ג

האביונות והתמרות (והקפריסין) של צלף חייבים בערלה. במה דברים אמורים, בארץ ישראל, אבל בחוצה לארץ, האביונות חייבים ותמרות וקפריסין פטורים.

חוב פרי הצלף בערלה

בגמרא ברכות (לו.) "אמר רב יהודה אמר רב, צלף של ערלה בחוצה לארץ זורק את האביונות ואוכל את הקפריסין וכו', הוא דאמר כר"ע דתנן רבי אליעזר אומר צלף מתעשר תמרות ואביונות וקפריסין ר"ע אומר אין מתעשר אלא אביונות בלבד מפני שהוא פרי. ונימא הלכה כרבי עקיבא, אי אמר הלכה כרבי עקיבא הוה אמינא אפילו בארץ קמ"ל כל המיקל בארץ הלכה כמותו בחוצה לארץ אבל בארץ לא וכו'". אביונות הוא פרי הצלף קפריסין הם הפרחים של הפרי ותמרות הם עפצים רכים הגדלים על הצלף.

מבואר מחלוקת ר' אליעזר ור' עקיבא מה דין התמרות והקפריסין, והוראת ר' יהודה אמר רב להקל רק בחוץ לארץ.

להלכה:

» יש שלמדו מהשמטת הרי"ף והרמב"ם בין בארץ בין בחוץ לארץ מותר.
» טור וכן ביאר ר' יונה ברי"ף וכן פסקו שלחן ערוך ש"ך וט"ז בחוץ לארץ מקלים בארץ מחמירים.

סעיף ד

ג' שנים הללו אינם נמנים מיום ליום, אלא הולכים בהם אחר שנות העולם שהוא מתחיל מתשרי, ואם נתעברה נתעברה לערלה ולרבעי. ופעמים שאינו אלא שתי שנים ומ"ד יום, ופעמים שהם יתרים על ג' שנים. כיצד, נטע מקודם ט"ז באב, שנשאר עדיין מ"ד יום עד ר"ח תשרי, כיון שהגיע ר"ח תשרי עלתה לה שנה ומונה עוד שתי שנים. ואם נטע ביום ט"ז, ומיום ט"ז ואילך, מונה מראש חדש תשרי הבא ג' שנים שלמים. ולאחר ר"ח תשרי של שנה רביעית, כל הפירות שיחנמו בו קודם ט"ז בשבט יש להם גם כן דין ערלה, אף על פי שנמרים אח"כ. והנחמטים בו מ"ט בשבט של שנה רביעית עד ט"ז בשבט של שנה חמישית, נקראים רבעי. ולאחר ט"ז בשבט של שנה חמישית הם חולין גמורים.

צורת מניין שני הערלה

מבואר במשנה ובגמרא בראש השנה, שנות ערלה הם מראש השנה (ראש השנה ט:): "ולנטיעה מנלן דכתיב שלש שנים ערלים וכתיב ובשנה הרביעית ויליף שנה שנה מתשרי דכתיב מראשית השנה", ועוד מבואר שם האיסור הוא עד ט"ו בשבט "ופירות נטיעה זו אסורין עד ט"ו בשבט אם לערלה ערלה ואם לרבעי רבעי, מה"מ א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן ומטו בה משמיה דר' ינאי אמר קרא ובשנה הרביעית ובשנה החמישית, פעמים שברביעית ועדיין אסורה משום ערלה ופעמים שבחמישית ועדיין אסורה משום רבעי".

עוד מבואר שמועיל מקצת שנה להחשיב כשנה (ראש השנה י:): "אין נוטעין ואין מבריכין ואין מרכיבין ערב שביעית פחות מל' יום לפני ראש השנה, ואם נטע והבריך והרכיב יעקור (דברי ר' אליעזר). ר"י אומר כל הרכבה שאינה קולטת בג' ימים שוב אינה קולטת, רבי יוסי ור"ש אומרים שתי שבתות. ואמר רב נחמן אמר רבה בר אבוא לדברי האומר ל' צריך ל' ושלשים, לדברי האומר שלשה צריך שלשה ושלשים, לדברי האומר ב' שבתות צריך שתי שבתות ושלשים יום".

מבואר שנחלקו כמה צריך שייקלט ג' דעות, ר' אליעזר ס' יום, ר"י ל"ג יום, ר' יוסי ור"ש מ"ד יום, להלכה הורו הראשונים ושלחן ערוך כר' יוסי הואיל ורב שהלכה כמותו באיסורים סבר כמותו. שלחן ערוך ביאר כיצד יוצא חשבון השנים יותר מג' ופחות מג', וציין הדין שממתין עד ט"ו בשבט.

ספק מתי ניטע האילן

הורה שיבת ציון הביאו פת"ש, ספק ממתני ניטע האילן מקילים ותולים שניטע לפני ט"ו באב ויש לו חשבון שנה בזה, ואף שיש חזקת איסור בספק ערלה הלכה כמיקל אף דאיתחזק איסורא.

יש מקלים בחוץ לארץ

חתם סופר הביאו פת"ש כתב שיש להקל בחוץ לארץ לחשב כר' יהודה שמועיל ל"ג יום קודם ראש השנה להחשיב שנה, וכתב פת"ש שלמעשה לא לנהוג כך.

סעיף ה

הא דאמרינן שלאחר ר"ח תשרי של שנה רביעית כל הפירות שחנמו קודם ט"ו בשבט יש להם גם כן דין ערלה אף על פי שנגמרים אח"כ, דווקא בנטיעה שהקלנו עליה בתחילתה שכיון שעברו עליה מ"ד יום עלתה לה שנה, לפיכך החמרנו עליה בסופה, הא לאו הכי, לא. ויש אומרים דלא שנא.

באיזה נטיעה מחמירים עד ט"ו בשבט

בירושלמי נחלקו, ר' אבא בר ממל סבר רק נטיעה שהקלנו עליה בתחילתה שנטעה באמצע השנה החמרנו למנות לה עד ט"ו בשבט של שנה שלישית, ר' זעירה השיב לו שבכל הנטיעות החמירו.

להלכה:

- » רמב"ם וראב"ד הקילו כר' אבא.
- » רז"ה ר"ן וטור החמירו בכל נטיעה.
- » רא"ש כתב שאין נפקא מינה הואיל וכל הנטיעות חונטים רק מט"ו בשבט.
- » שלחן ערוך הביא בסתם להקל וביש להחמיר.
- » ט"ז הביא את דברי הרא"ש.

סעיף ו

פירות רבעי יש להם דין מעשר שני לכל דבר, ובזמן הבית היו צריכין להעלותן לירושלים לאכלם שם, או לפדותם ולהעלות הפדיון שם, והם מותרים מיד אחר הפדיון. והאידינא, שאין יכולין להעלותם לירושלים, פודים אותם אחר שיגמרו ויתלשו. ויכול לפדות את כולם בשווה פרוטה, אפילו הם רבים, וישליך הפרוטה לים הגדול או ישחקנה ויפורנה לרוח או ישליכנה בנהר אחר שחיקה, ויברך בשעת פדיון: אשר קדשנו במצותיו וצונו על פדיון רבעי, או יפדה בפירות שישוו שווה פרוטה, שהוא אחד מל"ב במעה כסף שהיא אשפיר"ו אוטמאני"ם ששוקל מ"ז גרעיני שעורה שהוא רביע דראש השנהם (לשון עצמו). הגה: ומטבע הכנולה צמדינות אלו, החצי וי"נר, הוא יותר משווה פרוטה פודין עליו (תה"ד סי' קל"ב). פירות רבעי פטורין מלקט ושכחה ופרט ועוללות.

דין נטע רבעי

בקידושין למדה הגמרא קודש קודש ממעשר שני שגם נטע רבעי יש לו חומש וביעור, בברכות למדו ממה שנאמר 'קודש הילולים' שישי לחלל ואז לאכול. וכן הורה שלחן ערוך שכך היה הדין כשהיה בית מקדש.

פדיון במחובר

בתוספתא מבואר לא לפדות במחובר, במשנה מעשר שני מובא שצורת הפדיון של נטע רבעי היא כשמניח סלע קודם הלקיטה ואומר כל הנלקט יהא מחולל, ועוד מובא שם שבשמיטה היו צנועים שנהגו לעשות פדיון מראש למה שילקטו. נמצא שלכאורה יש מחלוקת אם מותר.

- » רמב"ם תוספות ר"ש רא"ש ועוד הורו שלא לפדות במחובר, ביאר הרמב"ם משום שהיא גזירה שווה ממעשר שני, והתוספות ביארו שלא בקיאים בשומא.

- » ר' אחא משכחא ורשב"א הורו שאפשר לפדות, כתב בית יוסף לבאר שהתוספתא דיברה משום שלא בקיאים בשומא ומה שהתיר הרשב"א הוא משום שהיום אפשר לפדות גם מנה בפרוטה ואין צריך בקיאות בשומא, עוד כתב בבית יוסף שמא הרמב"ם והרא"ש אורחא דמילתא נקטו אך סוברים שמותר לפדות כיום במחובר.
- » בשלחן ערוך הביא למעשה לפדות אחר שייתלשו.
- » ש"ך הורה בשעת הדחק מותר לפדות במחובר.

פדיון בשווי

בגמרא בערכין היה מעשה שהורה ר' יהודה לאדם שהחרים נכסין לבית המקדש שהואיל ואין היום בית מקדש יפדה בד' זוזים, ביארה הגמרא שסבר ר' יהודה כשמואל שהקדש שווה מנה שחיללו בשווה פרוטה מחולל והיקל לכתחילה בזמן שאין בית מקדש, ומה שהורה בד' זוזים ולא פרוטה היה כדי לפרסם שאפשר לפדות את הנכסים.

נחלקו מה הדין בנטע רבעי בזמן הזה:

- » בה"ג ד' זוזים.
- » ר' יונה בחוץ לארץ בשווה פרוטה בארץ בשווי.
- » רמב"ם רא"ש טור ושלחן ערוך תמיד בשווה פרוטה.

ביאר השלחן ערוך מה יעשה בפרוטה ומה יברך, וכן שפרוטה היא אחד מל"ב במעה והוא מטבע הקרוי אושפירו אוטמניס והוא שוקל רבע דרהם, הרמ"א הביא על מטבע הרגילה במדינותיהם הקרויה חצי ווינר שהיא יותר משווה פרוטה, והש"ך ציין שהיא פי שמונה מפרוטה ומה שהביאה רמ"א משום שהיא המטבע הקטנה ביותר.

פטור ממתנות עניים

הורה שלחן ערוך על פי המשנה בפאה שפטור.

סעיף ז

דין נטע רבעי נוהג אף בחוצה לארץ. ויש מי שאומר שאינו נוהג אלא בארץ, אבל בחוצה לארץ פירות הבאים אחר שעברו שני ערלה מותרים בלא פדיון (ויש אומרים שאינו נוהג בחוצה לארץ רק בכרם, ולא בשאר אילנות) (טור בשם הגאונים ורמב"ן ורא"ש וע"פ).

דיני ערלה בחוץ לארץ

בגמרא ברכות (לה.) 'רבי חייא ורבי שמעון ברבי, חד תני: כרם רבעי, וחד תני: נטע רבעי'. לקמיה בגמרא מובא לעניין אחר הכלל שבחוץ לארץ הלכה כמיקל.

למעשה נחלקו הראשונים:

- » **רמב"ם ור"ן** אין דין נטע רבעי בחוץ לארץ, הרמב"ם כתב שהוא כל שכן מסוריא הפטורה ממעשר שני ושביעית (ביארו הנו"כ ברמב"ם שפטורה מדאורייתא ורבנן לא גזרו שם).
- » **תוספות ר' יונה רשב"א רא"ש ועוד** נוהג רק בכרם שהלכה כמיקל בחוץ לארץ. לדבריהם נחלקו: ר' אחא רק בצורת כרם חמש גפנים, **רמב"ן** סבר כל גפן.
- » **ר"י הזקן** הלכה כמיקל נאמר רק לגבי צלף, ולכן יש רבעי גם בחוץ לארץ.

להלכה:

- » **שלחן ערוך** בסתם כר"י והביא הרמב"ם ביש.
- » **רמ"א** הביא ביש אומרים דעת רוב הראשונים.
- » **ש"ך** כתב לפדות הכל בחוץ לארץ כשלחן ערוך אך בלי ברכה.

פירות רבעי אחר פדייה

הביא הבית יוסף דברי הרמב"ם והרא"ש שדחו דברי מקצת גאונים שאסרו אף שנפדו עד שתעבור שנה חמישית, אלא מותרים הם לגמרי.

העמדת גבינה בשרף

של פגי ערלה אסור ובסמדר מותר, של פגי רבעי מותר תמיד (לעיל ס"ב ראינו שאין איסור במים היוצאים מעצי הגפנים).

סעיף ח

ערלה נוהגת בכל מקום ובכל זמן, בין בשל עובד כוכבים בין בשל ישראל, אלא שבשל ארץ ישראל היא מן התורה ובחוצה לארץ הלכה למשה מסיני. הגה: ואסור ללקוט לנכרי פירות מאילן שלו שהוא ערלה, משום שנהנה צמה שמחזיק לו הנכרי טובה על זה (כל בו וצ"ה בשם ח"ח).

ערלה בארץ ובחוץ לארץ

בקידושין במשנה הובא מצוות ערלה וכלאים היחידות שנוהגות בחוץ לארץ (מהתורה) אף שהם תלויות בארץ. ובגמרא היה מעשה עם חריפי פומפדייתא שטענו שאין ערלה בחוץ לארץ כסברת ר' אליעזר הגדול, וכששמע ר' יוחנן הורה להכריז לגנוז את פירותיהם. עוד ביאר ר' יוחנן בגמרא שם ערלה בחוץ לארץ הלכה למשה מסיני, ומה שספיקה מותר הוא משום שכך נאמרה ההלכה.

ערלה של גוי

כתבו הרבה ראשונים שיש דין ערלה אף לאילן גוי. רמ"א הביא בשם כלבו שאסור לסייע לנכרי בלקיטה שמחזיק לו טובה על זה (וערלה אסורה בהנאה).

סעיף ט

ספק ערלה בארץ ישראל, אסור. ובחוצה לארץ, מותר. כיצד, כרם שיש בו נטיעות של ערלה, וענבים נמכרים חוצה לו, בארץ ישראל, אסור. ובסוריא, מותר, והוא שלא ידע שהובאו מאותו הכרם. ובחוץ לארץ, מותר, אפילו יודע שהובאו מאותו הכרם, רק שלא יראה שנבצרו מנטיעות של ערלה. (וכל שכן שכם שהוא ספק ערלה שהוא מותר) (כן נראה מהטור והרא"ש ומדלי פרק קמא דקדושין).

ספק ערלה בארץ ובחוץ לארץ

בגמרא קידושין שם, מחלוקת ר' יהודה סבר ערלה בחוץ לארץ דרבנן, ר' יוחנן סבר הלכה למשה מסיני וספק ערלה בארץ לקולא, וכן פסק השלחן ערוך. הגמרא שם הביאה ב' בריתות על ספק ערלה ועל ספק כלאים (שדות בחוץ לארץ שיש בהם איסור והיתר מעורב), בערלה נאמר שספק בחוץ לארץ יורד ולוקח (משמע שאם ראה הגוי יוצא מלקיטתו אסור אף שלא ראה שלקט מערלה) ובכלאים נאמר יורד (הגוי) ולוקט ובלבד שלא ילקוט (הישראל) ביד, וביארה הגמרא שגירסא זו היא אליבא דר' יוחנן שערלה חמורה מכלאים שהם דרבנן בחוץ לארץ, אך לר' יהודה יש להשוות דין ערלה לכלאים ובשניהם יורד ולוקח או לוקט. מר בריה דרבינא נקט שההשוואה היא לקולא.

להלכה הואיל והלכה כר' יוחנן ספק ערלה בארץ ישראל אסור, ובסוריא מותר בריחוק מקום מהכרם, ובחוץ לארץ מותר אף סמוך לכרם כשלא ראהו לוקט. רמ"א הוסיף כל שכן כרם שהוא ספק ערלה ולא רק ספק מהיכן נלקט.

ביאור הרמב"ם כמי פסק בערלה ובכלאים (בית יוסף על סעיף י)

הרמב"ם השווה הדינים בערלה ובכלאים בחוץ לארץ וז"ל "ובחוץ לארץ אִפְּלוּ רָאָה הָעֵנָבִים יוֹצְאוֹת מִכֶּרֶם עֶרְלָה אוֹ יֶרֶק יוֹצֵא מִן הַכֶּרֶם לֹקֵחַ מִהֶן. וְהוּא שְׁלֵא יִרְאֶה אוֹתוֹ בּוֹצֵר מִן הָעֶרְלָה אוֹ לֹקֵט הַיֶּרֶק בִּידוֹ".

הקשו מדוע השווה הרמב"ם כלאים לערלה דלר' יוחנן שהלכה כמותו ערלה הלכה למשה מסיני וכלאיים דרבנן, ונחלקו כיצד ליישב דעתו, וכן מה כוונתו 'שלא יראה אותו בוצר'.

» **ר"ן** ביאר הרמב"ם השווה לקולא על פי מר בריה דרבינא דמתני לקולא בשניהם ולא חלק על ר' יוחנן אלא סבר כך נאמרה הלכה, ומה שנקט 'שלא יראה אותו בוצר או לוקט הירק בידו' פירושו שלא יראה שקוטף לו הגוי מהאיסור ממש.

» **בית יוסף פירוש ראשון** הרמב"ם השווה לחומרא בשניהם משום שלמד ממר בריה דרבינא שהשווה לחומרא, ומה שנקט 'שלא יראה אותו בוצר וכו'' היינו שלא ראה הישראל כלל שנלקטו משדה זה, אך אם ראה שלקט ממקום שיש גם איסור, אסור כמו שמצינו בערלה.

» **בית יוסף פירוש שני** הרמב"ם לא השווה כלל ומה שנקט 'שלא יראה בוצר זה רק בערלה' שאם ראה מהיכן יוצא אסור, ומה שנקט או לוקט הירק בידו מיירי גם על כלאים שאסור רק לקחת ביד.

לסיכום: הרמב"ם השווה ערלה לכלאים, הר"ן ביאר שהשווה לקולא, בית יוסף ביאר שהשווה לחומרא, א"נ שלא השווה כלל.

גוי המעיד על עצי ערלה

חכר ישראל מגוי גן שדרך להוסיף בו נטיעות חדשות כל שנה, והגנן הגוי אומר שיש נטיעות ערלה ומכירים, וההפסד אם נאמין לבדיו הוא ג' מאות זהובים, הורה החתם סופר להקל באילנות הנושאים פירות גמורים, אך פירות דקים וכחושים אין בידינו להתיר.

סעיף י

כרם שהוא ספק ערלה, בארץ ישראל, אסור. ובסוריא, מותר, ואין צריך לומר בחוצה לארץ.

ספק אם יש שם ערלה

על פי המבואר שלר' יוחנן שהלכה כמותו, ספק ערלה בחוץ לארץ לקולא, ומותר לקנות ענבים בסמוך לכרם ערלה. כתב הטור כל שכן שאם הכרם עצמו מסופק אם הוא ערלה שמותר הואיל ואין ידוע כלל שיש שם איסור.

סעיף יא

חבית של יין הטמונה בכרם של ערלה, מותר, שאין הגנב גונב מכרם זה וטומן בתוכו. אבל ענבים שנמצאו טמונים בו, אסורים, שקרוב הדבר שגנבם ממנו וטמנם בתוכו.

חבית או ענבים שנמצאו טמונה בכרם

מבואר בגמרא בבא בתרא חבית שנמצא טמונה בכרם ערלה מותרת וענבים אסורות משום שאין דרך הגונב להטמין חבית באותו כרם שגנב. נחלקו על מה ההיתר:

» תוספות רמב"ן ושלחן ערוך מותר אף לשתות.

» ר"ח רמב"ם וב"ח אסור בשתייה וההיתר הוא רק לעניין הנאה.

ענבים שנמצאו טמונים:

» **רא"ש על פי הגמרא** שם משמע שאם הלכה כר' חנינא הולכים אחר רוב ענבים שאינם ערלה וכן הלכה ומותר.

» **רמב"ם טור ושלחן ערוך** חייבים הואיל ודרך להטמין, ביאר ט"ז אף שיש רוב ענבים חזקה מכרם זה (שהוא ערלה) גנבם.

סעיף יב

אסור ליטע פרי של ערלה. ואם נטעו, הפירות שיוצאים ממנו, מותרים, דזה וזה גורם, מותר. ומותר ליטע יחור (פירוש ענף מן האילן) של ערלה, שאין ערלה אלא בפרי.

נטיעת פרי וייחור ערלה

דין השלחן ערוך כמבואר במשנה ערלה ובגמרא עבודה זרה, אסור ליטוע פרי דיעבד היוצא מותר וייחור חותר לכתחילה (שאין בו איסור ערלה). ואם נטע ייחור פשוט שמונה לנטיעה ג' שנים מתחילה (ט"ז).

סעיף יג

נכרי וישראל שהיו שותפין בנטיעה, אם לא התנו מתחלה, אסור. ואם התנו מתחילת השותפות שיהא העובד כוכבים אוכל שני ערלה וישראל אוכל ג' שנים משני היתר כנגד שני ערלה, הרי זה מותר, ובלבד שלא יבואו לחשבון. כיצד, כגון שיחשוב כמה פירות אכל העובד כוכבים בשני ערלה עד שיאכל ישראל כנגד אותן הפירות, שזה אסור מפני שהוא כמחליף פירות ערלה. הגה: ויש מתייזין אפילו לא התנו מתחלה, רק שהאכיל אומר לעובד כוכבים: טול אתה שני הערלה ואני אטול שני היתר כנגדן (טור והרא"ש).

שותפות ישראל וגוי

מעשה בגמרא עבודה זרה ב'הנהו מוריקאי' ששאלו לרבא אם מותרים ליהנות מפירות שותפות ערלה לפי חלוקת השנים עם גוי. רבא התיר, תמה רבינא הרי בשבת מבואר שדווקא תנאי מתחילה מועיל, וכן שאם באו לחשבון אסור אף אם התנו, מספרת הגמרא 'איכסיף רבא' ולבסוף הוברר שהתנו מעיקרא. רב גביהה מבית כתיל כתב שסיום המעשה היה בהתירו של רבא, ומחק את ההמשך שרבא חזר בו בעקבות רבינא.

נחלקו להלכה:

» **רש"י רא"ש ורמ"א ביש אומרים** הלכה כביאור רב גביהה שרבא התיר לגמרי, הטעם משום שלא נחשב שהגוי שליח הישראל ולא דמי לשבת הואיל וכאן העבודה בשדה ערלה מותרת.

» **רמב"ם ר"ן ושלחן ערוך** הלכה כר' חנינא, ורב גביהה התכוון שפשוט שרבא לא התיר לגמרי אלא היה אוסר שהרי גידולי ערלה אסורים בהנאה מהתורה וחמורים ממעשה שבת (נחלקו האם רב גביהה ביאר שרבא היקל או החמיר), ולכן מועיל רק אם התנו ורק אם לא יבואו לחשבון בסוף.

נחלקו אליבא דשלחן ערוך בהתנו שיחלקו ללא חשבון, האם מותר להם לבסוף כן לבוא לחשבון:

» **ב"ח** מותר הואיל ולא התנו כך מה שמוסיף אחד לשני נחשב כמתנה.

» ט"ז אסור.

סעיף יד

מותר לומר לעובד כוכבים בשני ערלה: עבוד כרמי ותטול פירותיה, ותן לי כרמך שעברו עליה שני ערלה ואעבדנה ואטול פירותיה.

החלפת שדה ערלה עם גוי

דין השלחן ערוך כמבואר בר' ירוחם שמותר להחליף שדה ערלה עם גוי לשדה אחרת.

» ט"ז ביאר הואיל הואיל ודמי למכר.

» ש"ך ביאר הואיל וכאן אינה שותפות (לכאורה הוי כעין אותו טעם).

סעיף טו

מותר למכור לעובד כוכבים פירות שני ערלה לשלש שנים, מאחר שלא באו לעולם.

מכירת פירות ערלה קודם שיבואו לעולם

הורה שלחן ערוך על פי הרשב"א והראב"ד שמותר למכור לעכו"ם פירות קודם שבאו לעולם הואיל ומוכר לו מקום עצים.

ביארו מדוע צריך תנאי:

» ט"ז תמה מדוע לא התיר השלחן ערוך לשותף עם גוי לעשות כן כשלא התנו מתחילה.

» ש"ך ביאר ששם הוא בא למכור פירות שכבר גדלו ועל כן לא מועיל, וכאן הוא קודם שגדלו.

סעיף טז

אחד הנוטע גרעין או ייחור או שעקר כל האילן ונטע במקום אחר, ואחד המרכיב ייחור באילן אחר, ואחד המבריק, דהיינו שעושה גומא אצל האילן ומשפיל אחד מענפי האילן ומטמין אמצעיתו בגומא וראשו יוצא מהצד האחר ונעשה אילן, כולם חייבים בערלה. ודווקא שחתכו מצד זה מעיקר האילן, או שאינו יונק ממנו, אבל כל זמן שהוא מחובר ויונק ממנו חשוב כאחד מענפיו, ופטור. ואם לאחר שגדל הענף שהבריק הבריק ממנו עוד ענף אחר בארץ ועשה כן כמה פעמים זה אחר זה, כל זמן שהראשון מחובר לעיקר האילן כולם פטורים. הפסיק הראשון מעיקר האילן, חייבים, ומתחילים למנות להם משעה שהפסיק, והעיקר פטור. ואם נעקר העיקר מהקרקע חוזר להיות טפל לענף שהבריק ומונין בין לעיקר בין לענף משעה שנעקר.

סוגי נטיעה שונים ודינם

בגמרא ראש השנה מבואר שנוטע גרעין או ייחור או מרכיב ייחור באילן או מבריק צריכים למנות מחדש, וכן פסק שלחן ערוך. בתוספתא מצינו מבריק ומרכיב פטורים ולמדו ממה שנאמר 'ונטעתם', ביאר הר"ן וכן פסק שלחן ערוך מבריק שלא נפסקה מהאב פטור, ומרכיב באילן הקיים למאכל פטור, ובזה מיירי התוספתא.

עוד פסק השלחן ערוך על פי המשנה הבריק כמה פעמים ולא ניתק מהאילן אינו מונה מחדש, ואם הפסיק הראשון מונים לכולם משעה שפסק הראשון.

סעיף יז

אף על פי שמנהג עובדי אדמה להבריק גפנים בכל שנה, מותר לשתות יין מגפני העובדי כוכבים, משום דספק ערלה מותר. ואפילו בכרמים שישראל עובדים אותם ומברכים אותם בכל שנה, מותר, משום דמבריק ומרכיב אינו חייב בערלה אלא בארץ אבל לא בחוצה לארץ. ויש למצוא היתר גם לבני ארץ ישראל ביין של כרמי העובדי כוכבים, משום דרובא דגפנים לאו ערלה נינהו. ואפילו בכרמים שידוע ודאי שיש בהם ערלה, יש להתירה משום דקודם שיעברו עליה שני ערלה אינם עושים פירות, ואם עושים, הם דקים וקלושים שאינם ראויים לעשות מהן יין.

הברכת הגפנים בכל שנה ושנה

פסק שלחן ערוך הואיל ונהגו להבריק כל שנה ושנה מותר לשתות מיין שנעשה מגפנים הללו הואיל וספק ערלה בחוץ לארץ מותר, וגם בארץ מותר הואיל ויש רוב של גפנים היתר (הרדב"ז) הביא לבאר מה שאסרו ספק ערלה זה במקום שידוע שיש ערלה וקונה מסמוך לו, אך קונה מהשוק אמרינו כל דפריש), ועוד שהגפנים של ערלה יכולים להבחין בהם על ידי שהם קלושים ודקים.

סעיף יח

אילן שנקצץ וחזר וגדל מהשורש, אינו חייב אלא אם כן נקצץ מעל הארץ, ומונין לו משעת קציצה. אבל אם נשאר ממנו כל שהוא, פטור.

דין ערלה באילן שנגמם וחזר

אם גמם יותר מטפח וודאי שמותר ואין איסור חדש של ערלה, אם גמם מטפח ומטה סמוך לארץ, במשנה מבואר שמונה מחדש ובירושלמי מובא שהוא מחלוקת לר' שמעון ור' אליעזר בן יעקב הדין כמו במשנה ולחכמים רק אם גמם עד הארץ מונה שוב.

להלכה:

- » רמב"ם רשב"א ר' ירוחם ושלחן ערוך הלכה כחכמים כל שלא גמם מעם הארץ אינו מונה שוב דר"ש ור' אליעזר בן יעקב הינם מובאים בשיטה ואין הלכה כשיטה.
- » רא"ש הלכה כר"ש שמשנתו קב ונקי.
- » הש"ך נטה לדעת הרא"ש הואיל ואין הלכה כשיטה רק כשאין עוד מקור ורק בבבלי, והניח בצריך עיון.

סעיף יט

אילן שעקרו רוח או שטפו נהר והוליכו למקום אחר, ומהעפר שסביב שרשיו עמו, והוסיף עליו שם עפר ונשרש שם בארץ, אומדים אותו אם היה יכול לחיות בעפר הראשון שבא עמו בלא תוספת עפר אחר, הרי זה כנטוע במקומו ופטור מהערלה. ואם לאו, חייב.

אילן שנעקר מתי מונה לו ערלה

- המשנה ביארה אם נסחף או נגמם עם כמות עפר שהיה יכול לחיות עימו אין מונים לו מחדש.
- » לבושי שרד כתב שאסור לכתחילה.
- » ערוך השלחן כתב שמותר לכתחילה.

שיעור העפר שיישאר עימו ויוכל לחיות

- » פרח מטה אהרון ג' שנים.
- » שיבת ציון בארץ ישראל ג' שנים בחוץ לארץ מקצת ימים.
- » ערוך השלחן לא צריך ג' שנים אלא מעט עפר שיוכל לחיות ממנו.

סעיף כ

אילן שנעקר ונשאר משרשיו מחובר, אפילו כעובי המחט שמותחין בו הבגד לאחר אריגה, בידוע שיוכל לחיות בלא תוספת עפר, ופטור אפילו הוסיף עליו עפר הרבה.

נעקר חלקית

פסק שלחן ערוך על פי משנה בערלה נעקר ונשאר מחובר כל שהוא לא צריך למנות מחדש.

סעיף כא

ילדה שאינה גבוהה טפח, חייבת בערלה לעולם, משום מראית העין, שנראה כאילו היא בת שנתה. במה דברים אמורים, בנטיעה אחת או אפילו שנים כנגד שנים ואחד יוצאת זנב אבל אם כל הכרם כך, שרי, דאית ליה קלא.

דין השלחן ערוך כמבואר בגמרא סוטה.

סעיף כב

ברכה שנפסקה והיא מלאה פירות, וכן אילן זקן שנעקר ובו פירות ושתלו במקום אחר, או שלקח ענף מלא פירות מאילן זקן והרכיבו בילדה, אם נתוסף בפרי עד שאין בפרי הראשון שהוא היתר ק' ק' חלקים על התוספת, אסור. ואם לאו, מותר. אבל אם הרכיב ענף מלא פירות של ערלה בתוך אילן זקן, הפירות של הענף אסורים לעולם, אפילו גדלו הרבה.

תערובת פירות היתר ואיסור

ג' אופנים של תערובת היתר ואיסור, בריכה (ענף של הברכה) שנפסקה ויש בה פירות, ומעכשיו צריכה למנות ערלה, וכן אילן שעקרו לגמרי וכן ענף עם פירות שהרכיבו באילן צעיר, תוספת מאה אוסרת כדין ביטול.

אילן צעיר שחיברו באילן זקן, הורה שלחן ערוך על פי הגמרא בסוטה ונדרים ילדה שסיבכה בזקינה אף אם הוסיפה מאתיים נשארת באיסורה.

נחלקו מה דין שאר הפירות שממשיכים לגדול בעץ:

» רא"ש וכן דייק ש"ך משלחן ערוך מותרים ורק פירות הענף אסורים.

» ר"ן אסורים.

סעיף כג

הנוטע אילן מאכל ואין דעתו לצורך אכילה, אלא להיות גדר לשדה או בשביל העצים לשרפן או לבנין, פטור. והוא שיהא ניכר שאינו לצורך אכילה, כגון אם הוא לשריפה שנמטען רצופים ואינו מרחיק בין אילן לאילן כראוי, ואם הוא לבנין שמשפה הענפים כדי שיתעבו, ואם לגדר שהוא במקום שצריך לגדור, ואפילו אם צדו האחד בין פנימי בין חיצון בין תחתון בין עליון לצורך אחד מאלו, וצדו השני לאכול, את שלצורך אכילה חייב, והשאר פטור. ואם חשב עליו אחר כך לאכילה, חייב בערלה וברבעי, ומונין לו משעת נטיעה. אבל אם לא חשב עליו עד סוף שנה שלישית, אין בו דין רבעי, שאין דין רבעי בלא ערלה. ואם נמטע למאכל ואחר כך חשב עליו לאחד מאלו, חייב.

נטיעה שאינה לצורך אכילה

במשנה ערלה מובא נוטע לסייג וקורות פטור, וביארו בירושלמי ששינה סדר הנטיעה. לעצים ברוצף – נוטע רצוף, לקורות במשפה – קוצץ כדי שיתעבו, לסייג מקומו מוכיח עליו – שנמצא בגבול.

להלכה פסק השלחן ערוך כרא"ש וטור שצריך שינוי כדי לפטור. וביאר שהרמב"ם שהשמיט הצורך בשינוי משום שהבין בירושלמי שלא חייב לשנות כדי להתיר אלא הואיל ודרך לשנות מותר, ואין הלכה כרמב"ם.

עוד פסק שלחן ערוך על פי המשנה אם חלק הוא רוצה לאכילה וחלק לא, חייב לפי החשבון. ביאר ש"ך אף שפירות העליונים הגדלים מתוך פירות הערלה אינם נאסרים, בשונה מלעיל סעיף כ"ב שאין פירות ההיתר מעלים את האיסור, משום ששם היו ניכרים הפירות באיסורם קודם שבאו לביטול.

סעיף כד

הנוטע לצורך מצוה, כגון לצורך לולב או אתרוג, חייב.

נטיעה לצורך מצווה

דין השלחן ערוך כמבואר בירושלמי.

סעיף כה

הנוטע בתוך שלו לצורך רבים, חייב.

נטיעה לצורך רבים

במשנה ערלה נחלקו מה הדין בנוטע לצורך רבים, תנא קמא מחייב ור' יהודה פוטר (טעם ר' יהודה שנאמר לכם ונאמר ונטעתם, הוי ריבוי אחר ריבוי ואינו אלא למעט).

להלכה:

» **רא"ש ושלחן ערוך** הלכה כחכמים שחייב.

» **רמב"ם** בחוץ לארץ נוטע לרבים פטור.

סעיף כו

הנוטע ברשות הרבים, והגזלן שנטע, והעובד כוכבים שנטע, בין לעצמו בין לישראל, והנוטע בבית ועל גג שמילאו עפר ונטע בו, והנוטע בספינה, או בעציץ אף על פי שאינו נקוב, חייב.

נטיעות חייבות בערלה

דין השלחן ערוך כמבואר במשנה ערלה, רה"ר גזל עכו"ם בית גג ספינה ועציץ חייב.

עציץ נקוב לכולי עלמא חייב בערלה, נחלקו בעציץ שאינו נקוב, דבירושלמי מבואר שחייב הואיל והשורשין מפעפעין אותו:

- » **רש"י ורא"ש** רק חרס חייב שרק בו שורשים מפעפעים.
- » **תוספות** חרס פטור עץ חייב הואיל ומתלחלח יותר מהחרס.
- » **ר"ת** חרס נקוב חייב שאינו נקוב פטור כלי עץ פטור אף נקוב.
- » **רמב"ם** וכן פסק שלחן ערוך הכל חייב בערלה.

נקב שאינו מכון נגד השורש כתב הדר"מ שדינו כאינו נקוב.

סעיף כז

העולה מאליו [ברשות היחיד, חייב]. במקום מרשים (פיוט סלעים חזקים וקשים), פטור. אפילו הנוטע במקום שאינו ישוב, פטור, והוא שלא יהיה עושה כדי טיפול שממפל בפירותיו עד שמביאם לישוב. אבל אם היה עושה כדי טיפול, חייב.

אילן העולה מאליו

מבואר בירושלמי העולה מאליו תלוי היכן הוא, אם במקום יישוב חייב בערלה, ואם במקום מרשים פטור, ואם במקום שאינו יישוב תלוי אם עושה כדי טפילתו חייב ואם לא פטור, וכן פסק שלחן ערוך.

עולה מאליו:

- » **רמב"ם פירוש המשניות** תלוי ברה"ר פטור וביחיד חייב.
- » **רמב"ם הלכות מע"ש וכן פסק שלחן ערוך** רה"ר תלוי אם עושה כדי פירותיו, טרשין ברה"ר פטור, רה"י חייב.
- » **טור** יישוב חייב מדבר פטור – לא שנא רבים או יחיד.

סעיף כח

עובד כוכבים שהיה מוכר פירות ואמר: של ערלה הן, או של נטע רבעי הן, אינו נאמן, ואפילו אמר: מאיש פלוני לקחתים.

נכרי שמכריז שפירותיו ערלה

פסק השלחן ערוך על פי המבואר בגמרא יבמות, נכרי שהיה מכריז על פירותיו ערלה או נטע רבעי אינו נאמן, משום שאינו מבין המשמעות ובא להשביח מקחו. ה"ט"ז ציין לסימן קכ"ב שמסיח לפי תומו יש להחמיר.

סימן שכב – הפרש חלה שיש בין חלת ארץ ישראל לחלת חוצה לארץ

סעיף א

מצות עשה להפריש תרומה מהעיסה וליתנה לכהן, שנאמר: ראשית עריסותיכם תרימו תרומה (נמלכז טו, כ). וראשית זה אין לו שיעור מן התורה, אפילו הפריש כשעורה, פטר את העיסה. והעושה כל עיסתו חלה, לא עשה כלום, עד שישיר מקצת. ומדברי סופרים מפרישין אחד מכ"ד מן העיסה. והנחתום העושה למכור בשוק, מפריש אחד ממ"ח. ואם נטמאה העיסה בשוגג או באונס, אף בעל הבית מפריש אחד ממ"ח.

מקור הפרשת חלה

מקור הפרשת חלה מהכתוב בתורה. מהתורה אין לה שיעור. במשנה מובא שלא מועיל לעשות כל העיסה חלה, אלא צריך שישאיר מעט כשמפריש כדי שיהא 'ראשית' שיהיו שייריה ניכרים.

שיעור הפרשה מדרבנן

במשנה חלה מובא בעל הבית אחד מכ"ד ונחתום אחד ממ"ח (החילוק: לבוש כתב שהקילו משום הפסד ממכרו, רמב"ם הנחתום עיסתו גדולה וגם בשיעור אחד ממ"ח יש בו כדי נתינה), ונחתום שנטמאה עיסתו שוגג גם מפריש רק אחד ממ"ח, וכן פסק שלחן ערוך.

שלחן ערוך בסעיף ג' וש"ך בשם הרשב"א כתב היום שכל העיסות טמאות אף בעל הבית יפריש אחד ממ"ח. רמ"א בסעיף ה' היום מספיק כל שהוא נהגו ליטול כזית.

הנודע ביהודה ביאר שיש ב' דינים בהפרשה ושניהם מהתורה, הראשון הפרשה ושיעורו בכל שהוא השני נתינה לכהן ומן התורה צריך שיעור אחד ממ"ח בעישרון אף בעיסה גדולה, וחכמים תיקנו שיהא השיעור תמיד אחד ממ"ח.

סעיף ב

אין חייבים בחלה מן התורה אלא בארץ ישראל בלבד, שנאמר: והיה באכלכם מלחם הארץ (נמלכז טו, יט) ובזמן שכל ישראל שם שנאמר בבואכם (נמלכז טו, יח) ביאת כולכם ולא ביאת מקצתכם. לפיכך חלה בזמן הזה אפילו בימי עזרא בארץ ישראל, אינה אלא מדבריהם.

חלה מדאורייתא

דין השלחן ערוך כמבואר בגמרא כתובות.

סעיף ג

מפרישין חלה בחוצה לארץ מדברי סופרים, כדי שלא תשכח תורת חלה מישראל.

הפרשת חלה בחוצה לארץ

דין השלחן ערוך מהגמרא בכורות.

סעיף ד

ג' דינים לחלה בשלש ארצות: כל הארץ שהחזיקו בה עולי בבל עד כזיב, מפרישין בה חלה אחת, כשיעור, והיא נאכלת לכהנים. ושאר ארץ ישראל, שהחזיקו בה עולי מצרים ולא עולי בבל, שהוא מכזיב ועד אמנה, מפרישין בה שתי חלות, הראשונה אחד ממ"ח והיא נשרפת. והשניה אין לה שיעור, ונותנים אותה לכהן לאכלה. וכל הארץ מאמנה ולחוץ, בין בסוריא בין בשאר ארצות, מפרישין שתי חלות, הראשונה אין לה שיעור, והיא נשרפת. והשניה, א' ממ"ח, ונאכלת, ומותרת לטמאים אפילו לזבים וזבות. ובזמן הזה, שאין עיסה טהורה, מפני טומאת המת, מפרישין חלה אחת בכל ארץ ישראל, א' ממ"ח, ושורפין אותה, מפני שהיא טמאה. ומכזיב ועד אמנה, מפרישין שנייה לכהן לאכילה, ואין לה שיעור, כשהיה הדבר מקודם.

כמה חלות מפרישים

במשנה חלה, ג' ארצות לחלה:

- (א) כל ארץ ישראל חלה אחת ונאכלת.
- (ב) מכזיב עד הנהר ועד אמנה שלא יכולים לשמור עצמם בטהרה שתיים, אחת מהתורה כשיעור ונשרפת משום שטמאה, השנייה שלא תשתכח תורת חלה נותן לכהן ואין לה שיעור.
- (ג) מהנהר ועד אמנה ולפנים (ארצות סמוכות לארץ ישראל) שתיים מדרבנן, הראשונה נשרפת ואין לה שיעור השנייה נותן לכהן אף שהוא טמא מת, ואם טמא בטומאה יוצאת מגופו תנא קמא התיר רק אחר שטבל – טבול יום, ר' יוסי התיר בטומאת קרי אף שלא טבל ואסר בטומאה של זבים וזבות נידות ויולדות.
- (ד) כתב הרא"ש על פי גמרא נידה, חלה בארצות רחוקות מארץ ישראל, אם יש כהן טהור כגון קטן או גדול שטבל אחת ונותנים לו (ורק בסמוך לארץ ישראל אסרו לתת לכהן גדול שנראית חלתם כחלת ארץ ישראל) אם לא שתיים אחת לאור והשנייה לכהן. (רמב"ם התיר בטבול יום בלא הערב שמש, ר"ן הצריך דווקא הערב שמש. השלחן ערוך הביא דברי כשדיבר על חלת חוץ לארץ וכתב שאם יש כהן טהור מפריש אחת (לקמן יובא שרמ"א פליג על השלחן ערוך בתרומת חוץ לארץ בזמן הזה).

הדין כיום בארץ ישראל

» בה"ג ורמב"ם חלה אחת ותישרף.

- » **תוספות ורא"ש** שתי חלות אחת תישרף השנייה תאכל (הואיל וכולם טמאים והראשונה נשרפת, יש לעשות היכר לשנייה. הרא"ש שהובא בבית יוסף כתב בלשון 'טוב' אך הטור הביא בשמו שזה עיקר הדין).
- » **שלחן ערוך** כבה"ג ורמב"ם חלה אחת ותישרף, ומכזיב עד אמנה שתיים כמו שהיה מקודם.

הדין כיום בחוץ לארץ:

- » **בה"ג ר"ש רשב"א וספר התרומה** חלה אחת מכמה טעמים: (א) הואיל וגם של ארץ ישראל לא נאכלת (ופעם היו אוכלים בטהרה גם אחר בית המקדש), אין מה לעשות היכר בחוץ לארץ ולהפריש עוד אחת לכהן. (ב) ספר התרומה הוסיף עוד טעם שנמנעו, שצריך לשומרה מזרים גויים ולא ליתנה במרק רותח לזר.
- » **רא"ש ורמב"ם** שתי חלות, הואיל וכולם טמאים ונשרפת יש לעשות היכר.

להלכה:

- » **שלחן ערוך** הביא בסעיף ה' הדין בחוץ לארץ כרא"ש ורמב"ם, וחילק כדברי הרא"ש לעיל אות ד', שאם יש כהן קטן או גדול טבול יום, או טמא מטומאה שאינה יוצאה מגופו מפריש חלה אחת ונותן לו.
- » **רמ"א** הביא יש אומרים שמפרישים רק אחת ונשרפת וכן נהגו, וכתב ש"ך לדבריו שישורף אף שיש כהן טהור, וחילק בין מה שהתיר רמ"א בפסח לתת לכהן טהור לבין שאר ימות השנה (בדבר זה כתבו האחרונים שנהגו כרמ"א).

סעיף ה

חלת חוצה לארץ, אף על פי שהיא טמאה, הואיל ועיקר חיובה מדבריהם, אינה אסורה באכילה אלא על כהן שטומאה יוצאה עליו מגופו, והם בעלי קריים וזבים וזבות ונדות ויולדות. אבל שאר הטמאים במגע הטומאות, אפילו טמאי מת, מותרים לאכלה. לפיכך, בין בסוריא בין בחוצה לארץ, אם רצה להפריש חלה אחת, מפריש אחד ממ"ח ונאכלת לקמן שעדיין לא ראה קרי, או לקמנה שעדיין לא ראתה נדה, ואינו צריך להפריש שנייה. וכן אם היה שם כהן גדול שטבל משכבת זרעו או מזיבתו, אף על פי שלא העריב שמשו (ויש אומרים שצריך הערב שמש) (הר"ן פ' אלו עוצקין), הרי זה מותר לאכול חלה הראשונה, ואינו צריך להפריש שניה בחוצה לארץ. הגה: ויש אומרים כיון שאין חלה נאכלת בזמן הזה בארץ ישראל, גם בשאר מקומות אין צריך להפריש רק חלה אחת, ולשרפה (טור בשם יש אומרים ושאר פוסקים). וכן המנהג פשוט בכל מדינות אלו, שאין מפרישין רק חלה אחת בלא שיעור, ושורפין אותה כמו שהיו עושין כשפרישין שתי חלות, שחלת האור לא היה לה שיעור. ומ"מ נוהגין ליטול כזית (מהרי"ל). והאוכל חלה, אפילו בחוצה לארץ, מבדק תחלה על המין שרוצה לאכול, ואחר כך מבדק: אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וזונו לאכול תרומה וכל זו והוא מל' הרמב"ם סוף הלכות תרומה). ויש אומרים כששורפין החלה עושין לה היסק בפני עצמה, דישראל אסור ליהנות ממנה (מהרי"ק וכן הוא בחוספות פ' כל שעה). ונוהגין להשליכה לתור קודם שאופין הפת.

שיעור הפרשה בימינו

דין השלחן ערוך הוא המשך לסעיף ד' והובא למעלה, איזה כהן ראוי לקבל בחוץ לארץ את החלה.

רמ"א כתב בשם מהרי"ל שאין צריך שיעור ונהגו כזית, ובאחרונים כתבו שיעור כל שהוא וכן הורה הגרע"י.

ברכת אכילת חלה

רמ"א הביא את הנוסח, אשר קדשנו וכו' לאכול תרומה.

שריפת החלה

הורה רמ"א לעשות היסק בפני עצמה, ונוהגין להשליכה לתנור קודם האפיה. וכתב ש"ך לא לשורפה במדורת זר הואיל ונהנה משריפתה.

חלה שאבדה

הורה הברכי יוסף אינו צריך להפריש עוד אחת הואיל והולכת לשריפה, אך בזמן שהיה כהן אוכלה היה צריך להפריש שוב.

סימן שכג – חלה דרבנן היאך ניתנת ונאכלת ודין תערובתה בחולין

סעיף א

חלת חוצה לארץ שמותרת לכהן טהור מקרי, רשאי לאכלה עם זר על שלחן אחד, לפי שאינה מדמעת (פירוש ענין דמוע הוא תרומה שנפלה בחולין). ואפילו נתערבה שוה בשוה. הגה: ויש חולקין, וסבירא ליה לאוסרת תערובתה עד מאה ואחד, אם הוא צמינה, ושלל צמינה עד ס' (טור בשם ר"י וספר התרומה ורא"ש ורוקח סי' שנ"ט ומהר" ירוחם סמ"ח ור' שמשון). ואם חזרה ונתערבה בעיסה, ואין ק"א לבטל, אם לא אכל העיסה יטאל לחכם עליה ויחיר לו כנדר, דנשאלין על ההקדשות, ויחזור ויטול חלה אחרת (תשובת מיימוני סוף הלכות זרעים וב"ה בשם ר"ח). ומותר לבטלה ברוב. ואוכלה בימי טומאתו. ויכולין ליתנה לכהן עם הארץ. ואין בה משום כהן המסייע במתנותיו, שהוא אסור. ואם רצה לאכול תחלה ואחר כך יפריש החלה, בח"ל מותר, מפני שאין עיקרה אלא מדבריהם. הגה: ואין לשייר מעט יותר משיעור חלה שמפריש, כדי שיהא שריים בשעה שמפריש (בית יוסף בשם הרא"ש וסמ"ג ובהר"ן דביצה). ודוקא לעיסה שנתחייב עם חלה זו יכול לפטור שלא מן המוקף, אבל עיסה שנילושה בפני עצמה, אין מפרישין חלה מעיסה אחרת שלא מן המוקף (בית יוסף בשם סמ"ק וכל זו). אבל חלת ארץ ישראל לא יאכל עד שיפריש. ואינה ניטלת אלא מן המוקף (פירוש ממה שהוא קרוב וסמוך), בתרומה. ואינה ניטלת מן הטהור על הטמא, לכתחילה. וכל שבתרומה לא יתרום ואם תרם אינה תרומה, כך בחלה. וכל שבתרומה לא יתרום מזה על זה, כך בחלה. וכל שאינו אוכל תרומה אינו אוכל חלה. וכל האוכל תרומה אוכל חלה.

דיני חלת חוץ לארץ

בסימן הקודם ביארנו שחלת חוץ לארץ חייבת רק מדרבנן ופסק השלחן ערוך שאם יש כהן טהור כגון קטן או גדול שטבל מותר לאכול החלה, ואף אם טמא בשאר טומאות שאינם יוצאות מגופו. בסימן זה מבואר עוד דינים בתרומת חוץ לארץ. בחלת ארץ ישראל הואיל ועיקרה מן התורה אין את הקולות הללו (בית יוסף וש"ד).

ביטול חלה לאכילת זר

בבכורות אמרו שמואל ורבה מבטל ברוב. בירושלמי חלה הורה ר' זעירא שבטלה אפילו שווה בשווה, והוכיח מהיתר המשנה לאוכלה עם זר על השולחן. במנחות מובא שבטלה באחד ומאה.

נחלקו הראשונים:

- » רמב"ם וסמ"ג שווה בשווה כדברי ר' זעירא בירושלמי.
- » רש"י וד"מ בשם הרשב"א בטלה ברוב כשמואל בבכורות.
- » ר"י והתרומה באחד ומאה כבמנחות, ומה שהורה שמואל בבכורות ברוב הוא לאכילת כהן טמא אך לא לזר.

להלכה:

» **שלחן ערוך** כרמב"ם, מותר לאכול עם זר על השולחן הואיל ובטלה שווה בשווה.

» **רמ"א** ו**ש"ך** כר"י באחד ומאה ביבש, ובלח בשישים.

» משכנות יעקב ומעדני מלך ברוב.

לבטל לכתחילה

בבכורות הובא שרבה היה מבטלה ברוב ואוכל בימי טומאתו. נחלקו אם מותר לערב ובטל לכתחילה לאכילת זר:

» **רמב"ן** אסור ורבה היה מוסיף אם כבר נתערבה ולא היה רוב,

» **רמב"ם** ו**רשב"א** מותר כמעשה רבה.

להלכה:

פסק שלחן ערוך מותר לבטל לכתחילה לאכילת כהן בימי טומאתו, ציין ש"ך שגם רמ"א יודה שלא החמיר אלא לעניין אכילת זר טמא שעולה בק"א, אך כהן טמא מותר ברוב ואף לכתחילה.

כתב דגול מרבבה הביאו פת"ש, לרמ"א שהצריך ק"א להתיר לזר טמא, אם כבר התערב מותר להוסיף עד ק"א, וצריך עיון בהתערב יבש אם מותר עד ס' או שנעשה חנ"נ.

דין הכלי כשבושל בו חלה

» **ב"ח** צריך הכשר או שבירה כשלא התבטל.

» **ט"ז** אם היה רוב ולא היה אחד ומאה יש לסמוך על הרשב"א שמועיל רוב אחר שהוציא החלה ותמה על הב"ח שהחמיר.

» **ש"ך** יש להתיר בכלי חרס אם יגעיל ג' פעמים.

להפריש אחר האכילה

בגמרא ביצה הורה שמואל חלת חוץ לארץ אוכל ואחר כך מפריש.

» **רש"י** ו**שלחן ערוך** הורו שישאיר את שיעור החלה שאותו צריך להפריש.

» **רא"ש** **סמ"ג** **ר"ן** ו**רמ"א** צריך להשאיר יותר כדי שבהפרשה יישאר מעט חולין שנאמר 'מראשית' ולא כל ראשית. עוד הוסיף רמ"א על פי סמ"ג, לא ישייר להפריש מחלה שלא התחייב בה, אלא רק מה שהיה חייב עימה אותו יפריש.

כהן עם הארץ וכהן המסייע

במשנה חלה מובא על חלת חוץ לארץ נותנה לכל כהן שירצה, למד הרמב"ם אף לכהן עם הארץ ולא רק לכהן חבר, וכן **פסק שלחן ערוך**. עוד מובא בבכורות התיר רבא לתת לכהן המסייע בבית הגרנות, וכן **פסק שלחן ערוך**.

להישאל על ההפרשה

- » סמ"ק ורמ"א אם התערבה העיסה ואין ק"א לבטלה אם לא אכל העיסה ישאל לחכם ויתיר לו כנדר.
- » ט"ז אין להתיר נדר באופן כזה אלא אם היה נשאל ללא קשר למה שהתערב.
- » פת"ש ואחרונים במקום צורך אפשר להישאל כך על נדר.

עוד דינים בנתינת חלה

הורה שלחן ערוך על פי המשנה בחלה, חלת ארץ ישראל לא יאכל עד שיפריש. ואינה ניטלת אלא מן המוקף (פירוש ממה שהוא קרוב וסמוך), כתרומה. ואינה ניטלת מן הטהור על הטמא, לכתחילה. וכל שבתרומה לא יתרום ואם תרם אינה תרומה, כך בחלה. וכל שבתרומה לא יתרום מזה על זה, כך בחלה. וכל שאינו אוכל תרומה אינו אוכל חלה. וכל האוכל תרומה אוכל חלה.

סימן שכד – שיעור חיוב חלה ומינים המצטרפים, ודין פת פטור שנתערב בחיוב

סעיף א

אין חייב בחלה אלא חמשת מיני תבואה. ואין חייב אלא חמשת רבעים. ומדה שמחזיק מ"ג ביצים וחומש ביצה, ממלאים אותו קמח, ואותו קמח הוא שיעור חלה. וכשממלאים המידה קמח, תהיה מחוקה ולא גדושה. והיאך ישערו לדעת שהיא מחוקת מ"ג ביצים וחומש, נתבאר בטור א"ח (ועיין בא"ח סי' תנ"ו) ומשקל חמשת רבעים קמח הוא תק"כ דרה"ם מקמח חיטים שבמצרים. הגה: כלי המחזיק עשר אלכעות על עשר אלכעות, כדוס שלש אלכעות ותשיעית אלכע נקרו, הוא שיעור החלה. וכן מדה שיש בה ז' אלכעות פחות ב' תשיעיות אלכע (על ז' פחות ב' תשיעיות אלכע), כדוס ז' אלכעות פחות ב' תשיעיות אלכע, הוא העומר. וכל האלכעות אלו הם רוחב גודל של יד (רמז"ס פרק ו' דזיכורים).

מינים החייבים ושיעור החיוב

משנה בחלה מבואר שה' מינים חייבים בחלה, וכן פסק שלחן ערוך.

שיעור החיוב למדים בעירובין מעיסת המדבר של המן שהיה יורד עשירית איפה. ויש לדעת שמן התורה עשירית האיפה היא 1.8 קב שהוא 7 לוג וביצה וחומש, אלא שהגדילו את המידות ב' פעמים, בירושלים בחומש ושוב בציפורי בעוד חומש, נמצא שאותו שיעור שהיה בתחילה 1.8 קב היום הוא 1.25 קב שהוא חמש לוגין.

הרמב"ם והשלחן ערוך נקטו השיעור בביצים מ"ג ביצים וחומש שהוא שיעור תק"כ דרה"ם. הרמ"א הביא עוד דברי הרמב"ם שהוא שיעור כלי המחזיק י' על י' אצבעות ברום ג' אצבעות ותשיעית אצבע.

נחלקו בשיעור העומר המובא בתורה האם היה הוא קמח או חיטים ונפקא מינה אם הכלי של התק"כ דרהם המלא קמח צריך להיות גדוש או מחוק:

» **טור וכ"כ בהבנת הרא"ש** (הרא"ש העיד שנהגו נשי אשכנז לגדוש) המידה נאמרה לתבואה ולכן קמח שהוא טחון נפוח יותר ורק מידה גדושה חייבת בחלה.

» **רמב"ם רשב"א בית יוסף ברא"ש וכן פסק שלחן ערוך** התורה דיברה קמח ומספיק מידה מחוקה.

כתב צל"ח, הביצים התקטנו ולכן היום יפריש בברכה רק משיעור כפול של פ"ח ביצים.

סעיף ב

חמשת מיני תבואה מצטרפין, שאם אין בעיסה אלא חמשת רבעים מחמשתן, מצטרפין. במה דברים אמורים, כשערבן קמח. אבל אם לש כל אחד לבדו, ואין בו כשיעור, ומדבקו למין אחר, אין מצטרפין אלא בזה הסדר: החיטים אין מצטרפין אלא עם הכוסמין, והכוסמין מצטרפין עם כל אחד ואחד. השעורים מצטרפים עם הכול חוץ מעם החיטים. שיפון מצטרף עם שעורים וכוסמין, ולא עם שבולת שועל וחיטים. שבולת שועל מצטרף עם שעורים וכוסמין, ולא עם חיטים ושיפון. ולהרמב"ם, כוסמין ושבולת שועל ושיפון מצטרפים. ואם לש כל מין ומין לבדו, ויש בו כשיעור, ורוצה להפריש ממין זה על זה, אין מפרישין אלא על מינו. כיצד, אין מפרישין חיטים על שום אחד מהם, ולא משום אחד מהם עליהם. וכוסמין ושיפון מפרישין מזה על זה, וכן שבולת שועל ושעורים מפרישים מזה על זה. הגה: עירב קב מעיסה עם קב אחר מעיסה שאינו מינו, וחלקו אחר כך והוסיף על כל אחד רובע הקב ממנו, חייב בחלה כיון שלא נטרפו כשהיו מעורבים. אבל אם עירב קב קמח עם קב קמח ממין אחר על דעת לחלקו (וחלקם) והוסיף על כל אחד רובע הקב ממנו, פטור (טור).

צירוף מיני קמחים זה לזה

בחלה פרק א' הובא חמשת מיני דגן מצטרפים זה עם זה, ובפרק ד' הובא שלא מצטרפים כולם אלא לתנא קמא חיטה מצטרפת רק עם כוסמין ושעורים מצטרפים על הכל חוץ מחיטים ר' יוחנן בן נורי הוסיף ששיבולת שועל ושיפון מצטרפים, ביאר בירושלמי אם כלולים זה פרק א' שמצטרף אם נשוכים זה פרק ד'.

וכן פסק שלחן ערוך חמשת מיני קמח כלולים מצטרפים ואם כל אחד לבדו ומדבקן יש חילוקים יש מין חיטים ומין שעורים, כוסמין הוא שייך לב' המינים ושיבולת שועל ושיפון לשעורים, נמצא שחיטין מצטרף רק לכוסמין ושעורים מצטרף להכל חוץ מחיטים, ושיפון ושיבולת שועל מצטרפים לשעורים.

שיפון עם שיבולת שועל נחלקו אם הלכה כר' יוחנן בן נורי:

» רא"ש וטור לא מצטרף הואיל ור' יוחנן חולק והלכה כתנא קמא.

» רמב"ם מצטרפים שר' יוחנן מבאר ולא חולק.

» שלחן ערוך בסתם כרא"ש וביש כרמב"ם.

לכתחילה אם יש שיעור יפריש רק מין על מינו

מדוע מועיל להפריש ממין על חברו כך הקשו תוספות במנחות, ותירצו:

(א) הואיל והעיסות דומות מותר.

ב) הואיל ואין שיעור בכל אחת לבדה מצרפם אך אם יש שיעור בשניהם לא יפריש מאחת על חברתה, וכן פסק שלחן ערוך ואם לש כל מין ומין לבדו, ויש בו כשיעור, ורוצה להפריש ממין זה על זה, אין מפרישין אלא על מינו.

עירב וחילק וחזר והוסיף

כתב רמ"א על פי הטור, ב' עיסות שאין בכל אחת שיעור ועירבם על ידי נשיכה (ט"ז), והפרידם, וחזר והוסיף לכל אחת כשיעור, הואיל ולא באו לידי חיוב ונפטרו, חייבות משעה שהוסיף עליהם. אך אם עירבם קמח על דעת לחלקו וחילקו, ומה שלא התחייבו בשעה שהיו מעורבים הוא משום שעמדו ליחלק, אף אם יוסיף עליהם עכשיו לא יתחייבו הואיל ובאו לידי חיוב ונפטרו. הוסיף ט"ז, הוא הדין בעירב קמח כשאחת הייתה כשיעור ושניה לא, הואיל וההיא שאין בה שיעור נפטרה משום שעתידה ליחלק דינה כבאה לידי חיוב ונפטרה ופטורה אף אם הוסיף עליה.

סעיף ג

חמש רבעים הללו, השאור והסובין והמורסן מצטרפין להשלים, אם לשן בלא הרקדה, אבל אם ריקד והפריש מורסן מתוכם, וחזר ועירבן עמו, אינו מצטרף.

דין השלחן ערוך כמבואר בחלה, סובין מצטרף רק אם לש עימו מתחילה בלא הרקדה, אך הפריד ועירב לא מועיל להצטרף. ביאר ש"ך הואיל ואין דרך לערב אחר שהפריש על כן אינו מצטרף.

סעיף ד

קב חיטים מצד זה וקב שעורים מצד זה, וקב כוסמין באמצע, מחברן והרי אלו מצטרפין, וצריך להפריש מכל מין ומין.

צירוף לשיעור בכמה מינים

דין השלחן ערוך מבואר בתוספתא שיש צירוף לשיעור על ידי הכוסמין שהינם מן חיטין ושעורין, וכאן מספיק רק הכוסמין לצרף לשיעור. וצריך להפריש מכל מין ומין הואיל ואין מפרישין ממין על שאינו מינו. ואף אם יפריש מהכוסמין על הכל נחשב שיש צירוף ממין החיטים להפרשת השעורים (ט"ז).

נחלקו כמה חלות יפריש:

» ב"ח וט"ז ב' חלות והכוסמין נפטר ממאי נפשך.

» לבוש ומעדני מלך ג' חלות, וכ' נקודות הכסף שהן דיברו דווקא כשיש שיעור בכל עיסה לחלה.

סעיף ה

חצי קב חיטים מצד זה, וחצי קב שעורים מצד זה, וחצי קב כוסמין באמצע, מצטרפים, ותורם מן הכוסמין על שלשתן.

ג' חצאי קבים של ג' מינים

דין השלחן ערוך על פי המבואר בתוספתא, והואיל ואין חיוב אלא בצירוף שלושתן מפרש מכל אחד. חצי קב חטין וחצי שעורים ובאמצע קב כוסמין, נמצא שצריכין שניהם רק את הכוסמין אך לא אחד את השני:

» פרישה מפרש מכל מין ומין.
» ט"ז מפרש רק אחד שאי אפשר להשליך הכוסמין לב' הצדדים.

סעיף ו

קב חיטים מצד זה וקב חיטים מצד זה וקב אורז באמצע, או קב של עובד כוכבים או קב של חלה, אינם מצטרפים. (אכל אס היה צניהס עיסה שצנר הורמה חלטה, מצטרפין) (הרא"ש כלל ד').

צירוף חיטים ואורז

דין השלחן ערוך כמבואר במשנה חלה. דין הרמ"א כמבואר במשנה חלה.

סעיף ז

היה ביניהם קב של מין אחד מחמשת המינים, או קב משל אישה אחרת, מצטרפין.

צירוף קב חמשת מינים

דין השלחן ערוך כמבואר במשנה ערלה.

סעיף ח

קב של תבואה חדשה וקב של ישנה, אינם מצטרפים. היה קב של ישן מצד זה וקב ישן מצד זה, וחדש באמצע, מצטרפין. (והוא הדין איפכא, חדש משני הצדדים וישן צאלמע) (בית יוסף).

צריך קב חדש וישן

קב חדש וישן אינם מצטרפין, כמבואר בירושלמי ושם מבואר עוד שאם הם דבוקים אסרו חכמים שיטול מהם באמצע כאחד משום מראית העין.

עוד פסק שלחן ערוך על פי משנה ערלה, אך אם היה חצי שיעור בב' צדדים מצרף האמצעי, אף אם הוא ישן והם חדשים.

סעיף ט

העושה עיסה מהחיטים ומהאורז, אם יש בה טעם דגן, חייבת בחלה אף על פי שרובה אורז. ואם לאו, פטורה.

עיסה של אורז מעורבת

עיסה של חיטים ואורז הולכים אחר הטעם אף שהאורז הרוב, כן פסק שלחן ערוך כמבואר במשנה חלה.

עיסה של אורז מעורבת בשאר מינים שאינן חיטין, נחלקו הפוסקים אם דינה כמעורבת בחיטה:

» **רשב"א** לא נגרר וכן משמע מהשמטת השלחן ערוך.

» **רא"ש** וטור נגרר.

סעיף י

נתן שאור מעיסת חיטים לתוך עיסת אורז, אם יש בה טעם דגן חייבת בחלה.

סעיף קודם דיבר כשיש חיטה ואורז וצריך לראות מה הרוב וקמ"ל שהולכים אחר נותן טעם.

בסעיף זה הדין כשיש רק מעט מהחיטים בצורת שאור באורז ונותן טעם אך אינו כשיעור:

» **רשב"א וראב"ד** צריך שיעור מהחיטים ורק אז מצטרף.

» **רמב"ם** ושלחן ערוך הכל מצטרף כשיש טעם.

סעיף יא

נתן שאור מעיסה שלא הורמה חלתה לתוך עיסה שהורמה חלתה, והכל ממין אחד, אם יש לו קמה או עיסה שלא נימל ממנה חלה מפריש ממנו על זה השאור לפי חשבון, דהיינו אחד ממ"ח בשאור (ואפילו אין בזה שיעור חלה, ובכלל שיניחנו אצל העיסה הגדולה) (כן משמע בת"ה סימן ק' וק"כ).

ואם לאו, מפריש אחד ממ"ח בכל העיסה, לפי שנעשית כולה טבל. והוא הדין אם השאור של פטור והעיסה של חיוב. הגה: ומ"מ לכתחילה לא יסמוך על זה, ולא ייתן שאור של פטור בעיסה של חיוב (מרדכי פ' מקום שנהגו). אבל אם כבר עבר ועשה, מותר לכתחילה ליקח מאותה עיסה וליתן בעיסה אחרת שיהיה בו לשאור. (ת"ה סי' ק' וק"כ).

עירוב עיסה שהופרשה ושעוד לא הופרשה

נתן שאור מעיסה חייבת שלא הורמה לעיסה שהורמה מאותו מין, אם מפריש מעיסה שבחוץ נותן רק כנגד השאור, ואם אין לו מפריש מאותה עיסה כנגד הכול.

שאור חייב בעיסה של פטור

הביא פת"ש לבושי שרד שאור חייב בעיסה של פטור ויש בה ששים כנגדו, הואיל ומהתורה בטלה אסור להפריש מעיסה אחרת החייבת מהתורה עליה, אלא יעשה עיסה קטנה ויצמיד ויפריש על השאור. והוסיף הוא הדין בב' עיסות אחת חייבת ואחת פטורה שהרוב מהפטור, לא יפריש על תערובת זו הואיל ומהתורה בטל ברוב, אלא יצרף עיסה קטנה. (שאור בטל בס' ועיסה ברוב – מהתורה).

שאור פטור בעיסה חייבת

שאור הפטור שנתנו בעיסה חייבת:

- » ר' פרץ סמ"ק טור ושלחן ערוך הלכה שיכול להפריש מהכול.
- » מרדכי ארחות חיים ורמ"א לכתחילה לא יעשה כן דיש לחוש שיעלה בידו רק מהשאור שהוא כבר פטור נמצא שמפריש מהפטור על החיוב, והוסיף רמ"א מותר לקחת מעיסה זו קודם שיתקנה ולתת ממנה שאור לעיסה אחרת, שבוה לכולי עלמא אין לחוש שיעלה בידו השאור הפטור ב' פעמים.
- » מהר"ש תשב"ץ ו"ך משום החשש הנ"ל, יעשה עיסה אחרת ויצמיד ויפריש ממנה על הכול.

סעיף יב

מי שנתערב לו פת שהפריש ממנו חלה עם פת שלא הופרש ממנו, אם יש לו קמח יעשה עיסה מחמש רבעים ויצרפנה עם הככרות בכלי, ויפריש ממנה על אותם ככרות שנתערבו. ואם רוצה להפריש מיניה וביה, צריך להפריש מעט מכל ככר וככר, או יצרפם כולם בכלי אחד ויפריש מכל אחד על כולם עד שיפריש מכדי חשבון הככרות, ומאחד יותר, כגון אם ה' שהופרש עליהם נתערבו בעשר שלא הופרש עליהם, יפריש מששה, שאז ודאי הפריש מאחד שלא הופרש עליו. הגה: האופה פשטיד"א מעיסה שלא הורמה חלה, ונחזקו בשר, מותר להפריש מעיסה אחרת החייבת בחלה על זו, ונפטר גם כן טעם העיסה הגכנס בצק (בית יוסף צקס תשובה).

תערובת פת שהופרש עם פת שלא הופרש

נתערבו כיכרות מופרשות עם שאינם ויש לחוש להפרשה מחיוב על הפטור, פסק שלחן ערוך כמבואר במשנה חלה ג' אפשרויות להפרשה, או שיכין עיסה ויפריש עליהם או שיפריש מכל אחד ואחד או שיצרפם הכול בסל ויפריש מהרוב.

הורה רמ"א על פי מהר"ם פשטיד"א מעיסה שלא הורמה מפריש מעיסה אחרת עליה ופותר טעם העיסה הנכנס בבשר.

להפריש מאותה פשטידא נחלקו אם יכול:

- » ט"ז לא יכול הואיל ויש טעם בשר בבצק.
- » ש"ך יכול שאין הטעם מבטל חיוב העיסה.

עיסה שלא הורמה חלתה ובישלה

- » ר' ירוחם וט"ז הורו שיקרא שם על חלה פחות מק"א מכל העיסה שלא יאסור למפרע מה שבישל עימו הואיל וחלה עולה בק"א.
- » ב"ח מפריש כרגיל שאין אוסר למפרע אלא רק משעה שקורא שם.

סעיף יג

עיסה שאין בה כשיעור, ובעת אפייתה תפחה וגדלה עד שנראה כאלו יש בה כשיעור, פטורה. (והוא הדין אם תפחה קודם אפייה) (בית יוסף ותשובת הרא"ש כלל ז' וקצ"ח סימן תס"א).

עיסה שתפחה אחר תערובתה

דין השלחן ערוך ורמ"א כמבואר ברא"ש.

סעיף יד

אסור לעשות עיסתו פחות מכשיעור כדי להפקיע ממנו חיוב חלה.

לעשות עיסה פחות משיעור

במשנה חלה מבואר שאוכלים עראי מהעיסה עד שתתגלגל בחיטים ותטמטם בשעורים, ומשעה זו אסור כדי שלא יערים להפקיעה מחלה. וכן פסק שלחן ערוך אסור לעשות עיסה קטנה כדי להפקיע, והוסיפו ט"ז וש"ך שאם עושה כן משום שזה מה שיש לו או שאופה מצות מותר.

סימן שכה – דין ב' עיסות שאין בהן כשיעור

סעיף א

שתי עיסות שאין בשום אחת כשיעור, אם נוגעות זו בזו עד שנדבקים מעט זו בזו, מצטרפים, אם הם ממין הראוי להצטרף, כפי מה שנתבאר בסימן שכ"ד. ואם אינם נדבקים, והם בסל אחד, הסל מצרפן ואפילו אחר שנאפה ונעשה פת. ואם נתנם על טבלא שאין לה לבזבז, אינם מצטרפים. הנה: ולכן כשמאכסס בכלי יזהר שלא ילא שום דבר למעלה מדופני הכלי, דהיינו שיהא כל ככר אחד או עיסה למעלה מדופני הכלי (טור). ויש מי שאומר שאם מכסה הפת במפה חשוב כמו כלי לצרפן.

צירוף כשאין שיעור בכל אחת

צירוף על ידי שנוגע ונדבק מבואר במשנה וכן פסק שלחן ערוך, צירוף סל מובא במשנה וכן פסק בשלחן ערוך.

נחלקו אם צריך בצירוף סל שיגע:

» רמב"ם רא"ש טור ושלחן ערוך אין צריך שיגע.

» ר"י ותרומה רק נוגעים.

» תוספות לא נוגעים אך בתנאי שהייתה עיסה אחת והתחלקה.

צירוף על ידי טבלה

בפסחים בעי ר' ירמיה טבלה שאין לה לבזבז מהו, הרמב"ם העתיק והוא ספק והשלחן ערוך כתב שאינו מצטרף.

גובה מדפנות הכלי

אם יש דפנות אך יש כיכר או עיסה שיוצא מעל גובה הדפנות:

» ר"י מצטרף.

» בית יוסף בטור ורמ"א אם חלק מהכיכר או העיסה בתוך הדפנות מצטרף ורק אם הכל למעלה לא מצטרף.

» ב"ח בטור צריך שהכול יהיה מונח בדפנות.

צירוף על ידי כיסוי מפה

הביא השלחן ערוך ביש מי שאומר דברי הסמ"ק שכיסוי מפה על הכול מועיל.

סעיף ב

אם יש בכל עיסה כשיעור, ורוצה להפריש מזו על זו, אין צריך לא צירוף כלי ולא נגיעה, אלא כיון ששתיהן לפניו מפרישין מזו על זו.

הפרשה מאחת על השנייה כשיש בשניהם שיעור

נחלקו הראשונים:

» רמב"ם רשב"א רא"ש ושלחן ערוך למדו ממה שמותר להפריש מחבית על חבית כל עוד לא גפן שמועיל להפריש מב' עיסות חייבות כאשר הם לפניו.
» תרומה הצריך שיהיו בכלי אחד.

כתב ש"ך אם אחת יש בה שיעור ואחת אין בה שיעור מצטרפות כשהם לפניו ומפריש מאותה שיש בה שיעור על שתיהם, ורק כששתיהם אין להם שיעור צריך שיידבקו וכדומה.

סימן שכו – אחד שלש שתי עיסות, ואין בשום א' מהם כשיעור, ונתערבו

סעיף א

שתי עיסות שיש בשתייהן שיעור החייב בחלה, ואין באחת מהן כשיעור, ונגעו זו בזו ונשכו זו את זו, אם היו של שנים, אפילו הם ממין אחד, פטורים מן החלה, שסתם שנים מקפידים. ואם ידוע שאינם מקפידים על עירוב העיסות, הרי אלו מצטרפות. (ותלמידים הלומדים לפני רב, סתמא אינם מקפידים) (מרדכי פרק כל הבשר), היו שניהם של איש אחד, אם היו ממין אחד כפי מה שנתבאר בסימן שכ"ד, מצטרפין וחייבים בחלה. ואם משני מינים היו, אין מצטרפין, שסתם אחד אינו מקפיד. ואם היה מקפיד שלא תיגע עיסה זו בזו ולא תתערב, אפילו היו מין אחד אין מצטרפות. ואם האחת פת קיבר והאחת פת נאה, אפילו הן של אדם אחד, מסתמא מקפיד ואינו מצטרף. הגה: והוא הדין שתי עיסות שיש נאחת כרכוס ובשנית אין כה. וכל זה שאין שיעור בכל אחת, אבל אם יש בהן שיעור, מפריש מאחת על חבירתה אם הן של אדם אחד (ת"ה סימן קכ"ט /קפ"ט/).

צירוף עיסות לשיעור

דין השלחן ערוך כמבואר במשנה ובירושלמי ב' עיסות מצטרפות לשיעור רק אם אינו מקפיד, אותו אדם מאותו מין בסתם אינו מקפיד, ב' אנשים בסתם מקפידים. קיבר ונאה נחשב מקפיד, הוסיף רמ"א גם שינוי בתבלין כרכוס.

עוד הוסיף רמ"א ב' עיסות שיש בהם כשיעור אף אם יש טעם שונה בכל אחת מפריש מאחת על חבירתה.

נחלקו אם מצטרפות בסמוכות או רק בנשיכה:

» ט"ז נשיכה.

» נקה"כ סמוכות.

סעיף ב

נחתום שעשה עיסה לעשותה שאור לחלקה, חייבת בחלה, שאם לא תימכר יעשנה פת. אבל (שאר אדם) העושה עיסה לחלקה בבצק, פטורה.

עיסה העשויה לחלק בנחתום ובעל הבית

מבואר במשנה ובירושלמי חלה עיסה העשויה לחלק בצק, ר' יוחנן חילק בין בעל הבית לנחתום שבעל הבית לעולם פטור ונחתום חייב שהרי אם יבוא אחד ויקח ימכור לו הכול, ר"ל חייב אף בעל הבית.

» **רמב"ם רשב"א רא"ש ושלחן ערוך** נחתום חייב שאר אדם פטור כר' יוחנן.
 » **ראב"ד** כולם חייבים כר"ל.

הביא השלחן ערוך דווקא מחלקה בצק, כדעת הרשב"א ולא כסמ"ג.

מנהג היה שנחתום עושה שיעור גדול וכל אישה לוקחת ממנו פחות מכשיעור ומפרישה, ונחלקו הפוסקים האם ראוי כך:

» **משאת בנימין** מנהג טוב ויש לקיימו שיפרישו חלה בכל ערב שבת.
 » **ב"ח** אסור לנחתום למכור ללא שהופרש ועוד שיש לחוש לברכה לבטלה בהפרשת כל אישה שהרי קיבלה חלוקת בצק.
 » **ט"ז** הצדיק דברי המשאת בנימין רק כאשר מנהג זה מצוי תמיד משום שיש לדמות למכירי כהונה שנחשב שמקנה להם עוד קודם שעת הגלגול כדי שיפרישו אחר כל אחת.
 » **ש"ך** נטה לפסוק כב"ח.

למי מחלק

נחלקו הפוסקים:

» **לבוש ב"ח דרישה וש"ך** דווקא לאנשים אך עושה לעצמו ומחלק לכמה פעמים חייב.
 » **בית אפרים** דווקא כשלא יבואו לידי צירוף לעולם.
 » **מעדני מלך** דווקא כשרוצה לאפות בנפרד.

סעיף ג

שנים שנתנו קמח לנחתום לעשות להן שאור, אם אין בשל אחד מהן כשיעור, אף על פי שיש בכללן כשיעור, פטורה. הגה: ודווקא שערבנו שלא מדעתו, אבל מדעתו חייב שהרי אינו מקפידן (בית יוסף בשם סמ"ג).

שותפים שנתנו לנחתום פחות משיעור

לעיל ראינו חילוק בין נחתום שעושה לחלק לבין בעל הבית. שני אנשים שנתנו לנחתום עיסה ועירבם מדעת או שלא מדעתם נחלקו מה הדין:
 » **טור ושלחן ערוך** פטור שהרי יחלק להם בסוף.
 » **ר"ש ר"י ורמ"א** אם היה העירוב מדעתו חייב, הוסיף ש"ך שמסתמא כל הנותן לנחתום אינו מקפיד.
 » **תרומה** בכל אופן חייב כמשמעות ר' יוחנן.

סעיף ד

שנים שעשו עיסה כשיעור וחלקה, ואחר כך הוסיף כל אחד על חלקו עד שהשלימו לכשיעור, הרי זה פטורה, שכבר הייתה להם שעת חובה, והם היו פטורים באותה שעה מפני שעשאוה לחלק. הגה: והוא הדין בלדס אחד שעשה ב' קצין ודעמו לחלקם, וחלקם. אבל אם לא עשאו על מנת לחלקם, לא מהני החלוקה אחר כך (טור).

שנים שעשו עיסה כשיעור וחלקה

נחלקו הפוסקים:

» **רמב"ם ושלחן ערוך** הורו על פי הירושלמי שאם הייתה שעת הכושר והיו פטורים שוב אינם מתחייבים, הוסיף רמ"א הוא הדין אדם אחד שאינו נחתום שעשה על דעת לחלק, הש"ך הדגיש שאם עירב עיסה נוספת שיש לה שיעור חלה חייב.

» **ראב"ד** חלק והחמיר שחייב אם צירף שוב כדין כל ב' עיסות של אדם אחד שעירבם.

סעיף ה

המפריש חלה מעיסה שאין בה שיעור, אינה חלה. לפיכך שתי עיסות שאין בשום (אחת) מהן כשיעור, והפריש מכל אחת חלה ואחר כך עירב העיסות ועשאן עיסה אחת, חייבת בחלה.

הפריש חלה מעיסה פטורה

במשנה נחלקו ר"ע וחכמים ופסקו הרמב"ם ושלחן ערוך כחכמים.

סימן שבו – מתי חל על העיסה חיוב חלה

סעיף א

המפריש חלתו קמח, אינה חלה, וגול ביד כהן, ושאר העיסה חייבת בחלה. ואותו הקמח שהפריש לשם חלה, אם יש בו עומר ועשהו עיסה, הרי זה מפריש ממנה חלה. ודווקא באומר שיחול עליה שם חלה בעודו קמח, אבל המפריש קמח ואומר: כשתיעשה עיסה יחול עליה שם חלה, דבריו קיימים.

המפריש חלתו קמח

דין השלחן ערוך כמבואר במשנה חלה, אם הפריש חלתו קמח מהפרשה אינה חלה וגול ביד כהן, ואם חזר ועשה מההפרשה עיסה חייבת בחלה אם יש בה שיעור.

במשנה הובא על החלק המופרש 'אסורה לזרים', נחלקו בביאור:

» **ר"ש ורא"ש** כל מה שהפריש אף שאינו נעשה חלה ממראית העין לא יאכלוה זרים.
 » **רמב"ם** אין איסור כלל אלא הכוונה שאם עשה עיסה מהמופרש ויש בה שיעור ומפריש ממנה לא יאכלוה זרים כדין כל הפרשה. השלחן ערוך לא ציין כלל דין זה.

אם אמר שיחול רק אחר שתתגלגל הורה שלחן ערוך על פי היראים שמועיל.

סעיף ב

אימתי מפרישין חלה, כשייתן המים ויערב הקמח במים. והוא שלא יישאר שם בעריבה קמח שלא נתערב במים שיעור עומר. ואם אמר: הרי זה חלה על העיסה ועל השאור ועל הקמח שנשתייר, ולכשתעשה כולה עיסה אחת תתקדש זו שבידי לשם חלה, הרי זה מותר. וכן אם מתנה שתחול החלה אף על הקמח שיתערב אחר כך בשעת עריכה. וטוב ללמד לנשים להתנות בן (אם יש לחוש שיתערבו שיעור חלה לאחר כך) (בית יוסף גסס סמ"ג). וצריך ליוהר שלא לשרוף החלה עד אחר כל העריכה.

זמן הפרשת חלה

במשנה חלה מבואר חייבת בחלה משעה שתתגלגל בחיטים ותטמטם (דיבוק ביד) בשעורים, ומשעה שנתנה המים יכולה להפריש חלה.

דין השלחן ערוך כמבואר במשנה חלה, מפריש משעה שנותן המים בעיסה. הביאו הראשונים ב' תנאים, שנגעו מים בשיעור חלה ושלא נשאר שיעור חלה שכלל לא נגעו בו מים, ובשלחן ערוך הביא את התנאי השני אך בבית יוסף כתב שלא חלקו וכו' ע' מודים לב' התנאים. הש"ך הוסיף שגם אם נשאר מועיל להתנות שלא יחול עד שיתערב השאר כבסעיף הקודם.

עתיד לערב קמח נוסף

עוד פסק השלחן ערוך על פי הירושלמי והראשונים, אם עתיד לערב עוד קמח ושאור בשיעור חלה יתנה שיחול רק אחר כך, ויזהר שלא ישרוף עד שיסיים, וכתב שטוב ללמד לנשים המפרישות קודם סיום הגלגול שיתנו כך שמא יהיה במצטרף שיעור חלה. והביא ב' אופנים לתנאי או שיחול רק אחר כך או שתחול גם על המצטרף אחר כך. הש"ך ציין שהיום נהגו להפריש רק בסוף הגלגול ואין צריך ללמד הנשים תנאי זה.

סעיף ג

האידנא טוב להמתין מלהפריש חלה עד אחר גמר לישא, שתיעשה כל העיסה גוף אחד.

זמן ההפרשה הראוי

פסק שלחן ערוך על פי ירושלמי והרא"ש היום הואיל והכל טמא אין עניין להפריש מיד בנתינת המים מחשש שמא יטמא כמו שהיה פעם ויפריש בסוף (שיהא עריסותים).

סעיף ד

אוכלים עראי מן העיסה עד שנתגלגל בחיטים ויתערב הקמח במים ותממם בשעורים ותעשה כל העיסה גוף אחד.

עד מתי אוכלים עראי מהעיסה

דין השלחן ערוך כמבואר במשנה חלה.

חיטה גלגול שעורים טמטום, נחלקו בשאר מינים:

» רשב"א שאר מינים כשעורים.

» רמב"ם מלבד כוסמין שהוא גם מין חיטים.

הרשב"א הביא בית יוסף הואיל והוא מדרכנו בזמן הזה יש להקל בתערובת חיטין ומין אחר ללכת אחר הטמטום ולהתיר אכילת עראי עד אז.

סעיף ה

אם לא הפריש החלה בצק, אלא אפה הכול, הרי זה מפריש מן הפת.

הפריש אחר האפיה

דין השלחן ערוך כמבואר בראשונים בשם הספרי.

סימן שכח – דין ברכת חלה ומי ראוי להפרישה

סעיף א

בשעה שיפריש חלה יברך: אשר קדשנו במצותיו וצונו להפריש תרומה, (או להפריש חלה) (טור). לפיכך אסור לאיש להפריש חלתו ערום, מפני שאי אפשר לו לברך כשהוא ערום. אבל האישה מותרת, והוא שיהיו פניה שלמטה טוחות בקרקע. (ובמקום שמפרישין ב' חלות, לא יבדק רק כשמפרישין הראשונה) (כל דו).

נחלקו בנוסח הברכה:

- » רמב"ם והביאו רמ"א ביש חלה.
- » מנהיג שלחן ערוך וש"ך תרומה אך חלה זה שם המאפה.
- » סמ"ק אין להקפיד.
- » רש"ל ב"ח ועוד הורו לומר שניהם וכן נוהגים.

הורה שלחן ערוך על פי המשנה חלה איש לא יפריש ערום אישה יכולה אם פניה של מטה טוחות. הורה רמ"א כשמפריש ב' חלות לא יברך אלא על הראשונה.

קמח מתולע שאפה ממנו:

- » פת"ש יפריש ממראית העין בלי ברכה.
- » פנ"י הורה שיכול לומר בלשון תרגום.
- » פת"ש נקט שגם זה נחשב לבטלה.

סעיף ב

הסומא והשכור, מפרישין חלה לכתחילה.

הפרשת סומא ושיכור

דין השלחן ערוך כמבואר במשנה, ביאר ש"ך הואיל ואין צריך לתרום מהיפה כבתרומה.

סעיף ג

אין מפרישין חלה בלא רשות בעל העיסה. הגה: מיהו אם ידעין דזכות הוא לבעל העיסה, כגון שהייתה העיסה מתקלקלת, מותר ליטול חלה בלא רשותו, דזכין לאדם שלא בפניו. וכן משתתף שזכות יכולה ליטול חלה בלא רשותו, כיון שרגילה היא לפעמים שבעלת הבית נותנת לה רשות (ת"ה סי' קפ"ח). ב' שותפין אין צריכין ליטול רשות זה מזה (בית יוסף בשם הרמב"ם פ"ד תרומות), אבל אחר צריך ליטול רשות משניהם (בית יוסף בשם סמ"א). ומיהו אם נתן רשות לאחר להפריש, אפילו בעודו קמח, מועיל, אף על פי שעדיין

לא נתחייב. והאורח יאמר לבעלת הבית להפריש לו חלה מכל עיסות שתעשה לו בעוד שיהיה בביתה, כדי שלא תצטרך ליטול רשות בכל פעם.

רשות להפרשת חלה

הפרשה בלא רשות אינה מועילה כמבואר במשנה וכן פסק שלחן ערוך. ומועיל לתת רשות כשהחלה עודנה קמח (שהרי יכול להפריש בתנאי על להבא – ש"ך), והאורח ייתן רשות מראש. שותפין אין צריכין רשות, ואחר צריך משניהם.

פועל גבל שהפריש:

- » סמ"ק וטור ב"ח וש"ך למדו מדין פועלים שמפרישים שלא מדעת בעל הבית בגת שיכול.
- » בית יוסף דחה שאין לדמות חלה לגת.
- » רמ"א התיר על פי תרומת הדשן להפריש כשיש חשש קלקול.
- » ב"ח העיר שבתרומת הדשן הצריך שתהיה משרתת ולא כל אדם.
- » ט"ז הכריע שכל השבוע יכולה משרתת מלבד בערב שבת שבעלת הבית מקפידה.

סימן שכט – איזה פת חייב בחלה

סעיף א

אין חיוב חלה אלא בלחם. לפיכך הסופגנין, דהיינו רכים העשויים כספוג, והדובשנין והאיסקריטים, והם מטוגנים בדבש, פטורים מן החלה.

פטור דובשנין ואיסקריטין מחלה

ישנם כמה אפשרויות: אפיה, מחבת ללא גחלים, טיגון בשמן או דבש, בישול במים, אפיה בשמש – השלושה האחרונים פטור לכולי עלמא, הראשון חייב לכולי עלמא, השני מחלוקת לקמן. יש גם כמה סוגי עיסות, סופגנים דובשנין איסקריטים, בלילה עבה, טריתא בלילה רכה.

דין השלחן ערוך כמבואר במשנה חלה, הסופגנין (לקמן מבואר שיהא גם ההתחלה וגם הסוף בגדר 'סופגנין', ומשמע שסופגנין הוא או בהתחלה בלילה רכה או בסוף פת מבושלת, ומיהו לא רכה מאוד שזה טריתא המובאת בסעיף ה) או דובשנין – נילוש בדבש, איסקריטים – מטוגן בדבש (משמע לא ממש מטוגן לגמרי אלא שרוי בו, שהרי בסעיף הבא נחלקו ר' יוחנן ור"ל היאך אפה מינים אלו), פטורים מחלה, ביאר הש"ך הואיל ואינו יכול להיעשות לחם לא חייבו, ועיסת דבש אינה יכולה להיעשות לחם. בסעיף הבא יבואר שלא כל פת סופגנין פטורה אלא תלוי איך אפה אותה (על פי עיון במשניות).

סעיף ב

עיסה שבלילתה רכה ואפאה בתנור או במחבת, בין שהרתיח ואחר כך הדביק, בין שהדביק ואחר כך הרתיח, חייבת בחלה ובלבד שלא על ידי משקה.

בלילה רכה

בגמרא פסחים נחלקו על ג' מינים 'סופגנין דובשנין ואיסקריטין' כיצד אפה אותם: ר' יוחנן בחמה אך במחבת חייב, **ריש לקיש** מחבת תלוי אם קודם היה רותח ואז הדביק חייב אם הדביק ואז הרתיח פטור.

להלכה:

» **רמב"ם שאלתות רא"ש ושלחן ערוך** הלכה כר' יוחנן ולכן עיסה שבלילתה רכה הוא רק אם בישלה במשקה.

» **ר"ח** הלכה כר"ל וגם הדביק ואז הרתיח פטורה, מרדכי כתב מעיקרא כר"ח ומחמיר תבוא עליו ברכה, (יש לעיין הרי הביאו שצריך בישול במים על כל המינים ומדוע פסק כן השלחן ערוך רק על בלילתה רכה, ומשמע שהמעורב בדבש לעולם פטור, וצריך עיון).

סעיף ג

עיסה שבלילתה עבה, וגלגלה על דעת לבשלה או לטגנה או לעשותה סופגנין או ליבשה בחמה, ועשה כן, פטורה. גלגלה לעשות ממנה לחם, ונמלך לבשלה או לטגנה או לעשותה סופגנין או ליבשה בחמה, חייבת, שכבר נתחייבה משעת גלגול. גלגלה על דעת סופגנין וכיוצא בהן, ונמלך לעשותה לחם, חייבת.

מתי פת סופגנין פטורה

איתא במשנה עיסה שתחילת וסופה סופגנין פטורה (משמע שסופגנין היה שינוי גם בעיסה וגם באפיה), תחילתה עיסה וסופה סופגנין ולהיפך, חייבת.

נחלקו מה הכוונה תחילתה עיסה:

- » **ר"ש ורמב"ם רא"ש רמב"ן ושלחן ערוך** חשב לאפותה, ולכן גם העושה עיסה עבה (שראויה לאפיה) אם כוונתו לבשל פטור.
- » **ר"ת** עיסה עבה, ולכן גם בכוונתו לבשל חייב הואיל ובשעת גלגול היא ראויה להתחייב.
- » **מהר"ם** החמיר על עצמו מספק, ואפה מעט מעט כזו.
- » **ש"ך** יש להחמיר להפריש בלי ברכה או לאפות חלק כמהר"ם ולברך.

סעיף ד

אפילו כשעושה אותה על דעת לבשלה וכיוצא בו, אם דעתו לאפות ממנה מעט, ואפוא, אפילו אין באותו מעט שיעור חלה, כולה מתחייבת על ידו.

דעתו גם לאפות וגם לבשל

דין השלחן ערוך כמבואר בר"ש וברא"ש על פי הירושלמי, והטעם הוא שמא יימלך על הכול, ועל כן נהג מהר"ם בסעיף הקודם לאפות מעט ולחייב את כל העיסה בחלה.

נחלקו מתי יפריש החלה:

- » **בית יוסף** לאחר שאפה.
- » **ב"ח** סגי כשחשב.
- » **ט"ז** אם מתחילה היה דעתו לאפות מעט חייב, אם חשב לבשל ונמלך לאפות לא יפריש עד שיהיה אפוי.

נחלקו אם יברך:

- » **ב"ח וט"ז** יברך.
- » **רש"ל** לא יברך.

סעיף ה

טריטא, דהיינו עיסה שבלילתה רכה ושופכין אותה על הכירה ומתפשט עליה ונאפית, פטורה. אבל אם יש בכירה גומא ושופכין אותה לתוכה, חשוב לחם וחייב. הגה: צאק שאופן אותו צפוד ומושחים אותו צניעים או צמון או צמי פיות, פטור (טור).

חלה בעיסה רכה

בגמרא ברכות עיסת טרוקנין חייבת (ר' יוחנן פטר ואין הלכה כדבריו), טריטא פטורה. ג' הסברים בגמרא מהו טריטא, השלחן ערוך הביא את הראשון, רמ"א הביא את השני, השלישי הוא דין השלחן ערוך בסעיף הבא.

באחרונים חייבו עוגת טורט מסיבה זו, ודנו בלחוח עד איזה עובי, ויש שכתבו שלא יפריש בבליה רכה עד שתאפה הואיל ולא התחייבה עדין, ויש שהתירו להפריש משעה ראשונה הואיל ודעתו לעשותה כך.

סעיף ו

העושה עיסה ליבשה בחמה בלבד, פטורה. וכן קלי שלשו אותו במים או בדבש, ואוכלין אותו בלא אפייה, פטור. וקלי שלשן כדי לאפותו, חייב.

קמח קלי

דין השלחן ערוך בקמח קלי כמבואר בירושלמי.

סעיף ז

לחם העשוי לכותח, מעשיה מוכיחים עליה. עשאה כעבין, דהיינו שערכו ועשאו כצורת לחם, חייב. ואם לאו, פטור.

עשוי לכותח

דין השלחן ערוך כמבואר בברכות, העשוי לכותח דהיינו להניחו בחמה פטור, והוא שניכר שעשוי לכך.

סעיף ח

עיסה שנלושה במים רותחין, בין שנתן רותחין על גבי קמח בין שנתן קמח ברותחין, חייבת, בין שאפה בתנור או באלפס בלא משקין.

עיסה שנילושה ברותחין

בפסחים הובא בריתא ד' דעות, מחלוקת ב"ש וב"ה במעיסה (מים ואז קמח) וחליטה (קמח ואז מים), יש מחייבים ויש פוטרים המחמירים בחליטה הקילו במעיסה ולהיפך, עוד הובא שם דעת ר' ישמעאל שהשווה לחיוב ויש אומרים לפטור, וחכמים חילקו בין תנור שחייב לאילפס שפטור. ביאר ר' יהודה אמר שמואל ב"ש הקילו בשתייהן וב"ה החמירו לא כפשט דברי הברייטא, וכן פסק שלחן ערוך להחמיר כב"ה.

סעיף ט

עיסה שנילושה במי פירות, אפילו בלא שום מים, חייבת בחלה.

עיסת מי פירות

במשנה מובא מי פירות מחייבים בחלה. בירושלמי הביאו לתלות זה במחלוקת האם מי פירות מחשיבים עיסה למחוברת כולה לעניין טבול יום שנגע בה, ר' יהושע החמיר ור"ע היקל שמטמא רק מקום מגעו.

להלכה:

- » רמב"ם רשב"א ושלחן ערוך חייבת כמשנה.
- » רא"ש ספק שמא כר"ע.

סעיף י

יש לזהר מללוש במי פירות שאינם משבעה משקים, אלא אם כן יערב עמהם אחת משבעה משקים (סמ"ק סימן רידי חובה). הגה: ועיין בא"ח סי' קל"ח בארתי מה הם השבעה משקין. ואם עבר ולש בלא ז' משקין, לא יסרוף החלה, אלא יתן אותה לכהן קטן (בית יוסף בשם סמ"ג), כמו שנתבאר לעיל סימן קכ"ב.

לישה בשבעה משקים

הטור הביא שהרא"ש לא עשה עיסה כזו מספק. רמ"א הביא מהם ז' משקין, וש"ך ציין שייערב מז' משקין בשעה שמגלגל הבצק ולא אחר כך.

סימן של – דין עיסת עובר כוכבים ושותפין והפקר וכלבים

סעיף א

עיסת עובר כוכבים פטורה, אפילו לשה ישראל. ושל ישראל, חייבת, אפילו לשה לו עובר כוכבים. נתנה לישראל במתנה, אם עד שלא נלגלה נתנה לו, חייבת. ואם לאחר שגלגלה נתנה לו, פטורה. (עובד כוכבים שהפריש חלה, אינו כלום, ותאכל לזר) (בית יוסף בשם הרמב"ם).

עיסת גוי

דין השלחן ערוך כמבואר במשנה חלה.

דין הרמ"א כמבואר במנחות, והוסיף ש"ך שיודיעו לגוי שאין חלתו חלה שלא יחשוב שזר אוכלה. עוד דיבר ש"ך על מנהג הנשים להפריש מעיסה הקנויה מגוי, וכתב להצדיק רק אם נאמר הואיל ומעות קונות מדאורייתא מהני או משום שדעת הגוי להקנות להם, המשאת בנימין כתב לבטל מנהג זה.

סעיף ב

עיסת השותפין חייבת.

עיסת השותפין

דין השלחן ערוך כמבואר בחולין מדכתיב 'עריסותיכם'.

סעיף ג

ישראל שהוא שותף עם העובר כוכבים, אם אין בחלק הישראל כשיעור, פטורה. ואם יש בה כשיעור, חייבת, ויכול להפריש מיניה וביה.

שותפות ישראל וגוי

במשנה חלה מבואר שמפריש רק אם יש חיוב חלה בשיעור העיסה שאצל הישראל. והוסיף הרא"ש וכן פסק שלחן ערוך שיכול להפריש מיניה וביה משום שיש בילה.

עיסה שעשה ישראל ליתנה לארנונא מס המלך, נקטה הגמרא פסחים שחייבת אף שאין יכול לסלקו בממון במקום בשונה מבהמה שיש קול שהיא לארנונא, וכן פסק הש"ך, והוסיף שיש לחוש שהגוי לא יטלנה, ובד"מ הביא שיכרך על הפרשה זו.

סעיף ד

עובד כוכבים שהייתה לו עיסה, ונתגייר. גלגלה קודם שנתגייר, פטור. אחר שנתגייר, חייב. אם ספק, חייב.

גר בהפרשה

דין השלחן ערוך כמבואר במשנה חלה. והוסיף ש"ך הואיל והיום חלה דרבנן בארץ ישראל יש להקל בספק כזה, אך יפריש בלא ברכה.

סעיף ה

שני עובדי כוכבים שעשו עיסה כשיעור וחלקה, ואחר כך נתגירו, והוסיף כל אחד על חלקו אחר שנתגייר עד שהשלימו לכשיעור, הרי זו חייבת.

עשה עיסה והתגייר

עיסה שהיה בה שיעור השייכת לב' גוים ונפרדה והתגירו, לא נחשב הייתה לה שעת הכושר וחייבת אם צירפיה עכשיו, כן פסק שלחן ערוך כמבואר בירושלמי. בפועל דין זה של דיחוי בחלה שהייתה לה שעת הכושר שנוי במחלוקת, הרמב"ם ושלחן ערוך פסקוהו כמבואר בירושלמי, אך הראב"ד פליג וסבר שלעולם חוזר להצטרף לחיוב.

סעיף ו

הייתה העיסה בין עובד כוכבים וישראל בשותפות, וחלקו ואחר כך נתגייר והוסיף כל אחד על שלו עד שהשלים והוסיף לכשיעור, של ישראל חייבת, ושל עובד כוכבים פטורה. הנה: ודוקא שעשאוה מתחילה בשותפות על מנת שלא לחלקו, ונמלכו לחלקה אחר כך, אזל אם עשאוה מתחלה על מנת לחלק, אף על עובד כוכבים חייבת.

עיסת גוי וישראל וחילוקה והתגייר

בירושלמי מבואר דין זה, ונחלקו הראשונים:

» **רמב"ם ושלחן ערוך** גרסו הישראל חייב והגוי פטור, שלגבי הישראל לא נחשב הייתה שעת הכושר שכלל לא היה חיוב לעיסת הגוי, ולגבי הגוי נחשב הואיל והיה מעורב לישראל כשיעור (סברא זו צ"ב, וכן הקשה הראב"ד).

» **ראב"ד** שתייהם חייבים הואיל והוסיף הגוי משנתגייר וכך ביאר בירושלמי.

הוסיף **רמ"א** אם מתחילה עשאוה לחלק אף של הגוי חייבת, הואיל ולא נחשה שהיה לה שעת כושר בשעה שהייתה מעורבת עם הישראל.

סעיף ז

הפקיר עיסתו קודם שנתגלגלה, וזכה בה ואחר כך גלגלה, או הפקירה אחר שגלגלה וחזר וזכה בה, חייבת. הפקירה ונתגלגלה בעודה הפקר, ואחר כך זכה בה, פטורה.

עיסת הפקר

מבואר במשנה במנחות לעניין הקדש ולמדו לעניין הפרשת חלה, נתגלגלה בעודה הפקר פטורה.

סעיף ח

העושה עיסה לבהמה ולחיה, פטור.

עיסת חיה ובהמה

דין השלחן ערוך כמבואר בספרי מדכתיב 'עריסותיכם'.

סעיף ט

עיסת הכלבים, בזמן שהרועים אוכלים ממנה, חייבת. ואם לאו, פטורה. ודווקא שניכר בה שהיא לכלבים, כגון שאינה ערוכה ועשויה בצורת לחם, הא לאו הכי חייבת.

עיסת כלבים

במשנה חלה מבואר החילוק בין אם אוכלים הרועים ממנה או לא וכן פסק שלחן ערוך.

בגמרא ירושלמי נחלקו אם בעינן שיהא ניכר שעשויה העיסה לכלבים או דסגי בכוונה:

» ר"ל דווקא מעורבת מורסן.

» ר' יוחנן טור ושלחן ערוך בכל עניין שניכר בה.

» ר' בא בשם שמואל ורמב"ם מספיק כוונה.

סימן שלא – דין נתינתם באיזה מקום, וכיצד הכהן מקבלם, ואם הם דאורייתא או דרבנן

סעיף א

התרומות ומעשרות אינם נוהגים מן התורה אלא בארץ ישראל, בין בפני הבית בין שלא בפני הבית, ונביאים התקינו שיהיו נוהגים אפילו בארץ שנער, מפני שהיא סמוכה לארץ ישראל ורוב ישראל הולכים ושבים שם. וחכמים הראשונים התקינו שיהיו נוהגים אף בארץ מצרים ובארץ עמון ומואב, מפני שהם סביבות לארץ ישראל. סוריא, הקונה בה שדה חייבת בתרומות ומעשרות מדברי סופרים. ושאר הארצות, אין תרומות ומעשרות נוהגות בהן.

מקום חיוב תרומות ומעשרות

דברי השלחן ערוך הם על פי התוספות והרמב"ם, יוצא שיש ה' דרגות, (א) ארץ ישראל חייבת מהתורה, (ב) בבל חייבת תקנת נביאים הואיל והולכים שם הרבה, (ג) חכמים התקינו מצרים עמון ומואב, (ד) סוריא מדברי סופרים, (ה) שאר ארצות פטורות.

סעיף ב

בזמן הזה, אפילו במקום שהחזיקו בו עולי בבל, ואפילו בימי עזרא אין חיוב תרומות ומעשרות מן התורה, אלא מדבריהם. מפני שנאמר: כי תבואו משמע ביאת כולכם ולא ביאת מקצתן, כמו שהייתה בימי עזרא. הגה: ויש חולקין, וסבירא להו דחייבין עכשיו בלחץ ישראל בתרומות ומעשרות מדלאורייתא, אך לא נהגו כן (טור בשם ר"י).

תרומות ומעשרות בזמן הזה

ביבמות בסוגית אנדרוניוס שנשא אישה מאכיל נחלקו ר' יוחנן ור"ל מדוע, ר"ל ביאר משום שתרומה בזמן הזה דרבנן מאכיל מספק, ר' יוחנן ביאר הואיל ואנדרוניוס נחשב לזכר. וביאר שם שזו מחלוקת בביתא דסדר עולם, ר' יוסי סבר קדושה ראשונה קידשה לעתיד לבוא וכן סבר ר' יוחנן, ור"ל סבר לא קידשה לעתיד לבוא כחכמים.

נחלקו הראשונים:

» רמב"ם דרבנן הואיל ונאמר כי תבואו בעינן ביאת כולכם, הקשו ראב"ד וטור שדרשה זו נאמרה רק לגבי חלה.

» רשב"א תרומה ור"ן דרבנן הואיל שהלכה כר"ל וכן יוסי שקדושה ראשונה לא קידשה לעתיד לבוא.

» ר"י וראב"ד הלכה כר' יוחנן וחכמים שקדושה גם היום.

להלכה:

» שלחן ערוך כרמב"ם.

» רמ"א ביש אומרים הביא דעת ר"י וראב"ד.

סעיף ג

עובר כוכבים שקנה קרקע בארץ ישראל, וחזר ישראל ולקחה ממנו, מפריש תרומות ומעשרות. מה שאין כן בסוריא.

קנין עכו"ם להפקיע בארץ ישראל – ישראל שקנה קרקע מגוי

בגיטין נחלקו אם יש קנין לעכו"ם להפקיע, רבה סבר שאין ור' אלעזר סבר שיש, נחלקו הראשונים:

» רמב"ם ורוב הראשונים כרבה אין קנין להפקיע.

» ר"ח וערוך כר' אלעזר יש קנין להפקיע.

שלחן ערוך פסק כרמב"ם ולכן אם קנה גוי וחזר וקנה ממנו ישראל יש חיוב גמור, והוסיף שבסוריא מועיל קנין העכו"ם להפקיע.

יש להדגיש שהלכה זו היא רק לענין ישראל שמכר וחזר וקנה, אך יש מציאות אחרת לפטור משום מרוח עכו"ם מפסוק של 'דגנך'.

סיכום על פי הסעיפים הבאים:

גוי שקנה פירות אחר מירוח אינו מפקיע, אך אם קנה קודם, מירוח של גוי פוטר מהתורה, ומדרבנן צריך שקנה הגוי קודם שהגיעו לעונת המעשרות (שליש), ואם קנה אחר שליש חייב מדרבנן, ורק אם ישראל קנה מגוי שהביאו שליש אצל הגוי והגוי מירחם פטור, ואם קנה מהגוי אחר שהגיע לעונת המעשרות אצל הגוי, מעשר לפי חשבון מה שגדל אצלו. וגורו על גוי שמירח תבואה שגדלה אצל ישראל שלא יועיל מירוחו לפטור.

סעיף ד

פירות העובר כוכבים שגדלו בקרקע שקנה בארץ ישראל, אם נגמרה מלאכתו ביד העובר כוכבים, ומרחן העובר כוכבים, פטורין מכולם. ואם לקחן ישראל אחר שנתלשו, קודם שתגמר מלאכתן, וגמרן ישראל, חייבים ומפריש תרומה ומעשר ראשון ותרומת מעשר, ומשייר לעצמו מעשר ראשון, והוא שלו, מפני שהוא אומר ללוי: אני באתי מכוח איש שאין אתה יכול ליטול ממנו. (והתרומת מעשר מוכר לכהן ונטל דמיה) (טור).

ישראל שקנה מגוי אחר מירוח

לסוברים יש קנין להפקיע, אם קנה אחר מירוח הגוי, בגמרא בכורות מבואר שפטור. נחלקו להלכה:

» רמב"ם ועוד ראשונים כתבו שפטור לגמרי וכן פסק שלחן ערוך.

» ראב"ד וסמ"ג בשם ר"ש כתבו שחייב מדרבנן.

לקמן סעיף ו' יובא הדין כשמירח גוי פירות ישראל, ובסעיף ז מובא שזמן עונת המעשרות הוא הקובע לזמן הפטור.

ישראל שקנה מגוי קודם מירוח

חייב מדאורייתא כן כתבו הרמב"ם והטור, אך לא מחויב לתת אלא מעשרן והם שלו. וכן פסק שלחן ערוך 'אם לקח ישראל אחר שנתלשו, קודם שתגמר מלאכתו, וגמרן ישראל, חייבים ומפריש תרומה ומעשר ראשון ותרומת מעשר, ומשייר לעצמו מעשר ראשון והוא שלו, מפני שהוא אומר ללוי אני באתי מכוח איש שאין אתה יכול ליטול ממנו. והתרומת מעשר מוכר לכהן ונוטל דמיה.

סעיף ה

מכר העובד כוכבים הפירות שלו לישראל כשהן מחוברים לקרקע, אם עד שלא באו לעונת המעשרות, ונגמרו ביד ישראל, חייב בכל ונותן כל מעשר ראשון ללוי. ואם מכרן אחר שבאו לעונת המעשרות, מפריש תרומות ומעשרות ונותן המעשר ללוי לפי חשבון. כיצד, לקח תבואה זרועה מעובד כוכבים אחר שהביאה שלישי, ונגמרה ביד ישראל, מפריש תרומות ומעשרות ונותן ללוי שני שלישי המעשר ראשון.

ישראל שקנה מגוי קודם שנתלשו

משנה במעשרות הלוקח שדה בסוריא, תנא קמא מחייב רק אם קנה קודם שבאו לעונת המעשרות, רבי מחייב לפי חשבון מה שגדל אצלו גם אם קנה קודם שבאו לעונת המעשרות.

רמב"ם ושלחן ערוך פסקו הלכה בסוריא כתנא קמא אך בישראל כרבי, ואף שהפרשה חייב בכל מקרה הואיל וגמרן ישראל כבסעיף הקודם, נפקא מינה כמה צריך לתת בפועל וכמה יכול למכור.

סעיף ו

ישראל שמכר פירותיו לעובד כוכבים קודם שיבואו לעונת המעשרות, וגמרן העובד כוכבים, פטורין מן התרומה ומן המעשרות. ואם אחר שבאו לעונת המעשרות, אף על פי שגמרן העובד כוכבים, חייב בכל.

גוי שקנה מישראל

דין השלחן ערוך על פי המובא בגמרא גיטין, שגוי שקנה מישראל אחר שהגיעו לעונת המעשרות חייב לעשר (שם דיברה הגמרא בקרקע שהייתה של גוי וקנאה ישראל ובאו אצלו לעונת המעשרות, וחזר הגוי וקנאה ממנו אך כתב הבית יוסף שהוא הדין כשהייתה של הישראל וקנאה הגוי).

גוי שמירח פירות ישראל

לעיל סעיף ד' הבאנו הדין כשמירח גוי פירות ואז קנה ממנו הישראל, נחלקו מה הדין כשגוי מירח פירות של ישראל:

- » רמב"ם וש"ך חייבים מדרבנן (הואיל ושעת הדיגון מחייבת).
- » ארחות חיים ריטב"א מאירי וב"ח חייב מדאורייתא.

סעיף ז

מכר עובד כוכבים לישראל פירות מחוברים, אחר שבאו לעונת המעשרות, ומרחן העובד כוכבים ברשות ישראל, אינם חייבים בתרומה ומעשרות, הואיל ובאו לעונת המעשרות ברשות עובד כוכבים ומרחן העובד כוכבים, אף על פי שהם ברשות ישראל. הקונה פירות מעובד כוכבים בסוריא, בין תלושים בין מחוברים, אפילו קודם שבאו לעונת המעשרות, אף על פי שמרחן ישראל, פטורים. ואם עדיין לא הגיעו לעונת המעשרות, הואיל וקנה אותם עם הקרקע, חייב לעשר.

מכר גוי לישראל אחר שבאו לעונת המעשרות ומירח הגוי

לעיל סעיף ד' התבאר דעת השלחן ערוך שפירות שנקנו מגוי ומירחם הגוי פטורות ממעשר. בסעיף זה מבואר בתחילתו שזמן הקובע הוא ביאה לעונת המעשרות, ולכן אם קנה הישראל אחר שהגיע לעונת המעשרות ומירח גוי כשכבר היו שלו, פטור.

הדין בסוריא

במשנה מעשרות נחלקו בקונה ירק מגוי בסוריא: תנא קמא חייב אם קנה קודם שבא לעונת המעשרות, רשב"ג היקל לגמרי אם לא קנה גם קרקע, רבי החמיר גם כשקנה אחרי עונת המעשרות מעשר לפי חשבון מה שגדל אצלו.

להלכה:

כתב השלחן ערוך על פי המשנה במעשרות והרמב"ם, בסוריא הדין שונה וכל שקנה מגוי פטור.

סעיף ח

ישראל שהיה ארים לעובד כוכבים בסוריא, פירותיו פטורים, לפי שאין לו בגוף הקרקע כלום. וכן החוכר והמקבל והשוכר שדה מהעובד כוכבים בסוריא, פירותיו פטורין.

ישראל ארים בסוריא

דין השלחן ערוך הוא על פי המבואר במשנה חלה ותוספתא תרומות.

סעיף ט

ישראל שלקח בסוריא שדה מהעובד כוכבים עד שלא הביאה שלישי, וחזר ומכרה לעובד כוכבים אחר שהביאה שלישי, אם חזר ישראל ולקחה פעם שניה, חייב, שהרי נתחייב ביד ישראל.

בסוריא שדה של גוי וקנאה ישראל וחזר וקנאה גוי וקנה ישראל פירות

דין השלחן ערוך על פי הרמב"ם, אם היה ביד הישראל בזמן ביאה לעונת המעשרות, התחייב.

סעיף י

ישראל שהיה לו קרקע בסוריא, והוריד לה ארים ושלח לו הארים פירות, הרי אלו פטורים, שאני אומר: מהשוק לקחן. והוא שיהיה אותו המין מצוי בשוק.

בסוריא ארים ששלח פירות

דין השלחן ערוך על פי הרמב"ם והירושלמי, הואיל ופירות המצויים בשוק בסוריא פטורים, אני תולה שפירות אלו באו מהשוק ולא מהשדה שלו ופטור מלעשר.

סעיף יא

שותפות העובד כוכבים חייבת בתרומה ומעשרות. כיצד, ישראל ועובד כוכבים שלקחו שדה בשותפות, אפילו חלקו שדה בקמתה, ואין צריך לומר אם חלקו גדיש, הרי זה טבל וחולין מעורבים בכל קלח וקלח מחלקו של עובד כוכבים, אף על פי שמרחן העובד כוכבים, וחייבים מדבריהם. במה דברים אמורים, בארץ ישראל, שהמעשרות של תורה, ובשל תורה אין ברירה. אבל אם לקחו שדה בסוריא, הואיל והמעשרות שם מדבריהם, אפילו חלקו הגדיש, חלקו של עובד כוכבים פטור מכלום. ונראה לי דהאידנא שאין חוב תרומות ומעשרות בארץ ישראל אלא מדבריהם, גם בארץ ישראל חלקו של עובד כוכבים פטור מכלום.

שותפות ישראל וגוי בפירות

בחולין מבואר שדה של ישראל וגוי וחילקו התבואה אחר שגדלה, הואיל ואין ברירה הכל חייב במעשר, אך אם חילקו מראש חלק הגוי פטור, ואם לא חילקו אלא הכל של שניהם חייב במעשר. בסוריא אפשר לסמוך שיש ברירה וחלק הגוי פטור. הוסיף השלחן ערוך שהיום ארץ ישראל דינה כסוריא.

סעיף יב

פירות ארץ ישראל שיצאו חוצה לארץ, פטורים מתרומות ומעשרות. ואם יצאו לסוריא, חייבים. ופירות חוצה לארץ שנכנסו לארץ, חייבים, אם נקבעו למעשר (נזיל יסאל) אחר שנכנסו לארץ.

פירות שיצאו מארץ ישראל לחוץ לארץ

נחלקו בפירות שיצאו קודם מירוח במשנה ר' אליעזר מחייב ור' עקיבא פוטר:
 » רמב"ם ושלחן ערוך פטורים.
 » ראב"ד חייבים.

אם יצאו לסוריא כתבו שלחן ערוך ורמב"ם שחייבים.

פירות שנכנסו מחוץ לארץ לארץ ישראל

הורה הספרי ובמשנה חלה פירות שנכנסו התחייבו מדכתיב אשר אני מביא אתכם שמה (שם מיירי לענין חלה, וכאן פסקו השלחן ערוך והרמב"ם לענין מעשרות).
 וכן פסק שלחן ערוך והוסיף דווקא כאשר נגמרה מלאכתם בארץ.

סעיף יג

כל אוכל אדם, הנשמר, שגידוליו מן הארץ, חייב בתרומה.

מה חייב מהתורה

בתורה נאמר מעשר דגן תירוש ויצהר. בגמרא ברכות הובא שמעשר שאר אילן הוא מדרבנן. בספרי הובא שהוא מהתורה מריבוי 'תבואת זרעך', בירושלמי הובא שלמדו מ'וכל מעשר הארץ' קטניות ומ'פרי העץ' שאר פירות האילן.

להלכה (הובא בט"ז):

» רמב"ם דגן פירות מהתורה ירקות מדרבנן.
 » ר' יונתן דגן ופירות ז' מינים מהתורה, שאר פירות וירקות מדרבנן.

» רש"י ר"ש ראב"ד ושאר הראשונים רק דגן תירוש ויצהר מהתורה השאר מדרבנן.

» ר' יונה דגן יין ושמן מהתורה השאר מדרבנן.

למעשה הביאה המשנה וכן פסק השלחן ערוך מה חייב בפועל כל מה שיש לו ג' תנאים אוכל אדם נשמר וגידוליו מהקרקע.

סעיף יד

אין מפרישין תרומות ומעשרות מהירק בחוץ לארץ, אפילו במקומות שאמרנו שחייבם חכמים. וכן ירק הבא מחוצה לארץ לארץ, אף על פי שיש עפר בעיקריהן, הרי זה פטור.

מעשר ירק בחוץ לארץ

הואיל ומעשר ירק הוא מדרבנן בארץ, כתב הרמב"ם וכן פסק שלחן ערוך שבחוץ לארץ לא מפרישים מעשר ממנו אף במקומות שחייבים. תבואה וקטנית שזרעם לירק (נראה שהכוונה שזרע אותם לא בשביל התבואה אלא בשביל העלים שלהם) כתב ש"ך שבטלה דעתו והירק פטור ממעשרות, והזרע חייב (הואיל והוא תבואה כשאר תבואות).

סעיף טו

התבואה והזיתים שלא הביאו שלישי, פטורים מתרומה ומעשרות. ומנין יודע, כל שזורעה ומצמחת, בידוע שהביאה שלישי.

מעשר מתבואה וזיתים שלא הביאו שלישי

פסק שלחן ערוך דברי המשנה במעשרות והרמב"ם שיעור מעשרות בזיתים ותבואה הוא משיביאו שלישי, ויכול לבדוק אם הביאו שלישי אם יכולים לגדל גידולים אחרים.

סעיף טז

ההפקר פטור מתרומה ומעשרות. אבל הזורע שדה הפקר, חייב בתרומה ומעשרות.

הפקר בתרומות ומעשרות

פסק שלחן ערוך דברי המשנה בחלה שהפקר פטור מתרומות ומעשרות, ודווקא בזרעי הפקר אך אם זרע שדה הפקר חייב.

אם עשה מההפקר גורן:

» ראב"ד חייב.

» רשב"א פטור.

סעיף יז

דברים שאין דרך רוב בני אדם לזרעם בגנות ובשדות, אלא חזקתן מן ההפקר, פטורין מתרומה ומעשרות.

המוחזק מההפקר

דין השלחן ערוך על פי המשנה והרמב"ם.

סעיף יח

נתערבו פירות החייבים בתרומה ומעשר בפירות הפטורים, אם יש לו פירות אחרים החייבים, מוציא מהם, לפי חשבון פירות חייבים שבתערובות. ואם לאו, מוציא תרומה ותרומת מעשר על הכל, ומפריש מעשר ראשון ושני, לפי חשבון פירות חייבים שבתערובות.

תערובת פירות החייבים עם הפטורים

במשנה חלה מובא תערובת זיתים של בעל הבית (זיתי מסיק) עם זיתים של עניים (זיתי ניקוף) אם יוכל להפריש ממקום אחר עליהם מפריש רק את של החיוב, ואם לא מפריש לפי חשבון, תרומה ותרומת מעשר שיש בהם קדושה צריך להפריש ולתת לכהן הכל, ואילו מעשר ראשון ושני אחר שהפריש יכול להחזיר ולערב לפי חשבון וכן פסק שלחן ערוך.

סעיף יט

תרומה גדולה, בזמן הזה שהיא עומדת לשריפה מפני המומאה, ישעורה כל שהוא. הגה: ונותן בזמן הזה לכל כהן שיראה, בין חצר בין עם הארץ, ואפילו אינו מיוחס רק שמוחזק בכהן, והוא שורפה, ויכול להניחה ולקרפה, (עד) שיכול ליהנות ממנה בשעת שריפתה. אבל זר אסור ליהנות ממנה בשעת שריפתה, אם לא שכהן נהנה עמו. אבל שאר הגאות שאינו מכלה אותה, מותרת אפילו לזרים (טור). כהן שאוכל הכל ישראלי, נותן בנר שמן של תרומה, ואף על פי שעומד הכהן והולך לו, אין צריך לכבותו עד שיכבה מעצמו (מרדכי פ' אלמנה לכה"ג). וכל זה מיידי בתרומה שהוכשרה, דאז נטמאת ומותרת לקרפה. אבל אם לא הוכשרה, שלא נטמאת, אסור לקרפה. וטוב להכשיר אותם קודם מינחה, כדי שתקבל טומאה ויהא מותר לקרפה (טור). ואחר כך מפריש מן השאר אחד מעשרה, והוא נקרא מעשר ראשון ונותנו ללוי. ויש אומרים אף לכהן (טור). ועל זה נאמר בתורה: כי את מעשר בני ישראל וגו' (צמדנז יח, כז) ולבני לוי הנה נתתי את כל מעשר בישראל וגו' (צמדנז יח, כח) ואחר כך מפריש מהשאר אחד מעשרה, והוא נקרא מעשר שני, והוא לבעליו, ובסימן זה יתבארו משפמיו, ועליו נאמר: עשר תעשר (דברים יב, כג) ועל הסדר הזה מפרישין בשנה ראשונה מהשבוע, ובשנייה וברביעית ובחמישית. אבל בשלישית ובששית מהשבוע, אחר שמפרישין מעשר ראשון מפרישין מהשאר מעשר אחר, ונותנים לעניים, והוא נקרא מעשר עני. ואין בשתי שנים אלו מעשר שני

אלא מעשר עני, ועליו נאמר: מקצה שלש שנים תוציא את כל מעשר תבואתך וגו' ובא הלוי וגו' (דברים יד, כח – כט) שנת השמיטה כולה הפקר ואין בה לא תרומה ולא מעשרות כלל. ובחוצה לארץ שאין בה שמטת קרקע, מפרישין בשנת השמיטה בארץ מצרים ובעמון ומואב מעשר ראשון ומעשר עני. ובארץ שנער, מפרישין בה מעשר שני, כמו ברוב השנים. ושנת השמיטה האמיתית הייתה שנת השי"ג (ויש אומרים אס עוצד כוכבים מכר פירות בשביעית לישראל, וגמר מלכתו ביד ישראל, חייבים בתרומה ומעשר, ומפריש מעשר עני כדין עמון ומואב) (בית יוסף וכן כתב כפתור ופרח).

תרומה גדולה

סעיף זה נחלק לכמה חלקים:

מהתורה אין לה שיעור (שנאמר כל חלב דגן תירוש ויצהר ראשיתם תתנו תרומה לה') וחכמים נתנו לה שיעור (אחד ממ' או נ' או ס'), וכיום הואיל וכולם טמאים ואי אפשר לאוכלה מפריש כל שהוא ואפילו חיטה אחת. הרמ"א ביאר אם נותן לכהן יכול לתת לכל כהן שירצה אף אם הוא עם הארץ ולא מיוחד, והכהן יכול ליהנות ממנה בשעת שריפה, אך הישראל אסור בהנאה שעל ידי שריפה, ואם יש עימו כהן מותר, וכן הנאה שלא על ידי שריפה מותר. כהן שאכל אצל יראל והדליק נר מותר הישראל להמשיך ליהנות מאורו אחר שהלך ואין צריך לכבותו. מה שמתר לשרוף כתב רמ"א דווקא אם נטמאה קודם אך אם לא הוכשרה והופרשה אסור לשרפה ולכן טוב להכשירה קודם.

מעשר ראשון למי ניתן כיום

בגמרא כתובות מובא שעזרא גזר שלא ילך ללוויים, נחלקו מה היה קודם ומה נשאר אחרי הקנס:

» **ר' עקיבא** בתחילה היה רק ללוויים, אחר הגזירה נשאר.

» **תוספות** כהנים ולוויים.

» **רמב"ם וסמ"ג** חזר רק ללוויים.

» **ראב"ע ור"ש בן אלעזר** בתחילה היה או כהנים או לוויים עזרא גזר רק לכהנים, וגם אחר הגזירה נשאר להיות רק כהנים.

להלכה:

» **פסק שלחן ערוך** הלכה שחזר להיות רק ללוויים כר"ע אליבא דהרמב"ם.

» **רמ"א** הביא יש אומרים שהוא גם לכהנים.

מעשר שני ועני

יבוארו בהמשך הסימן.

מעשרות בשמיטה

הואיל והיא הפקר פטורה ממעשרות, אך בארצות חוץ לארץ שמפרישות מדרבנן ממשיכים אף בשמיטה, מצרים עמון ומואב יפרישו ראשון ועני (הואיל ויוכלו עניי ארץ ישראל לבוא שם), בבבל (החייבת מתקנת נביאים) ראשון ושני (הואיל ואין עניי ארץ ישראל יכולים לבוא שם).

מניין שנות השמיטה

נחלקו במניין השנים:

» **רש"י וטור** שנת גתתכ"ח ששנת השמיטה הייתה בשנת החורבן והחורבן היה בשנת גתתכ"ח.

» **רמב"ם** השמיטה הייתה שנה אחרי החורבן ולכן היא שנת גתתכ"ט.

» **ר"ת** השמיטה הייתה בשנת החורבן אלא שהחורבן היה בגתתכ"ט.

פסק שלחן ערוך כרמב"ם יוצא ששנת השי"ג היא שנת שמיטה וכן נוהגים כיום.

גוי שמכר לישראל בשמיטה ומירחם הישראל, הביא הרמ"א יש אומרים שחייב (שחוששים שיש קנין לגוי להפקיע וע"י מירוח הגוי התחייב).

סעיף כ

מעשר ראשון שלוקח הלוי, מפריש ממנו אחד מעשרה ונותנו לכהן, והוא נקרא תרומת מעשר, ועליו נאמר: ואל הלויים תדבר וגו' (במדבר יח, טו) ודין תרומת מעשר כדין תרומה גדולה. מיטו אפילו האידנא צענין ליתן כשיעור (בית יוסף בשם הרמב"ם).

תרומת מעשר

דברי השלחן ערוך על פי המבואר ברמב"ם.

סעיף כא

המרבה בתרומה, הואיל ושייר מקצת חולין, הרי זה תרומה. אבל אם אמר: כל הפירות האלו תרומה, לא אמר כלום.

המרבה בתרומה

בתרומות מצינו מחלוקת ג' דעות כמה אפשר להרבות, ר"א אחד מי', ר' ישמעאל עד חצי, ר' טרפון ור' עקיבא עד שישיר משהו. לגבי חלה מצינו שיכול לתת עד שישיר משהו הואיל ונאמר 'ראשית' כל שייריה ניכרים. וכן פסק השלחן ערוך כר"ע.

סעיף כב

האומר: תרומת הכרי לתוכו, אם אמר: בצפוני, או בדרומי, קרא שם וחייב להפריש ממנו תרומתו. ואם לא ציין המקום, לא אמר כלום.

לציין מקום חובה בתרומה

כן פסק השלחן ערוך על פי הרמב"ם.

סעיף כג

אמר: תרומת הכרי הוזה בזה והכרי הוזה בזה, מקום שנסתיימה תרומתו של הראשון שם נסתיימה תרומתו של שני.

אמר בשני זה כזה

פסק השלחן ערוך כרמב"ם.

סעיף כד

תרומת מעשר אין מפרישין אותה באומד, אלא מדקדק בשיעורה, ואפילו בזמן הזה. דבר שדרכו למדוד, מודד, ודבר הנשקל, שוקל, ודבר שאפשר למנותו, מונה. היה אפשר למנותו ולשקלו ולמדודו, המונה משובח, והמודד משובח ממנו, והשוקל משובח משניהם. (וניטלת שלל מן המוקף. ותלמידי חכמים אין תורמין אלל מן המוקף) (הרמב"ם פ"ג).

תרומת מעשר אינה באומד ומותרת שלא מהמוקף

במשנה תרומות פרק ד' מובא שצריך להפריש במדויק, משקל מדידה או מניין, מאידך במשנה בפרק י' מובא שאפשר באומד וכן דעת אבא אלעזר בביצה. למעשה פסק השלחן ערוך שתרומת מעשר שיש בה קדושה צריכה הפרשה במדויק אף כיום (בשונה מתרומה).

תרומה שלא מהמוקף

במשנה ביכורים ובירושלמי מובא שתרומת מעשר אינה צריכה מהמוקף, ובביצה מובא שצריכה, תוספות ביארו דמדרבנן צריך וזה הגמרא בביצה, רמב"ם ביאר שרק תלמיד חכם צריכים וזה הגמרא בביצה, להלכה הביא רמ"א ביאור הרמב"ם.

סעיף כה

אין תורמין תרומה גדולה אלא מן המוקף. כיצד, היו לו חמשים סאה בבית זה וחמשים סאה בבית אחר, לא יפריש מאחד מהם על שניהם, ואם הפריש שלא מן המוקף,

תרומתו תרומה, והוא שיהיה המופרש שמור. אבל אם היה טוען כדי יין או שמן, וראה שמשתברין, ואמר: הרי הם תרומה על פירות שבביתי, לא אמר כלום. ונראה לי דבזמן הזה לאיבוד אזלא מפני המומאה, תרומתו תרומה.

הפרשת תרומה שלא מהמוקף

פסק שלחן ערוך שאין מפריש שלא מהמוקף, כדברי המשנה והירושלמי והרמב"ם, שלא מפריש לכתחילה שלא מהשמור. דיעבד שהפריש שלא מהשמור מועיל, ואם היה ההפרשה מכדים שמשתברים לא מועיל אף בדיעבד כמבואר ברמב"ם, וכתב שלחן ערוך נראה שבזמן הזה שהולכת התרומה לאיבוד מועיל.

בחוץ לארץ פסק שלחן ערוך על פי המבואר בבכורות שמפריש אף שלא מהמוקף.

סעיף כו

פירות המפוזרים בתוך הבית, או שתי מגורות (פירוש מקומות שמכניסים בהן פירות מענין יגורוהו צחמנו) (חזקוק א, טו) שבבית אחד, תורם מאחד על הכל. (שקו תצואה ועיגולי דכילה וחציות של גרונות, אם היו בהקיפה אחת, תורם מאחד על הכל). חביות שלא סתם את פיהם, תורם מאחד על הכל. משיסתם, תורם מכל אחד ואחד.

מה נחשב מוקף

דין השלחן ערוך על פי המבואר בתוספתא פירות מפוזרים או ב' מגורות בבית אחד נחשב מוקף. וכן שקים המונחים בהקפה אחת.

הדין בחביות הוא כמבואר בתוספתא וכן פסקו הרמב"ם ושלחן ערוך.

סעיף כז

המקדים מעשר שני לראשון, או מעשר ראשון לתרומה, אף על פי שעבר בלא תעשה, מה שעשה עשוי.

הקדמת מעשרות

דין השלחן ערוך על פי המבואר במשנה תרומות וברמב"ם.

סעיף כח

הרוצה להפריש תרומה ותרומת מעשר כאחד, מפריש אחד ממאה ומעט יותר, ואומר: אחד ממאה שיש כאן, הרי הוא בצד זה שהפרישתי והרי הוא חולין. והנשאר מזה

שהפרשתי, שהוא המעט היתר על אחד ממאה, הוא תרומה על הכל. והמעשר שראוי להיות למאה חולין אלו, הרי הוא בצד זה שהפרשתי. וזה הנשאר יותר על התרומה ממנה שהפרשתי הרי הוא תרומת מעשר על הכל.

הפרשת תרומה ותרומת מעשר ביחד

דין השלחן ערוך הוא על פי המבואר במשנה דמאי וברמב"ם (אלא שבשמנה מבואר החשבון לפי תרומה בשיעור עין בינונית, ובשלחן ערוך מובא כל שהוא הואיל והיום הכל טמא ואין לה שיעור).

סעיף כט

עושה אדם שליח להפריש תרומות ומעשרות.

שליח להפרשה

מבואר במשנה בגמרא וברמב"ם מדכתיב גם אתם לרבות שלוחכם.

נחלקו אם יכול להישאל אחר ההפרשה של השליח:

» משנת חכמים לא יכול.

» חתם סופר יכול.

סעיף ל

חמשה אם תרמו אין תרומתן תרומה. חרש, שומה וקטן ועובד כוכבים שתרם של ישראל, אפילו ברשותו, והתורם שאינו שלו, שלא ברשות הבעלים. אבל התורם משלו על של אחרים, הרי זה תרומה ותיקן פירותיהם, וטובת הנאה שלו שנותנה לכל כהן שירצה.

חמישה שאין תרומתן תרומה, התורם משלו שלא מדעת

דין השלחן ערוך לעניין חמישה שתרמו כמבואר במשנה וברמב"ם. עוד הורה השלחן ערוך על פי הגמרא בנדרים התורם משלו על של חברו מועיל מדין זכין וטובת הנאה שלו.

סעיף לא

התורם שלא ברשות, או שירד לתוך שדה חברו וליקט פירות שלא ברשות, כדי שייקחם, ותרם. אם בא בעל הבית ואמר ליה: כלך אצל יפות, אם היו שם יפות ממנה שתרם, תרומתו תרומה. ואם לאו, אין תרומתו תרומה. ואם לקט בעל הבית והוסיף, בין כך ובין כך תרומתו תרומה.

דין שליח לתרום

בגמרא בבא מציעא מבואר שלא מועיל לתרום שלא מדעת מדכתיב 'גם אתם', וגם אם שלח תרם התורם ואין ידוע אם ניחא לבעל הבית בשיעור התרומה ואמר לו 'כלך אצל יפות' אפשר להבין מדבריו מה הייתה כוונתו אם נמצאו יפות כוונתו הייתה אמיתית ומועיל הואיל ונוח לו גם בזה, אך אם לא נמצאו מוכח שלא היה נוח לו במה שתרום השליח. עוד מובא שאם ליקט והוסיף בעל הבית תרומתו תרומה. בהמשך הגמרא הובא מעשה עם אמימר ר' אשי ומר זוטרא שהביא אריסו של מרי בר איסק ולא אכל מר זוטרא, וגם כשהגיע מרי בר איסק ואמר כלך אצל יפות ונמצא יפות לא אכל מר זוטרא הואיל וסבר שלא אמרו 'כלך' אלא בתרומה.

וכן בקידושין לעניין אריס שקידש בשאריות תמרים מבואר שלא אמרו כלך אצל יפות שמועיל להבין מה היה גילוי הדעת של הבעל הבית אלא בתרומה.

נחלקו האם מועיל לתרום שלא מדעתו כלל כשבסוף גילה הבעל הבית שהיה לו נוח כגון שאמר 'כלך' ונמצא יפות:

» **רמב"ם** מועיל.

» **תוספות** לא מועיל.

בבית יוסף ביאר דברי הרמב"ם שמועיל הואיל וכן מוכח ממעשה מרי בר איסק ששם לא אמר לו כלום מתחילה ומוכח שאמור להועיל בזה כלך אצל יפות, והוסיף הבית יוסף שנסתבר שמועיל במקום מצווה אף שלא עשהו שליח. **הט"ז** האריך בדברי הרמב"ם ומסקנתו שרק משום שהוא מצווה מועיל גילוי דעת בתר הכי.

סעיף לב

המדבר ואינו שומע, או ששומע ואינו מדבר, והערום, והשכור, והסומא, לא יתרמו. ואם תרמו, תרומתן תרומה. ובזמן הזה, דלשריפה אזלא מפני הטומאה, תורמים שכור וסומא ואפילו לכתחלה, תרומה, אבל לא מעשר לוי.

חמישה שתרומתם תרומה בדיעבד

דין השלחן ערוך כמבואר במשנה וברמב"ם תרומות. והוסיף שכיום נראה שלא מעכב.

סעיף לג

קטן שהגיע לעונת נדרים, אף על פי שלא הביא שתי שערות ולא נעשה גדול, אם תרם תרומתו תרומה.

תרומת קטן

במשנה תרומות ר' מאיר סבר שתרומת קטן כלל אינה תרומה, ר' יהודה סבר שמועיל תרומת קטן, ר' יוסי הורה רק משעה שהגיע לעונת נדרים (שנה קום בראבת מצווה).
 » **רמב"ם ושלחן ערוך** מועיל כר' יוסי.
 » **גר"א** לא מועיל כר' מאיר.

סעיף לד

האומר לשלוחו: צא ותרומה לי, והלך לתרומה, ואינו יודע אם תרם, ובא ומצא כרי תרומה, אין חזקתו תרומה. חוששין, שמא אחר תרם בלא רשות. גגה: ויש אומרים דככה"ג חזקתו תרומה, לאמרינן: חזקה שליח עושה שליחותו, אפילו באיסור דאורייתא. אבל אם אינו יודע אם כרי תרומה או לא, אסור לאכול ממנו, להשליח אומר: ודאי לא יגע בו עד שידע שהוא תרומה. (טור בשם הר"ק והר"ש).

אמר לשליח שיתרומה ומצא תרומה

בעירובין מובא מחלוקת אם חזקה שליח עושה שליחותו, ר' נחמן סבר אינה חזקה בדאורייתא וכן חזקה בדרבנן, ור' ששת סבר שלעולם יש חזקה. בחולין מובא שלח שליח ומצא תרומה ואין ידוע מי תרם, לא אמרינן חזקה וחוששים שמא תרם מי שאינו שליח והוי תרומה שלא מדעת ואסור עד שיתרומה.

להלכה:

» **רמב"ם ר"ת ושלחן ערוך** הלכה ר' נחמן וחוששים שתרם מישהו אחר, וכתב החזו"ע שהיום הואיל ותרומות דרבנן יש לנו לסמוך על חזקה.
 » **רמ"א ביש אומרים** מועיל חזקה בדרבנן כדברי ר' ששת.

סעיף לה

פירות השותפין חייבים בתרומה ומעשרות, ואינם צריכים ליטול רשות זה מזה, אלא כל התורם מהם תרומתו תרומה. תרם א' מהם ולא ידע חברו, ובא הוא ותרם, אם היו ממחין זה על זה, אין תרומת השני תרומה. ואם לאו, אם תרם הראשון כשיעור, אין תרומת השני תרומה. ואם לא תרם הראשון כשיעור, תרומת שניהם תרומה. ונראה לי שבזמן הזה, הוא הדין במעשר. אבל לתרומה, כיון שאין לתרומה שיעור, בין כך ובין כך אין תרומת השני תרומה.

מעשר פירות השותפין

פירות השותפין חייבים במעשר כמבואר בחולין מדכתיב 'תרומותיכם' 'מעשרותיכם'.

תרם אחד ולא ידע חברו

אם תרם שותף וחברו ממחה עליו לא מועילה תרומתו, אם הוא מסכים מועילה כמו שמצינו שאריס מועיל כשתורם.

קרה מקרה שתרם הראשון וחברו בא שוב ותרם נחלקו במשנה ר"ע שניהם תרומה, **חכמים** רק הראשון (הואיל ונחשב שממחה בשני), **ר' יוסי** אם הראשון תרם כל השיעור מוכח שלא רצה בתרומת השני ורק הראשון תרומה, ואם תרם פחות שניהם תרומה. בירושלמי ביארו שאם הם ממחים אין תרומתם תרומה (ונחלקו ש"ך וט"ז אם של שניהם או רק של השני), ונחלקו כשלא ידוע מה דעתם.

להלכה דעת הרמב"ם והשלחן ערוך שר' יוסי מבאר דברי חכמים והלכה כמותו, ולכן אם ממחים אינה תרומה, ואם לא ידוע תלוי אם הראשון נתן כשיעור.

מחלוקת בביאור כוונת השלחן ערוך

נחלקו בביאור השלחן ערוך:

» **ט"ז** תרמו שניהם אם ידוע שמוחים תרומת הראשון תרומה הואיל ולא מחה השני בשעת תרומתו ושל השני לא, אם לא ידוע אם מוחין תלוי כמה הפריש הראשון אם הפריש כל השיעור גילה שאין רצונו שיופרש יותר והוי כמחאה ואם הפריש פחות תרומת שניהם תרומה שנראה ששייר הראשון חלק שיפריש חברו.

» **לבוש וש"ך** הנידון כאן הוא לברר האם השני והראשון סומכים אחד על השני, על כן אם תרמו שניהם ואין ידוע לנו מה הייתה כוונתם, אם ידוע שבסתמא סומכים אחד על השני, לעולם אין תרומת השני תרומה הואיל ותרם בטעות (ואף כשתרם הראשון פחות משיעור הרי מהתורה לא צריך שיעור בתרומה). אם לא ידוע שסומכים תלוי אם תרמו שניהם אותו שיעור נראה שסומכים וממילא תרומת השני בטעות, ואם לא תרמו אותו דבר מוכח שכל אחד דעתו שונה ולא נוח לו במה שתורם חברו, ובזה לא תועיל תרומתם על הכול אלא כל אחד על חלקו. (נמצא דעת הלבוש והש"ך מועיל שהשני יבטל את הראשון אחר הפרשתו, עוד מוכח שסבר אם שניהם סומכים אומרים אנו שעשה הראשון שליחות השני אף כשתרם פחות מעין רעה הואיל ויצא מהתורה).

סעיף לו

האומר לאחד לתרום, והלך לתרום, וביטל שליחותו קודם שיתרום, אם שינה השליח שליחותו כגון שאמר לו: תרום מן הצפון, ותרם מן הדרום, אין תרומתו תרומה. ואם לאו, תרומתו תרומה. (ויש חולקין וס"ל דכל שבטל השליחות, אפילו לא שינה, לא הוי תרומתו תרומה) (טור).

ביטול שליח אחר ששילחו

במשנה תרומות מובא שאפשר לבטל שליח כל שלא נעשתה השליחות, ובירושלמי ביארו שהלכה כר"ל שלא מועיל לבטל שליח, ושם מדובר שלא תרם השליח מקום שאמר לו המשלח.

נחלקו אם לפסוק כפשט המשנה שמועיל לבטל או שהלכה כירושלמי:

» **רמב"ם ושלחן ערוך** כירושלמי מבטל רק אם שינה השליח, **טור ורמ"א** כפשט המשנה מבטל תמיד.

» **הטור והבית יוסף** תמהו מדוע פסק הרמב"ם דברי הירושלמי הרי הלכה כר' יוחנן ולא כר"ל.

» **הטור** הקשה עוד מדוע אם שינה לא מתבטלת השליחות ממילא.

» **הבית יוסף** תירץ ששינוי מועט אינו מבטל ממילא אלא ורק אם ביטל המשלח, וראיה מהשולח לערב בתמרים ועירב בגרוגרות שיוצא ידי חובה (וכן פסק השלחן ערוך לקמן סעיף מג שכאשר שינה הפועל מבעל הבית מעט לא חשיב שינוי ומועילה תרומתו).

סעיף לז

אריס שתרים, ובא בעל הבית ועיכב, אם עד שלא תרים עיכב, אין תרומתו תרומה. ואם משתרים עיכב, תרומתו תרומה.

תרומת אריס

דין השלחן ערוך כמבואר בתוספתא וברמב"ם אריס שתרים ורוצה הבעל הבית לעכב יכול לעכב רק כל עוד שלא תרים האריס.

סעיף לח

אפוטרופסין תורמין נכסי יתומים.

תרומת אפטרופוס

פסק שלחן ערוך על פי גמרא בגיטין ורמב"ם אפוטרופוס תורם.

נחלקו למה יכול להפריש:

» **רמב"ם ט"ז וש"ך** רק אם רוצה להאכילם.

» **ראב"ד** אף במוכר שלא להכשיל הקונה.

» **מאירי** תמיד יכולים.

סעיף לט

הגנב והגזלן והאנס, תרומתן תרומה. ואם היו הבעלים רודפין אחריהם, אין תרומתן תרומה.

תרומת גנב וגזלן

דין השלחן ערוך כמבואר בתוספתא ובגמרא.

סעיף מ

הבן והשכיר והעבד והאישה, תורמין על מה שהם אוכלין, אבל לא על השאר.

תרומת בן ושכיר

דין השלחן ערוך כמבואר בתוספתא וברמב"ם.

סעיף מא

הבן, כשאוכל עם אביו, והאישה בעיסתה, תורמין, מפני שהן ברשות.

תרומתן כשאוכלין יחד עם בעל הבית

דין השלחן ערוך כמבואר בתוספתא וברמב"ם.

סעיף מב

הפועלים, אין להם רשות לתרום שלא מדעת בעל הבית.

תרומת פועל

דין השלחן ערוך כמבואר בתוספתא וברמב"ם.

סעיף מג

פועל שאמר ליה בעל הבית: כנוס לי גרני ותרומ, ותרם, ואחר כך כנס, תרומתו תרומה.

פועל ששינה מעט

דין השלחן ערוך כמבואר בתוספתא וברמב"ם.

סעיף מד

העובד כוכבים שהפריש תרומה משלו, גזרו חכמים שתהא תרומתו תרומה אם הוא בארץ ישראל. הגה: וצודקין אותו, אם אמר: צדעת ישראל הפקשתי, נתנן לכהן. ואם לאו, טעונה גניזה (טור).

תרומת עכו"ם

דין השלחן ערוך כמבואר במשנה וברמב"ם, שגזרו שתרומת גוים תהיה תרומה, ובגמרא (מנחות 10:) מבואר שהוא משום בעלי כיסין שיתלו עצמם בגוים ויחזרו ויקנו הפירות מהם (משמע שם שגזרו שגם הגויים יפרישו ולא רק בדיעבד אם הפרישו, וממילא תרומת תרומה. עיינו בגמרא שם ובאמת משמע שגזרו על ישראל שקונה מגוי אף שגדל אצל הגוי ומירח הגוי צריך להפריש, וצריך עיון מלעיל סעיף ו' ז' שמירוח הגוי פוטר

לגמרי פירות שגדלו אצל גוי, וכאן משמע שגורו משום בעלי כיסין. ובתוספות הקשו קושיא זו והניחו בצריך עיון. ומ"מ תימה על השלחן ערוך שפסק את שתי ההלכות).

כתב רמ"א על פי הגמרא והרמב"ם בודקין העכו"ם לידע למי הפריש.

דינים בנתינת המעשרות

הכהנים יוצאים לאסוף מהשדות ולא מביאים להם לעיר אלא אם אין המקום משתמר, אין לכהן ליטול קודם הפרשה, ולא יסייעו בבית הגרנות, ולא יחטפו. לא יתן אדם לשומר שדהו, ומותר הישראל לתת לישראל סלע שיעביר התרומה לכהן חתנו. ולא יעשו סחורה. כהן מאכיל את אשתו ועבדיו. יתר הדינים הם בבת כהן או ישראלית שנישאה לכהן מתי אוכלת בגללם.

סעיף מה

המתכוון לומר: תרומה, ואמר: מעשר. מעשר, ואמר: תרומה, לא אמר כלום, עד שיהיו פיו ולבו שווים.

כוונה בנתינת מעשר

דין השלחן ערוך כמבואר במשנה וברמב"ם.

סעיף מו

הפריש תרומה במחשבתו ולא הוציא בשפתיו כלום, הרי זה תרומה, שנאמר ונחשב לכם תרומתכם (צמדכ יח, כז).

הפרשה במחשבה

דין השלחן ערוך כמבואר בגמרא וברמב"ם.

סעיף מז

המפריש תרומה על תנאי, אם נתקיים התנאי הרי זה תרומה.

הפרשה בתנאי

דין השלחן ערוך כמבואר במשנה וברמב"ם.

סעיף מח

המפריש תרומות ומעשרות, וניחם עליהם, הרי זה נשאל לחכם ומתיר לו, כדרך שמתירין שאר נדרים, ותחזור חולין כמו שהייתה.

להישאל על הפרשה

דין השלחן ערוך כמבואר בגמרא וברמב"ם.

סעיף מט

האומר: של מעלה תרומה ושל מטה חולין, או בהפך, דבריו קיימים.

דין באמירה

דין השלחן ערוך כמבואר בירושלמי וברמב"ם.

סעיף נ

התורם את הגורן, צריך שיכוון את לבו שתהיה תרומה על הכרי ועל מה שבקומטעין (פירוש שזוליס קטועים שלא נידקו) ועל מה שבצדדים ועל מה שבתוך התבן. התורם את היקב, צריך שיכוון את לבו לתרום על מה שבחרצנים ועל מה שבזנים. התורם את הבור של שמן, צריך שיכוון את לבו על מה שבגפת (פירוש פסולת של זמס). ואם לא נתכוון, אלא תרם סתם, נפטר הכול, שתנאי ב"ד הוא שתרומה על הכול.

כוונה על הכול

דין השלחן ערוך כמבואר בתוספתא וברמב"ם.

סעיף נא

התורם כלכלה של תאנים, ונמצאו תאנים בצד הכלכלה, הרי אלו פטורים, מפני שבלבו לתרום על הכול.

נמצא עוד פירות בצד

דין השלחן ערוך כמבואר בתוספתא וברמב"ם.

סעיף נב

אין תורמין אלא מן היפה. ונראה לי דהשתא דלאיבוד אולא מפני הטומאה, אין להקפיד בכך. ומיהו במעשר הניתן ללוי ולעני, יש להקפיד.

לתרום מן היפה

הורה הרמב"ם כדעת תנא קמא בשמנה תרומות אם יש כהן תורם מן היפה ואם לא מן המתקיים (ור' יהודה החמיר לעולם מהיפה), השלחן ערוך כתב לתרום מהיפה והואיל והיום הולך לאיבוד יתרום ממנה שירצה (נראה כסברת הרמב"ם).

סעיף נג

אין תורמין ממין על שאינו מינו. ואם תרם, אין תרומתו תרומה. הקישות והמלפפות מין אחד. כל מין חיטים מין אחד. כל מין תאנים וגרוגרות ודבילה מין א', ותורם מזה על זה. וכל שהוא כלאים בחברו לא יתרום מזה על זה, אפילו מן היפה על הרעה. ואם תרם, אין תרומתו תרומה. וכל שאינו כלאים בחברו, תורם מן היפה על הרע, אבל לא מן הרע על היפה, ואם תרם תרומתו תרומה, חוץ מן הזונין (פיוס) זעונים שחורים הנמלא בן החיטים) על החיטים, מפני שאינם אוכל אדם.

תרומה ממין על שאינו מינו

ג' דינים בשלחן ערוך על פי המשנה והרמב"ם, לא תורמים ממין על שאינו מינו אף דיעבד. קישות ומלפפון מין אחד (כתנא קמא ולא כר"י), תאנים חיטים וכו' הכל מין אחד. והולכים לפי דיני כלאים לקבוע מה נחשב מין במינו.

סעיף נד

אין תורמין מדבר שנגמרה מלאכתו על דבר שלא נגמרה מלאכתו. ולא מדבר שלא נגמרה מלאכתו על דבר שנגמרה מלאכתו. ואם תרם, תרומתו תרומה.

תרומה מדבר שנגמר על שלא נגמר ולהיפך

הורה שלחן ערוך על פי המשנה ורמב"ם, ובספרי למדו כן מפס' 'כדגן מן הגורן'.

סעיף נה

אין תורמין מהמחובר על התלוש ולא מן התלוש על המחובר, ואם תרם, אין תרומתו תרומה. אבל אם אמר: פירות ערוגה זו תלושים יהיו תרומה על פירות ערוגה זה לכשיתלשו, ונתלשו, דבריו קיימין. והוא שהביאו שניהם שליש בעת שאמר.

תרומה מתלוש על מחובר

דין השלחן ערוך שלא תורמים מתלוש על מחובר כמבואר במשנה, ומה שמועיל לכשיתלשו כמבואר בתוספתא, ומה שלא מועיל אם לא הביאו שליש כמבואר בירושלמי.

סעיף נו

אין תורמין מן הלח על היבש, ולא מן היבש על הלח. ואם תרם, תרומתו תרומה.

תרומה מלח על יבש

דין השלחן ערוך כמבואר בתוספתא וברמב"ם.

סעיף נז

אין תורמין מפירות שנה זו על פירות שנה שעברה, ולא מפירות שנה שעברה על פירות שנה זו. ואם תרם, אינה תרומה, שנאמר: שנה שנה (דברים יז, כג). ליקט ירק ערב ראש השנה עד שלא בא השמש, וחזר וליקט אחר שבא השמש, אין תורמין מזה על זה, שזה חדש וזה ישן. וכן אם ליקט אתרוג בערב ט"ו בשבט עד שלא בא השמש, וחזר וליקט אתרוג אחר משבאה השמש, אין תורמין מזה על זה, מפני שאחד בתשרי ראש השנה למעשרות תבואה וקטניות וירקות, וט"ו בשבט ראש השנה למעשרות האילן.

לא לתרום מפירות שנה על שנה

בספרי למדו מדכתיב 'עשר תעשר וכו' שנה שנה', שלא מעשרים משנה על שנה, בירקות ובאתרוג כל אחד לפי זמנו.

סעיף נח

אין תורמין מפירות הארץ על פירות חוצה לארץ, ולא מפירות חוץ לארץ על פירות הארץ, ולא מפירות הפטורים על החייבים, ולא מהחייבים על הפטורים. ואם תרמו, אין תרומתן תרומה.

לא לתרום מפירות חוץ לארץ על הארץ ולהיפך

דין השלחן ערוך פשוט כמבואר במשנה וברמב"ם. ברמב"ם הובא טעם שנאמר 'היוצא ממנו' משמע דווקא ממנו על שלו. ואף בדיעבד אינה תרומה כמבואר בשלחן ערוך, אך בסעיפים הבאים מובא כמה דינים שהיו תרומה מספק.

סעיף נט

תרם מדמאי (פירוש לא מאי, כלומר: פירות או תבואה שנלקח מעם הארץ שאין ידוע אם הרים המעשר כלאוי, ומייב במעשרות מלכנו). על דמאי, או על ודאי, תרומתו תרומה ויהזור ויתרום מכל אחד מפני עצמו.

תרם מדמאי על ודאי

דין השלחן ערוך פשוט כמבואר במשנה שמא אחד אינו בר חיוב אך חוששים מספק.

נחלקו הרא"ש והר"ש האם כהן יכול לאכול תרומה שהופרשה או שיש לו לחוש שמא התרומה שהגיעה לידיהו היא חיוב שהופרש על הפטור:
» רא"ש מותר הואיל וכל התרומה היא דמאי.
» ר"ש אסור מהחשש הנ"ל.

סעיף ס

תרם מודאי על דמאי, תרומתו תרומה, ולא תאכל עד שיוציא עליה תרומה ומעשרות.

תרם מודאי על דמאי

דין השלחן ערוך פשוט. חיוב על דמאי וודאי שנפטר הדמאי ממה נפשו, אלא שהתרומה צריכה תיקון.

סעיף סא

אין תורמין מן הלקוח על מה שגדל בתוך שדהו, ולא הלקוח מעובד כוכבים על הלקוח מישראל, או בהפך.

תרומה מגוי על ישראל

בתוספתא מצינו לא לתרום מפירות ארץ ישראל על סוריא ולהיפך הואיל וסוריא חייבת מדרבנן. וכן במשנה דמאי לא תורמים מעציץ נקוב על שאינו ולהיפך הואיל ואינו נקוב חייב רק מדרבנן.

נחלקו מה הדין דיעבד כשתרם מחיוב דרבנן על דאורייתא (לעיל ראינו שמחויב על פטור נקטה המשנה אין תרומתו תרומה):

» רמב"ם ובית יוסף תרומתו תרומה ויחזור ויתרום.

» טור אינה תרומה.

סעיף סב

אין תורמין שבלים על חיטים, וזיתים על שמן, וענבים על יין. אבל תורמים שמן על זיתים הנכבשים, ויין על ענבים לעשות צמוקים.

תרומה שבלים על חיטים וכדומה

דין השלחן ערוך פשוט, הטעם שלא יטריח לכהן שידרוך עימו ואף בדיעבד אינה תרומה. ולתרום שמן על זיתים וכדומה מותר הואיל ונחשב שתורם מן היפה על הרעה.

סעיף סג

תורמים זיתי שמן על זיתי כבש, אבל לא מזיתי כבש על זיתי שמן. מיין שאינו מבושל על המבושל, אבל לא מן המבושל על שאינו מבושל. מן הצלול על שאינו צלול, אבל לא משאינו צלול על הצלול. מתאנים על גרונרות במנין מגרונרות על תאנים במדה, אבל לא תאנים על גרונרות במדה ולא גרונרות על תאנים במנין, כדי שיתרום לעולם בעין יפה. ותורמים חיטים על הפת, אבל לא מן הפת על חיטים לפי חשבון. ובכל אלו אם תרם תרומתו תרומה. ונראה לי דהאידינא דתרומה לאיבוד אזלא, אין להקפיד בכך וכן בשאר דברים כיוצא בהם. ומיהו במעשר הניתן ללוי ולעני, יש להקפיד כך.

תרומה מיפה על הרעה ולהיפך

דין השלחן ערוך פשוט וכן מבואר במשנה בתוספתא ובירושלמי.

סעיף סד

אין תורמין חומץ על יין, אבל תורמין יין על חומץ.

תרומה של יין וחומץ

דין השלחן ערוך פשוט הואיל ושניהם מין אחד, ומהחומץ על היין אסור הואיל והוי מהרעה על היפה.

סעיף סה

התורם חבית של יין על יין, ונמצאת חומץ, אם ידוע שהייתה של חומץ עד שלא תרמה, אינה תרומה. ואם אחר שתרמה החמיצה, הרי זו תרומה. אם ספק, תרומה ויחזור ויתרום. וכן התורם קישות ונמצאת מרה, אבטיח ונמצא סרוח.

תרם יין ונמצא חומץ

דין השלחן ערוך פשוט כמבואר במשנה ובתוספתא.

סעיף סו

אחר שמפרישין תרומה גדולה מפריש אחד מעשרה מהנשאר, והוא הנקרא מעשר ראשון.

מעשר ראשון

דין השלחן ערוך פשוט.

סעיף סז

מעשר ראשון מותר באכילה לישראל, ומותר לאכלו בטומאה. לפיכך בת לוי שנבעלה בעילת זנות, נותנין לה מעשר ואוכלת. אבל מי ששמעה שמת בעלה, או העיד לה עד אחד, ונשאת ואחר כך בא בעלה, קנסו אותה חכמים שתהיה אסורה במעשר.

מי האוכל מעשר ראשון

דין השלחן ערוך פשוט, ולמדים מפסוק ונחשב לכם תרומתכם כדגן מן הגורן וכמלאה מן היקב, שמותר לאכול לישראל כמו חולין. והנישאת ללוי ונבעלה בעילת זנות על פי עד אחד או שמועה שמת בעלה, קנסוה שלא תאכל.

סעיף סח

לויים וכהנים מפרישין מעשר ראשון כדי להפריש ממנו תרומת מעשר, וכן הכהנים מפרישין שאר תרומות ומעשרות והם לעצמם.

הפרשת מעשר ראשון לכהנים

דין השלחן ערוך פשוט, ולמדים מהפסוק 'גם אתם' שלהפריש חייבים אף שלא מוציאים התרומה.

סעיף סט

אין מוציאים מעשר מיד הכהנים. וכן כל מתנות כהונה אין מוציאים אותם מכהן לכהן.

הוצאת מעשר מכהנים

דין השלחן ערוך פשוט כמבואר בגמרא חולין.

סעיף ע

האוכל פירותיו מבלים, וכן לוי שאכל המעשר בטבלו, אף על פי שהם חייבים מיתה בידי שמים, אין משלמין המתנות לבעליהם, שנאמר: אשר ירימו לה' (נמלכז יח, כז) אין

לך בהם כלום עד שירימו אותם. ובחויז לארץ מותר לאדם להיות אוכל והולך תחלה ואחר כך מפריש תרומה ומעשרות.

האוכל פירותיו טבליים

דין השלחן ערוך פשוט, לא הפרישו ואכלו אין משלמים המתנות הואיל ואינן של כהנים ולוויים עד שיורמו.

סעיף עא

מעשרין ממקום זה על מקום אחר, ואינו צריך לעשר מן המוקף. אבל אין מעשרין ממין על שאינו מינו. ולא מן החיוב על הפטור. ולא מן הפטור על החיוב. ואם עישר, אינו מעשר.

מעשר ממקום זה למקום אחר

דין השלחן ערוך פשוט, מעשר ראשון אינו צריך מן המוקף. לעיל סעיף כ"ה פסק שלחן ערוך שתרומה צריכה מהמוקף, ולעיל סעיף כ"ד פסק הרמ"א שתרומת מעשר תלמיד חכם מפריש מהמוקף ושאר לא חייבים.

אין מעשרין על שאינו מינו, הואיל ונאמר תירוש ויצהר למדים מה תירוש ויצהר הם ב' מינים ובהם ברור שלא תורמים מאחד על השני, אף כל שהם ב' מינים אין תורמים מאחד על השני.

סעיף עב

כל שאמרנו בתרומה אין תורמין מזה על זה, כך במעשר אין מעשרין מזה על זה. וכל שאמרנו בתרומה אם תרם תרומתו תרומה, כך במעשר אם הפריש מעשרותיו מעשרות. וכל שהוא פטור מן התרומה פטור מן המעשר. וכל התורם מעשר.

מין במינו בתרומה ומעשר

דין השלחן ערוך פשוט, הדינים המבוארים לגבי תרומה מין על שאינו מינו וכדומה הוא הדין במעשר.

סעיף עג

כל שאמרנו בהם לא יתרמו ואם תרמו תרומתן תרומה, כך אם עשרו מעשרותיהם מעשרות. וכל שאין תרומתן תרומה, כך אין מעשרותיהן מעשרות.

מי המפריש בתרומה ומעשר

דין השלחן ערוך פשוט, לעניין מי התורם שווה הדין במעשרות כבתרומה.

סעיף עד

השקדים המרים, בין בגדלן בין בקטנן, פטורים, לפי שאינן אוכל.

שקדים מרים

דין השלחן ערוך פשוט כמבואר בחולין.

סעיף עה

אין מעשרין אלא מן המובחר.

מעשר מהמובחר

דין השלחן ערוך פשוט שנאמר בהרימכם את חלב ממנו, וכן מבואר לעיל סעיף נ"ב לגבי תרומה.

סעיף עו

אין מעשרין באומד, אלא במדה או במשקל או במנין. וכל המדקדק בשיעור משובח. והמרבה במעשרות, מעשרותיו מקולקלין שהרי הטבל מעורב בהן, ופירותיו מתוקנין.

מעשר באומד ובשיעור

דין השלחן ערוך פשוט, מובא באבות ר"ג אומר אל תרבו לעשר אמדות, ובתרומות מובא ג' מידות לפי דירוג: מונה מודד ושוקל, ושוקל הכי מעולה. הדין של מרבה במעשרות שמעשרותיו מקולקלים הוא מובן מסברא, וכן מבואר בגמרא בג' מקומות.

סעיף עז

המפריש מקצת מעשר, אינו מעשר אלא כמו שחלק את הערימה, אבל צריך מזה החלק שיוציא מעשר שלו. כיצד, היו לו מאה סאה, הפריש מהם חמשה לשם מעשר, אינו מעשר, ואינו יכול להפריש על החמש סאין מעשר במקום אחר, אלא מהם, חצי סאה, שהוא המעשר שלהם.

הפרשה מקצת מעשר

בשלחן ערוך יש ב' דינים הראשון שמקצת מעשר אינו מעשר, ולכן המפריש חמש סאים על מאה אינו מעשר. ועוד שלאחר שהפריש הואיל ובפועל חמש סאין אלו הופרשו יש לחוש למראית העין של חיוב על הפטור, אם יפריש עליהם ממקום אחר, ולכן מוציא רק מהם.

סעיף עח

המפריש תרומה גדולה או תרומת מעשר, מברך קודם שיפריש: אקב"ו להפריש תרומה. וכן המפריש מעשר ראשון, מברך קודם: להפריש מעשר, וכן מברך על מעשר שני. ואם הפריש הכל זה אחר זה מיד, ולא סח ביניהם, כוללן בברכה אחת ומברך: להפריש תרומות ומעשרות.

ברכה על הפרשה

דין השלחן ערוך פשוט כמבואר בתוספתא וברמב"ם.

סעיף עט

כל פרי שמקטנותו הוא ראוי לאכילה ואינו מניח אותו אלא כדי להוסיף בגופו, מיד הוא חייב במעשרות. וכל פרי שאינו ראוי לאכילה בקטנו, אינו חייב במעשרות עד שיגיע לעונת המעשרות.

זמן מעשר בפרי קטן

דין השלחן ערוך פשוט כמבואר במשנה וברמב"ם, הוסיף הש"ך שמותר באכילה קודם כמה שירצה.

סעיף פ

אשכול שהגיע בו אפילו גרגיר יחידי, כולו חיבור למעשרות, וכאילו הגיע כולו, ולא אותו אשכול בלבד, אלא כל הרוח שיש בה אותה הגפן שיש בה האשכול. וכן רמון שהגיע בה אפילו פרידה אחת, כולה חיבור.

חיבור אשכול ורימון למעשר

דין השלחן ערוך פשוט כמבואר בירושלמי וברמב"ם.

סעיף פא

שמרי יין שנתן עליהם מים וסננן, אם נתן ג' ומצא ד', מוציא מעשר מזה היתר ממקום אחר, ואינו מפריש עליו תרומה, שהתורם מתחלה בלבו על הכל. ואם מצא פחות מארבע, אף על פי שמצא יתר על מדתו, ואף על פי שיש בהם טעם יין, פטור.

מעשר שמרי יין

דין השלחן ערוך פשוט, הטעם שמפריש הטעם שמפריש דווקא ממקום אחר ולא מיניה וביה - שמא יפריש מים ולא יין, ואם יצא פחות משיעור אחד על ארבע אינו מפריש הואיל ומה שיצא דינו כמים.

סעיף פב

פירות שהגיעו לעונת המעשרות ונתלשו ועדיין לא נגמרה מלאכתן, כגון תבואה שקצרה ודשה ועדיין לא זרה אותה ולא מרחה, מותר לאכול מהם אכילת עראי עד שתגמר מלאכתן, ומשתגמר מלאכתן אסור לאכול מהם עראי. במה דברים אמורים, בגומר פירותיו למכרן בשוק. אבל אם הייתה כוונתו להוליכן לבית, הרי זה מותר לאכול מהם עראי אחר שנגמרה מלאכתן, עד שיקבעו למעשר.

אכילת עראי

דין השלחן ערוך פשוט כבמזאר במשנה ובירושלמי, שמוליך לשוק אסור לאכול עראי ללא מעשר משעה שגמר מלאכתו,

הטעם לשוני בין המוכר לשוק למוליך לביתו: דכשהוא מוליך לביתו בדעתו הדבר תלוי, וכשהוא מוליך לשוק בדעת הלקוחות הדבר תלוי - שמא ימצא לקוחות ויטבלו מיד שהרי המקח קובע.

סעיף פג

אחד מו' דברים קובע הפירות למעשרות: החצר, והמקח, והאש, והמלח, והתרומה, והשבת. וכולם אין קובעין אלא בדבר שנגמרה מלאכתם. כיצד, פירות שדעתו להוליכן לבית, אף על פי שנגמרה מלאכתן, אוכל מהם אכילת עראי עד שיכנסו לבית שלו. נכנסו לבית שלו, נקבעו למעשרות ואסור לאכול מהם עד שיעשר. וכשם שהבית קובע למעשר, כך החצר קובע למעשר, שאם נכנסו הפירות לחצר דרך השער, נקבעו אף על פי שלא נכנסו לתוך הבית. וכן אם מכרן, או בשלן באור, או כבשן במלח, או הפריש בהם תרומה, או נכנסה שבת עליהם, לא יאכל עד שיעשר, אף ע"פ שלא הגיעו לבית. הכניסן לבית קודם שתגמור מלאכתן, הרי זה אוכל מהם עראי. התחיל (לגמור) מלאכתן, מאחר שנכנסו לבית, חייב לעשר הכל. כיצד, הכנים קישואין ודילועין קודם שישפשף,

משיתחיל לשפשף אחת נקבעו הכל למעשר. וכן כל כיוצא בזה. וכן התורם פירות שלא נגמרה מלאכתן, מותר לאכול מהם עראי, חוץ מכלכלת תאנים, שאם תרמה קודם שתגמר מלאכתה נקבעת למעשר.

קביעות למעשר

אכילת עראי פטורה ממעשרות גם כאשר גמר מלאכתן אם אין הולך למוכרם אלא לאכילת בעל הבית, כמבואר בסעיף הקודם, אך ישנם דברים הקובעים למעשר ומהם והלאה אף לבעל הבית אכילת עראי אסורה, והם שישה ומנאם השלחן ערוך כאן.

עוד פסק השלחן ערוך על פי המשנה והרמב"ם, אף אם הקדים ותרם קודם שנקבע לא התחייב במעשר לבד מכלכלת תאנים, ויכול להמתין מלעשר.

סעיף פד

מותר להערים על התבואה להכניסה במוץ, כדי שתהיה בהמתו אוכלת ופטורה מן המעשר. וזורה מעט מעט אחר שהכניס לבית, ופטור לעולם מן התרומה ומן המעשרות, שהרי אינו מתחיל לגמור הכל.

הכנסת תבואה במוץ

דין השלחן ערוך פשוט, קודם גמר מלאכה (כגון תבואה במוץ שלה) שהתירו עראי, גזרו ואסרו על הכנסה מעט מעט לאכילת אדם, אך לא כאשר מכניס לבהמתו שאז פטור כשמכניס מעט מעט, והואיל וזורה מעט מעט לא חשיב גמר מלאכה.

סעיף פה

הגומר פירותיו של חברו שלא מדעתו, הרי אלו טבלו למעשר.

גומר פירות חברו

דין השלחן ערוך פשוט כמבואר בירושלמי וברמב"ם.

סעיף פו

איזהו גמר מלאכת היין, משיניחנו בחבית וישלה החרצנין והזגין מעל פי החבית. אבל כשהוא בתוך הבור, כשיגביהנו להעמידו בחבית, שותה עראי וקולט מן הגת העליונה ומן הצינור מכל מקום, ושותה.

גמר מלאכת יין

דין השלחן ערוך פשוט גמר ביין הוא הנחה בחבית ו'קיפוי' היינו שליית החרצנין, וכל עוד לא עשה כן מותר בכול.

סעיף פז

כיצד היא אכילת עראי, כגון שהיה מקלף שעורים ואוכל, מקלף אחת אחת ואם קלף וכנס לתוך ידו, חייב לעשר. היה מולל מלילות של חיטים, מנפה מיד ליד ואוכל. ואם נפה לתוך חיקו, חייב לעשר. וכן נוטל מן היין ונותן לקערה לתוך תבשיל צונן, ואוכל. אבל לא לתוך הקדרה, אף ע"פ שהיא צוננת, מפני שהיא כבור קטן. וכן סוחט זיתים על בשרו, אבל לא לתוך ידו. וכן כל כיוצא בזה.

צורת אכילת עראי

דין השלחן ערוך פשוט מהו גמר מלאכה בשעורים וחיטים ובנותן יין לקדירה.

סעיף פח

כשם שמותר לאכול עראי מפירות שלא נגמרה מלאכתן, כך מותר להאכיל מהם לחיה, לבהמה ולעופות, כל מה שירצה, ומפקיר מהם כל מה שירצה, קודם שיעשר. ואם גמרו, אף על פי שלא נקבעו למעשר, לא יפקיר ולא יאכיל לבהמה ולחיה ולעופות אכילת קבע, עד שיעשר. ומותר להאכיל לבהמה עראי מן הטבל, ואפילו בתוך הבית, ומאכיל פקיעי (פירוש עומרים של תבואה המונחים בקק) עמיר עד שיעשם חבילות.

האכלת בהמה עראי

דין השלחן ערוך פשוט, מה שמותר להאכיל לבהמה קודם גמר מלאכה הוא בכל ענין ולאדם הוא רק עראי, ומשעה שנגמר מלאכה אם גם הוקבע למעשר מאכיל רק עראי. יוצא שקודם גמר מלאכה מותר לאדם עראי ולבהמה קבע, ואחר גמר מלאכה אסור לאדם כלל ולבהמה מותר רק עראי.

סעיף פט

תאנה העומדת בחצר, אוכל ממנה אחת אחת, ופטור. ואם צירף, חייב במעשר. במה דברים אמורים, כשהיה עומד בקרקע. אבל אם עלה לראש התאנה, ממלא חיקו ואוכל שם, שאין אויר חצר קובע למעשר.

צירוף הפרת תאנה

דין השלחן ערוך פשוט.

סעיף צ

הייתה עומדת בחצר ונוטה לגנה, הרי זה אוכל ממנה בגנה כדרכו, כאילו הייתה נמועה בגנה. הייתה נמועה בגנה ונוטה לחצר, הרי זה כנמועה בחצר שאינו אוכל שם אלא אחת אחת.

אכילת עראי מתאנה נוטה

דין השלחן ערוך פשוט בתאנים צירוף קובע, לעניין מיקום הולכים אחר הימצאות נוף הפרי.

סעיף צא

גפן שנמועה בחצר, לא יטול את כל האשכול כאחד ויאכל, אלא מגרגר אחת אחת. וכן ברמון, לא יטול את כל הרמון, אלא פורט את הרמון באילן, ואוכל הפרט משם. וכן באבטיח, סופתו (פיוז חותכו) בקרקע, ואוכלו שם.

אכילת עראי בגפן ורימון

דין השלחן ערוך פשוט מהי אכילת עראי בגפן ורימון ואבטיח.

סעיף צב

היה אוכל באשכול בגנה, ונכנס מן הגנה לחצר, אף על פי שיצא מן החצר לא יגמור עד שיעשר.

נכנס מגינה לחצר

דין השלחן ערוך פשוט, ברגע שנכנס לחצר לא מועיל אף אם יצא אחר כך.

סעיף צג

כסבר הזרועה בחצר, מקרסם עלה עלה ואוכלו. ואם צירף, חייב לעשר. וכן כל כיוצא בזה.

אכילת עראי בכסבר

דין השלחן ערוך פשוט מהו גמר מלאכה בכוסבר.

סעיף צד

הלוקח פירות תלושין לאכלן, נקבעו למעשר, כמו שנתבאר. ומאימתי יקבעו, משייתן דמים, אף על פי שלא משך.

קביעות על ידי קניין

דין השלחן ערוך פשוט כמבואר בגמרא וברמב"ם, מבאר מהי קביעות למעשר על ידי נתינת מעות.

סעיף צה

הרי שלא נתן דמים והיה בורר ומניח, בורר ומניח, אפילו כל היום כולו, ואף על פי שגמר בלבו ליקח, לא נתחייב לעשר. ואם היה ירא שמים, משגמר בלבו מעשר ואחר כך יחזיר למוכר, אם רצה להחזיר.

קביעות מעשר לבורר פירות

דין השלחן ערוך פשוט כמבואר בגמרא וברמב"ם.

סעיף צו

הלוקח במחובר לקרקע, או שלקח תלוש לשלוח לחברו, לא נקבעו, ויש לו לאכול מהם עראי.

לוקח במחובר

דין השלחן ערוך פשוט כמבואר במשנה, וביאר הש"ך הטעם שלא מועיל לקבוע לחברו, שדווקא מקח לעצמו קובע כמו גומר פירות שדווקא הגומר לעצמו.

סעיף צז

האומר לחברו: הא לך איסר זה ותן לי בו ה' תאנים, הרי זה אוכל אחת אחת, ופטור. ואם צירף, חייב לעשר. הא לך איסר זה בעשרים תאנים שאבור לי, בורר אחת אחת, ואוכל. באשכול שאבור לי, מגרגר ממנו באילן, ואוכל. ברמון שאבור לי, פורטו באילן, ואוכל. באבטיח שאבור לי, סופת בקרקע, ואוכל. ואם קצץ את התאנים וצרפם, או שקצץ האשכול או האבטיח, חייב לעשר, שהרי לא קנה אלא הנתלש. אבל אם אמר ליה: הא לך איסר בעשרים תאנים אלו, בשני אשכולות אלו, בשני רמונים אלו, בשני אבטיחים אלו קוצץ כדרכו ואוכל עראי, ופטור. שלא נקבעו במקח, שהרי לקחן במחובר.

קביעות למעשר קנה ולא פירש

דין השלחן ערוך פשוט כמבואר במשנה ובגמרא, קנה ולא פירש אילו פירות, אוכל בלא לצרף ופטור, ואם ביאר אילו פירות קונה אין המקח קובע בתלוש ולכן כאשר תלש אוכל עראי כדין נגמר מלאכתו ולא הוקבע.

סעיף צח

המחליף עם חברו, זה לאכול וזה לאכול, שניהם נקבעו למעשרות, שהרי לקחו בתלוש. זה לקצות וזה לקצות, שניהם לא נקבעו, שאין המכר קובע דבר שלא נגמרה מלאכתו. לקח האחד פירות שהחליף, לאכילה, ולקח האחר חליפיהן להקצות, זה שלקח לאכילה חייב לעשר, וזה שלקח להקצות לא נקבע למעשר.

קביעות מעשר בהחלפה

דין השלחן ערוך פשוט.

סעיף צט

עם הארץ שהיה עובר בשוק ואמר: מלו לכם תאנים, אוכלים ופטורים, שאין המתנה קובעת.

קביעות מתנה

דין השלחן ערוך פשוט. שלא מחזיקים שראו פני הבית אף שהמוכר עם הארץ.

סעיף ק

השוכר את הפועלים לעשות עמו בפירות, בין בתלושין בין במחוברין, הואיל ויש להם לאכול מן התורה במה שהם עושים, הרי אלו אוכלים ופטורין מן המעשר. ואם התנה עמהם שיאכלו מה שלא זיכתה להם תורה, כגון שהתנה הפועל שיאכלו בניו עמו, או שיאכל בנו בשכרו, או שיאכל אחר גמר מלאכתו בתלוש, הרי זה אסור לאכול עד שיעשר, הואיל ואוכל מפני התנאי הרי זה כלוקח.

הפרשת פועלים בעבודתם

דין השלחן ערוך פשוט. מה שקבל הפועל מדין תורה הואיל ולא הוקבע פטור, ומה שמקבל שלא מדין תורה דינו כלוקח שהוקבע ברגע שנמלו.

סעיף קא

המוציא פועלים לעשות לו מלאכה בשדה, בזמן שאין להם עליו מזונות, אוכלים מפירות שבשדה ופטורים מן המעשר. והוא שלא נגמרה מלאכתו. אבל אם יש להם עליו מזונות, לא יאכלו, ואף על פי שלא נגמרה מלאכתו, שאין פורעין חוב מן הטבל. (אנל) אוכלים אחת אחת מהתאנה, אבל לא מן הסל ולא מן הקופה ולא מן המוקצה.

אכילת פועלים כשעושים בדבר אחר

דין השלחן ערוך פשוט, כאשר מביא להם לעשות מלאכה שאינה קשורה לפירות לא חייב לתת להם לאכול ולכן נחשב כמקח וקובע.

סעיף קב

אחד המבשל ואחד השולק ואחד הכובש, קובע למעשר. אבל המעשן את הפירות עד שהכשירן, הרי זה ספק.

קביעות על ידי בישול

במשנה הובא דין מבשל ושולק שקובע, ובירושלמי הובא ספק במעשן.

סעיף קג

הטומן פירות באדמה, או בזבל, או בתבן, עד שהכשירם לאכילה לא נקבעו למעשר. דין השלחן ערוך פשוט כמבואר במשנה מעשרות.

סעיף קד

הנותן יין לתבשיל חם, או שנתן שמן לקדרה באלפס, כשהן מרותחין, נקבעו למעשר.

בישול יין ושמן

דין השלחן ערוך פשוט כמבואר במשנה מעשרות.

סעיף קה

מזג יין במים חמין, נקבע. ואין צריך לומר אם בישל היין. ואפילו בנת אסור לשתות ממנו עד שיעשר.

קביעות במזג יין במים

דין השלחן ערוך פשוט כמבואר במשנה מעשרות.

סעיף קו

הסוחט אשכול לתוך הכוס, נקבע. לתוך התמחוי, אינו נקבע.

קביעות בסחיטת אשכול

דין השלחן ערוך פשוט כמבואר בירושלמי.

סעיף קז

המולח פירות בשדה, נקבעו. טבל הזתים אחת אחת במלח ואכל, פטור.

קביעות על ידי מליחה

דין השלחן ערוך פשוט כמבואר במשנה מעשרות.

סעיף קח

הפוצע זיתים כדי שיצא השרף מהם, פטור.

קביעות פציעת זיתים

דין השלחן ערוך פשוט כמבואר במשנה מעשרות.

סעיף קט

הנוטל זיתים מהמעטן, טובל אחת אחת במלח ואוכל. ואם מלח ונתן לפניו, חייב. וכן כל כיוצא בזה.

נטילת זיתים ממעטן

דין השלחן ערוך פשוט כמבואר במשנה מעשרות.

סעיף קי

התורם פירותיו תרומה שצריך לתרום אחריה שניה, נקבע למעשר, ולא יאכל מהם עראי עד שיוציא התרומה שניה ויעשר.

קביעות על ידי תרומה חלקית

דין השלחן ערוך פשוט כמבואר בירושלמי. ובדרך אמונה ביאר שהפריש תרומה גדולה וצריך להפריש עוד מעשר וזה נחשב קובע.

סעיף קיא

פירות שנגמרה מלאכתן וחשכה עליהם ליל שבת, נקבעו, ולא יאכל מהם, אפילו לאחר השבת, עד שיעשר.

קביעות על ידי שבת

דין השלחן ערוך פשוט כמבואר בירושלמי.

סעיף קיב

תינוקות שטמנו תאנים לשבת ושכחו לעשרן, לא יאכלו למוצאי שבת עד שיעשרו.

תינוקות שטמנו תאנים בשבת

דין השלחן ערוך פשוט כמבואר במשנה מעשרות. וכתב ש"ך שמשמע קודם השבת מותרים באכילת הפירות.

סעיף קיג

תאנה שהייתה מיוחדת לו לאכול פירותיה בשבת, וליקט ממנה כלכלה, לא יאכל עד שיעשר, הואיל ופירות אלו מיוחדים לשבת והשבת קובעת.

תאנה מיוחדת לשבת

דין השלחן ערוך פשוט כמבואר במשנה מעשרות.

סעיף קיד

היה אוכל באשכול וחשכה עליו ליל שבת, לא יגמור אכילתו בשבת עד שיעשר. ואם הניחן לאחר השבת, הרי זה גמרו.

חשכה עליו שבת תוך כדי אכילתו

דין השלחן ערוך פשוט כמבואר במשנה תרומות, והטעם שמותר במוצאי שבת ולא נחשב שנקבע, ביאר ש"ך בזה שנמנע הוכיח שדעתו הייתה שלא יקבע.

סעיף קטו

כל שאסור לזרים לאכול בתרומה, כגון הגרעינין וכיוצא בהן, כך אסור לאכול מהטבל והמעשר שלא ניטלה תרומתו ומעשר שני והקדש שלא נפרדו. וכל שמותר לזרים לאכול בתרומה, מדברים אלו, כך מותר בטבל ומעשר שלא ניטלה תרומתו ומעשר שני והקדש שלא נפרדו.

החלקים בפרי שאסורים באכילה קודם המעשר

דין השלחן ערוך פשוט כמבואר ברמב"ם, הגדרת פירות לחיוב מעשרות, היא כהגדרת הפירות לעניין איסור תרומה בור.

סעיף קטז

אין מדליקין בטבל טמא. אין מחפין בטבל. ואין זורעין את הטבל. ואפילו פירות שלא נגמרה מלאכתן אסור לזרוע מהם עד שיעשר. במה דברים אמורים, בתבואה וקטניות וכיוצא בהן, אבל העוקר שתלים שיש בהם פירות ממקום למקום בתוך שדהו, הרי זה מותר, ואינו כזורע טבל, שהרי לא אסף הפירות. וכן העוקר לפת וצנונות ושתלם במקום אחר, אם נתכוון להוסיף בגופן, מותר. ואם שתלם כדי שיקשו וייקח הזרע שלהם, אסור, מפני שהוא כזורע חיטים או שעורים של טבל.

השתמשות בטבל וזריעתו

דין השלחן ערוך פשוט כמבואר במשנה וגמרא, לא מדליקין מחפין וזורעין טבל, ולעקור ולנטוע מותר, ובלפת וכדומה הוא בתנאי שלא יכוון שייקשו ויטלם לזרע.

סעיף קיז

אין מוכרין טבל אלא לצורך, ולחבר. ואסור לשלוח טבל, ואפילו חבר לחבר, שמא יסמכו זה על זה ויאכל טבל.

מכירת ושליחת טבל לחברו

דין השלחן ערוך פשוט כמבואר במשנה דמאי.

סעיף קיח

המוכר פירות לחברו, מוכר אומר: על מנת שהם טבל מכרתי, ולוקח אומר: לא לקחתי ממך אלא מעושרות, כופין את המוכר לתקן. קנס הוא לו, מפני שמכר טבל.

אי הבנה בין המוכר לקונה

דין השלחן ערוך פשוט כמבואר בתוספתא.

סעיף קיט

אין פורעין חוב מהטבל, מפני שהוא כמוכרו.

אין פורעין חוב מהטבל

דין השלחן ערוך פשוט כמבואר בתוספתא.

סעיף קכ

הלוקח טבל משני מקומות, מעשר מזה על זה.

מעשר מטבל על טבל

דין השלחן ערוך פשוט כמבואר במשנה דמאי.

סעיף קכא

החוכר שדה מהעובד כוכבים, מעשר ונותן לו. והמקבל שדה אבותיו מהעובד כוכבים, מעשר ונותן לו.

החוכר ומקבל שדה מגוי

דין השלחן ערוך פשוט כמבואר במשנה דמאי.

סעיף קכב

כהן או לוי שלקחו פירות מישראל אחר שנגמרה מלאכתן, מוציאין התרומה והמעשרות מידיהם ונותנים אותם לכהנים וללויים אחרים.

כהן או לוי שקנו פירות שנגמרו מלאכתן

דין השלחן ערוך פשוט דין השלחן ערוך פשוט כמבואר במשנה ובירושלמי פאה, תלוי מתי קנו הכהן והלוי מהישראל, קודם מירוח פטורים אחר מירוח חייבים. לעיל סעיף ס"ח מובא שכהן ולוי אף בפירות שלהם להפרי חייבים אלא שמעשרותיהם לעצמם.

סעיף קכג

כהן או לוי שמכרו פירות תלושים, קודם שתגמר מלאכתן, ואין צריך לומר אם מכרו במחובר, הרי התרומה והמעשר שלהם.

כהן או לוי המוכרים פירות תלושים

דין השלחן ערוך פשוט כמבואר בתוספתא.

סעיף קכד

הנותן שדהו בקבלה לעובד כוכבים או למי שאינו נאמן על המעשרות, אף על פי שלא באו לעונת המעשרות צריך לעשר על ידם. נתנה לעם הארץ, עד שלא באו לעונת המעשרות אינו צריך לעשר על ידם. ומשבאו לעונת המעשרות, צריך לעשר על ידם. כיצד הוא עושה, עומד על הגורן ונוטל, ואינו חושש למה שאכלו, שאין אנו אחראים להם.

הנותן שדהו בקבלה לגוי או לעם הארץ

דין השלחן ערוך פשוט כמבואר בתוספתא.

סעיף קכה

באחד בתשרי הוא ראש השנה למעשר תבואה וקטניות וירקות. ובט"ו בשבט, הוא ראש השנה למעשר האילנות. כיצד, תבואה וקטניות שהגיעו לעונת המעשרות לפני ראש השנה של שלישית, אף על פי שנגמרו ונאספו בשלישית, מפרישין מהן מעשר שני. וכן פירות האילן שבאו לעונת המעשרות קודם ט"ו בשבט של שלישית, אף על פי שנגמרו ונאספו אחר כך בסוף שנה שלישית, מתעשרין לשעבר ומפרישין להם מעשר שני. וכן ואם באו לעונת המעשרות קודם ט"ו בשבט של רביעית, אף על פי שנגמרו ונאספו ברביעית, מפרישין מהם מעשר עני. ואם באו לעונת המעשרות אחר ט"ו בשבט, מתעשרין להבא.

זמן החיוב במינים השונים

דין השלחן ערוך פשוט כמבואר במשנה ראש השנה טו בשבט הוא ראש השנה לאילן. במעשרות הנפקא מינה היא לעניין מעשר שני ועני.

סעיף קכו

הירק, בשעת לקיטתו עישורו, כיצד, אם נלקט ביום ראש השנה של שלישית, אף על פי שבא לעונת המעשרות ונגמר בשניה, מפרישין ממנו מעשר עני. ואם נלקט ברביעית, מעשר שני. וכן האתרוג, בלבד משאר פירות האילן, הרי הוא כירק והולכין אחר לקימתו, בין למעשר בין לשביעית. כיצד, אם נלקט בשלישית אחר ט"ו בשבט, מפרישין ממנו מעשר עני אף על פי שנגמרה בשניה. וכן אם נלקט ברביעית קודם ט"ו בשבט, מפרישין ממנו מעשר עני. נלקט בחמישית אחר ט"ו בשבט, מפרישין ממנו מעשר שני. ואף על פי שהולכין אחר לקימתו, אתרוג בת ששית שנכנסה לשביעית, אפילו הייתה בזית ונעשית ככבר, חייבת במעשרות.

דין הירק והאתרוג

דין השלחן ערוך פשוט במשנה פאה, ירק דינו בתר לקיטה, ואתרוג שווה לירק בזה שהולך אחר לקיטה, אך אינו שווה שחייב בתרומות ומעשרות אף שנלקט בשביעית אם חנט בשישית כמבואר בגמרא בסוכה.

סעיף קכז

האביונות של צלף נותנין עליהם חומרי האילן וחומרי זרעים, שאם היו משנה שניה שנכנס לשלישית ונלקטו קודם ט"ו בשבט, מפרישין מעשר ראשון ואחר כך מפריש מעשר אחר ופודהו, ואחר שפודהו נותנו לעניים.

מעשר אביונות של צלף

דין השלחן ערוך פשוט שיש ספק כיצד הם נחשבים אם פירות אילן או זרע.

סעיף קכח

פירות שנה שניה שנתערבו בפירות שלישית, או של שלישית ברביעית, הולכים אחר הרוב. מחצה למחצה, מפרישין מעשר שני מן הכל, אבל לא מעשר עני, שמעשר שני חמור, שהרי הוא קדוש, ומעשר עני חול. וכן פירות שהן ספק אם פירות שניה הם או פירות שלישית, מפריש מהם מעשר שני.

פירות שנים שונות שנתערבו

דין השלחן ערוך פשוט כמבואר במשנה מכשירין וברמב"ם.

סעיף קכט

כל הפטור ממעשר ראשון, פטור ממעשר שני ומן העני. וכל שחייב בראשון, חייב בשניהם. וכל התורם מוציא מעשר. וכל שאינו תורם, אינו מוציא מעשר. וכל מי שאם תרם תרומתו תרומה, כך אם עשר הרי הוא מעשר. וכל מי שאין תרומתו תרומה, כך אם הוציא מעשר אינו מעשר.

כללי תרומות ומעשרות

דין השלחן ערוך פשוט כמבואר ברמב"ם.

סעיף קל

פירות שהוציא מהם מעשר ראשון קודם שיקבעו למעשר, הרי זה אוכל מהם עראי קודם שיוציא מעשר שני, שאין הראשון קובע לשני. אבל משנקבעו למעשר, אף על פי שהוציא את הראשון, אסור לאכול מהם עראי עד שיוציא את השני או את מעשר עני.

הפריש מעשר ראשון קודם שהוקבע למעשר

דין השלחן ערוך פשוט כמבואר בירושלמי, האיסור לאכול מהם עראי הוא עד שיוציא גם המעשר שני.

סעיף קלא

לא חייבו להפריש מעשר שני בסוריא.

מעשר שני בסוריא

דין השלחן ערוך פשוט.

סעיף קלב

מעשר שני נאכל לבעליו לפניו מחומת ירושלים, שנאמר: ואכלת לפני ה' אלהיך במקום אשר יבחר וגו' (דברים יד, כג) ונוהג בפני הבית ושלא בפני הבית, אבל אינו נאכל בירושלים אלא בפני הבית, שנאמר: מעשר דגןך תירושך ויצהרך ובכורות בקרך וצאנך (דברים יד, כג). מפי השמועה למדו, מה בכור אינו נאכל אלא בפני הבית, אף מעשר שני לא יאכל אלא בפני הבית.

דין מעשר שני

דין השלחן ערוך פשוט.

סעיף קלג

בזמן הזה, אם רצה לפדות מעשר שני שוה מנה בפרוטה, לכתחלה, פודה ומשליך הפרוטה לים הגדול. אבל לשאר נהרות צריך לשחקה תחלה. וכן אם חילל (פיזש אס עשאו חולין על ידי פדיון) מעשר שוה מנה על שוה פרוטה מפירות אחרות, הרי זה מחולל, ושורף את הפירות שחילל עליהם, כדי שלא יהיו תקלה לאחרים.

דיני פדיון מעשר שני

בגמרא ערכין פודין שווה מנה על שווה פרוטה, ובגמרא פסחים בעניין חמץ מבואר שזריקה לין היא כדין ביעור, ופסק הרמב"ם שמועיל לחלל גם פירות על פירות.

סעיף קלד

ושיעור פרוטה, כחצי שעורה כסף מזוקק, שהוא חלק מל"ב במעה כסף שהוא אשפיר"ו עוטומ"אני שמשקלו רביעית דרה"ם, נמצא שהפרוטה חלק ממ"ח בקטעא ויותר מעט. וצריך לדרקק שהפירות שמחלל עליהם מעשר שני שישוו כך לפחות. (וע"ל סימן נ"ד סעיף ו').

שיעור פרוטה

דין השלחן ערוך פשוט כמבואר ברמב"ם.

סעיף קלה

כשם שאין אוכלים מעשר שני בזמן הזה בירושלים, כך אין פודין אותו שם, ואין מחללין אותו, ואין מוכרים אותו. ואם נכנס בירושלים, אף בזמן הזה, אין מוציאים אותו משם ומניחים אותו שם עד שירקב. (וכן אס ענז והוציאו משם, מניחין אותו עד שיקב). לפיכך אין מפרישין מעשר שני בירושלים בזמן הזה, אלא מוציאים את הפירות במבלין חוץ לעיר, ומפרישין אותו שם, ופודהו. ואם הפרישן שם בזמן הזה, ירקב. במה דברים אמורים, במעשר שני שלא נטמא. אבל אם נטמא, פודין אותו בירושלים. (ויש להכשירו כדי שיקבל טומאה ויהא לו היתר צפדיון) (טור).

פדיון מעשר שני בזמן הזה בירושלים

דין השלחן ערוך פשוט כמבואר בטור.

סעיף קלו

הפודה מעשר שני אומר: הפירות האלו מחוללות על מעות אלו. ואם לא פירש, אלא הפריש מעות בלבד כנגד הפירות, דיו, ואינו צריך לפרש, ויצאו הפירות לחולין.

נוסח פדיון

דין השלחן ערוך פשוט כמבואר במשנה וברמב"ם.

סעיף קלז

הפודה מעשר שני, מברך: אקב"ו על פדיון מעשר שני. ואם חילל על פירות אחרות, מברך: על חילול מעשר שני. והפודה או מחלל מעשר שני של דמאי, אינו צריך ברכה.

ברכת הפדיון

דין השלחן ערוך פשוט כמבואר בירושלמי.

סעיף קלח

אין פודין מעשר שני אלא בכסף. וכן אם פדה מעשר שני שלו, שהוא מוסיף חומש, לא יהיה החומש אלא כסף, כקרן. ואין פודה בכסף שאינו מטבע, אלא בכסף מפותח שיש עליו צורה או כתב. ואם פדה בלשון של כסף וכיוצא בו, והוא הנקרא אסימון, לא עשה כלום. ואין פודין בפחות מפרוטה, מפני שהוא כפודה באסימון. ואין פודין במטבע שאינו יוצא באותו זמן ובאותו מקום. ואינו פודה במעות שאינם ברשותו. ואפשר שאין דברים אלו אמורים אלא בזמן שבית המקדש קיים, אבל עכשיו שאין מעשר שני נאכל, אין להקפיד בכך. ומ"מ יש לחוש בדבר, ואף בזמן הזה לא יפדה מעשר שני אלא על כסף שיש בו מטבע היוצא, והוא ברשותו, או יחלל על פירות אחרים.

איזה כסף יכול לפדות

דין השלחן ערוך פשוט כמבואר ברמב"ם, והסיום בזמן הזה הוא מסברת עצמו. וצרת הכסף – פרט לאסימון, ונתת הכסף – פרט למטבע שאינו יוצא.

סעיף קלט

הפודה מעשר שני קודם שיפרשנו, כגון שאמר: מעשר שני של פירות פדוי במעות אלו, לא אמר כלום, ולא קבע מעשר. אבל אם קבע ואמר: מעשר שהוא בצפון, או בדרום, מחולל על מעות אלו, הרי זה פדוי.

הפודה מעשר שני קודם הפרשה

דין השלחן ערוך פשוט כמבואר בתוספתא וכדעת חכמים.

סעיף קמ

מצות עשה להתודות לפני ה' אחר שמוציאין כל המתנות שבזרע הארץ, וזה הנקרא וידוי מעשר. ואין מתודין וידוי זה אלא אחר השנה שמפרישין בה מעשר עני.

מצות וידוי מעשר

דין השלחן ערוך פשוט. הטעם: שנאמר "כי תכלה לעשר וכו' ואמרת לפני ה' אלקיך בערתי הקודש מן הבית".

סעיף קמא

אימתי מתודין, במנחה, ביום טוב האחרון של פסח של רביעית ושביעית.

זמן הוידוי

דין השלחן ערוך פשוט. הטעם: שנאמר "כי תכלה לעשר" – ברגל שכל המעשרות כלין בו – שזהו פסח.

סעיף קמב

אין מתודין אלא ביום. וכל היום כשר לוידוי המעשר. בין בפני הבית בין שלא בפני הבית חייב לבער ולהתודות.

כל היום כשר לוידוי

דין השלחן ערוך פשוט. הטעם דכתיב "ואמרת לפני ה' אלקיך בערתי הקודש מן הבית", וסמך ליה: "היום ה' אלקיך מצוך"

סעיף קמג

וידוי זה נאמר בכל לשון. ואם רצו רבים להתודות כאחד, מתוודים.

וידוי נאמר בכל לשון, וידוי רבים יחד

דין השלחן ערוך פשוט. וכתב ש"ך מצוה מהמובחר שכל אחד יאמר.

סעיף קמז

אינו מתודה עד שלא ישאר אצלו אחת מהמתנות. וערב יום טוב האחרון היה הביעור, ולמחר מתוודין, ופירות שלא הגיעו לעונת המעשרות בשעת הביעור, אין מעכבין אותו להתודות, ואינו חייב לבערן.

מצוות הביעור

דין השלחן ערוך פשוט כמבואר ברמב"ם שזמן הביעור הוא יו"ט האחרון (עיין סעיף קמא). ופירות שלא באו לעונת מעשרות אינם מעכבים, כמבואר במעשר שני.

סעיף קמה

מי שהיו פירותיו רחוקים ממנו, והגיע יום הביעור, הרי זה קורא שם למתנותיו ומזכה להן לבעליהן ע"ג קרקע, או למי שזוכה להן לבעליהן, ומתודה למחר.

פירות שאינן לידו בזמן הביעור

דין השלחן ערוך פשוט כמבואר במשנה מעשר שני שעשה ר"ג נעשה וזיכה לר' יהושע ור' עקיבא. הש"ך כתב שלא יקנה בחליפין הואיל ונראה כמכר אלא בקנין סודר או אגב וכדומה.

סעיף קמו

אם הפריש המתנות שלא על הסדר, או אם נשרף טבלו, או אם הפריש מעשר בטומאה, אינו מתודה. הגה: הרב המחבר הזה השמיט כל דיני מעשר עני שכתב הטור, שיש ללמוד מהם הרבה דיני לדיקה הנוגעים האידנא, ואפשר שסמך על מה שנתבאר בדיני לדיקה. אך גם בדיני תרומות ומעשרות השמיט כמה דינים שכתב הטור, והכניס אחרים תחתיהם, וכל זה גרס לו שהעתיק דברי הרמב"ם הלכות תרומות ומעשרות ככתבם וכלשונם, ולא שם לב לדברים אחרים, והרואה לעמוד על עקרי הדינים יעיין בפנים.

הפרשה שלא כסדר

דין השלחן ערוך פשוט כמבואר במשנה מעשר שני שלמדו כן ממה שנאמר 'ככל מצותך אשר צויתני' שדווקא המפריש כסדר.

נושאי הסעיפים בסימן של"א

סעיפים	נושאים
א – יח	אילו פירות חייבים, מקום, בעלים, גודל, הפקר
יט – מד	מהי תרומה גדולה, כיצד מפריש, אומד, מוקף, סדר, הפרשה כאחד, מי מועיל להפריש, שליח, שלא ברשות, שותפין, אפוטרופוס, גנב, בן, פועל, עכו"ם
מה – סד	צורת ההפרשה, כוונה, מחשבה, תנאי, להישאל, כוונה על כל הכרי, מין במינו ובשאינו, תרומה במחובר, משנה על שנה, ארץ וחוץ לארץ, דמאי וטבל, לקוח מעכו"ם, יין חומץ ושמן
סה – פא	מעשר ראשון, מי אוכל מעשר ראשון, הפרשת כהנים, אכל ולא הפריש, שאינו מהמוקף, מין במינו ובשאינו, מי ראוי לתרום, שיעור הפרי, מעשר באומד, הפריש מקצת כרי, ברכה
פב – קיד	אכילת עראי וקביעה למעשרות
קטו – קיט	הגדרת פרי לעניין טבל ומה אסור לעשות עם פירות טבל
קכ – קכד	קניית ומכירת טבל
קכה – קכח	כיצד מחשבים את שני המעשר שני ועני בכל מין ומין
קכט – קמ	דיני מעשר שני

תוכן עניינים מורחב

סימן רצד – דיני ערלה, באיזה מקום נזהגת ובשל מי

עיקר דיני ערלה \ תמרים שאינם מתבשלים בנטע רבעי \ דברים המותרים משום ערלה \ חיוב פרי הצלף בערלה \ צורת מניין שני הערלה \ ספק מתי ניטע האילן \ יש מקלים בחוץ לארץ \ באיזה נטיעה מחמירים עד ט"ו בשבט \ דין נטע רבעי \ פדיון במחובר \ פדיון בשווי \ פטור ממתנות עניים \ דיני ערלה בחוץ לארץ \ פירות רבעי אחר פדייה \ העמדת גבינה בשרף \ ערלה בארץ ובחוץ לארץ \ ערלה של גוי \ ספק ערלה בארץ ובחוץ לארץ \ ביאור הרמב"ם כמי פסק בערלה ובכלאים (בית יוסף על סעיף י) \ גוי המעיד על עצי ערלה \ ספק אם יש שם ערלה \ חבית או ענבים שנמצא טמונה בכרם \ נטיעת פרי וייחור ערלה \ שותפות ישראל וגוי \ החלפת שדה ערלה עם גוי \ מכירת פירות ערלה קודם שיבואו לעולם \ סוגי נטיעה שונים ודינם \ הברכת הגפנים בכל שנה ושנה \ דין ערלה באילן שנגמם וחזר \ אילן שנעקר מתי מונה לו ערלה \ שיעור העפר שיישאר עימו ויוכל לחיות \ נעקר חלקית \ תערובת פירות היתר ואיסור \ נטיעה שאינה לצורך אכילה \ נטיעה לצורך מצווה \ נטיעה לצורך רבים \ נטיעות חייבות בערלה \ אילן העולה מאליו \ נכרי שמכרזו שפירותיו ערלה

סימן שכב – הפרש חלה שיש בין חלת ארץ ישראל לחלת חוצה לארץ

מקור הפרשת חלה \ שיעור הפרשה מדרבנן \ חלה מדאורייתא \ הפרשת חלה בחוצה לארץ \ כמה חלות מפרישים \ הדין כיום בארץ ישראל \ הדין כיום בחוץ לארץ: \ שיעור הפרשה בימינו \ ברכת אכילת חלה \ שריפת החלה \ חלה שאבדה

סימן שכג – חלה דרבנן היאך ניתנת ונאכלת ודין תערובתה בחולין

דיני חלת חוץ לארץ \ ביטול חלה לאכילת זר \ לבטל לכתחילה \ דין הכלי כשבושל בו חלה \ להפריש אחר האכילה \ כהן עם הארץ וכהן המסייע \ להישאל על ההפרשה \ עוד דינים בנתינת חלה

סימן שכד – שיעור חיוב חלה ומינים המצטרפים, ודין פת פטור שנתערב

בחיוב

מינים החייבים ושיעור החיוב \ צירוף מיני קמחים זה לזה \ לכתחילה אם יש שיעור יפריש רק מין על מינו \ עירב וחילק וחזר והוסיף \ צירוף לשיעור בכמה מינים \ ג' חצאי קבים של ג' מינים \ צירוף חטים ואורז \ צירוף קב חמשת מינים \ צריך קב חדש וישן \ עיסה של אורז מעורבת \ עירוב עיסה שהופרשה ושעוד לא הופרשה \ שאור חייב בעיסה של פטור \ שאור פטור בעיסה חייבת \ תערובת פת שהופרש עם פת שלא הופרש \ עיסה שלא הורמה חלתה ובישלה \ עיסה שתפחה אחר תערובתה \ לעשות עיסה פחות משיעור

סימן שכח – דין ב' עיסות שאין בהן כשיעור

צירוף כשאין שיעור בכל אחת \ צירוף על ידי טבלה \ גבוה מדפנות הכלי \ צירוף על ידי כיסוי מפה \ הפרשה מאחת על השנייה כשיש בשניהם שיעור

סימן שכו – אחד שלש שתי עיסות, ואין בשום א' מהם כשיעור ונתערבו

צירוף עיסות לשיעור \ עיסה העשויה לחלק בנחתום ובעל הבית \ למי מחלק \ שותפים שנתנו לנחתום פחות משיעור \ שנים שעשו עיסה כשיעור וחלקה \ הפריש חלה מעיסה פטורה

סימן שכו – מתי חל על העיסה חיוב חלה

המפריש חלתו קמח \ זמן הפרשת חלה \ עתיד לערב קמח נוסף \ זמן ההפרשה הראוי \ עד מתי אוכלים עראי מהעיסה \ הפריש אחר האפיה

סימן שכח – דין ברכת חלה ומי ראוי להפרישה

הפרשת סומא ושיכור \ רשות להפרשת חלה

סימן שכט – איזה פת חייב בחלה

פטור דובשנין ואיסקריטין מחלה \ בלילה רכה \ מתי פת סופגנין פטורה \ דעתו גם לאפות וגם לבשל \ חלה בעיסה רכה \ קמח קלי \ עשוי לכותח \ עיסה שנלוושה ברותחין \ עיסת מי פירות \ לישא בשבעה משקים

סימן של – דין עיסת עובר כוכבים ושותפין והפקר וכלבים

עיסת גוי \ עיסת השותפין \ שותפות ישראל וגוי \ גר בהפרשה \ עשה עיסה והתגייר \ עיסת גוי וישראל וחילוקה והתגייר \ עיסת הפקר \ עיסת חיה ובהמה \ עיסת כלבים

סימן שלא – דין נתינתם באיזה מקום, וכיצד הכהן מקבלם, ואם הם**דאורייתא או דרבנן**

מקום חיוב תרומות ומעשרות \ תרומות ומעשרות בזמן הזה \ קנין עכו"ם להפקיע בארץ ישראל – ישראל שקנה קרקע מגוי \ ישראל שקנה מגוי אחר מירוח \ ישראל שקנה מגוי קודם מירוח \ ישראל שקנה מגוי קודם שנתלשו \ גוי שקנה מישראל \ גוי שמירח פירות ישראל \ מכר גוי לישראל אחר שבאו לעונת המעשרות ומירח הגוי \ הדין בסוריא \ ישראל אריס בסוריא \ בסוריא שדה של גוי וקנאה ישראל וחזר וקנאה גוי וקנה ישראל פירות \ בסוריא אריס ששלח פירות \ שותפות ישראל וגוי בפירות \ פירות שיצאו מארץ ישראל לחוץ לארץ \ פירות שנכנסו מחוץ לארץ לארץ ישראל \ מה חייב מהתורה \ מעשר ירק בחוץ לארץ \ מעשר מתבואה וזיתים שלא הביאו שליש \ הפקר בתרומות ומעשרות \ המוחזק מההפקר \ תערובת פירות החייבים עם

הפטורים \ תרומה גדולה \ מעשר ראשון למי ניתן כיום \ מעשר שני ועני \ מעשרות בשמיטה \ מניין שנות השמיטה \ תרומת מעשר \ המרבה בתרומה \ לציין מקום חובה בתרומה \ אמר בשני זה כזה \ תרומת מעשר אינה באומד ומותרת שלא מהמוקף \ תרומה שלא מהמוקף \ הפרשת תרומה שלא מהמוקף \ מה נחשב מוקף \ הקדמת מעשרות \ הפרשת תרומה ותרומת מעשר ביחד \ שליח להפרשה \ חמישה שאין תרומתן תרומה, התרום משלו שלא מדעת \ דין שליח לתרום \ חמישה שתרומתם תרומה בדיעבד \ תרומת קטן \ אמר לשליח שיתרום ומצא תרום \ מעשר פירות השותפין \ תרם אחד ולא ידע חברו \ מחלוקת בביאור כוונת השלחן ערוך \ ביטול שליח אחר ששילחו \ תרומת אריס \ תרומת אפטרופוס \ תרומת גנב וגזלן \ תרומת בן ושכיר \ תרומתן כשאוכלין יחד עם בעל הבית \ תרומת פועל \ פועל ששינה מעט \ תרומת עכו"ם \ דינים בנתינת המעשרות \ כוונה בנתינת מעשר \ הפרשה במחשבה \ הפרשה בתנאי \ להישאל על הפרשה \ דין באמירה \ כוונה על הכול \ נמצא עוד פירות בצד \ לתרום מן היפה \ תרומה ממין על שאינו מינו \ תרומה מדבר שנגמר על שלא נגמר ולהיפך \ תרומה מתלוש על מחובר \ תרומה מלח על יבש \ לא לתרום מפירות שנה על שנה \ לא לתרום מפירות חוץ לארץ על הארץ ולהיפך \ תרם מדמאי על ודאי \ תרם מודאי על דמאי \ תרומה מגוי על ישראל \ תרומה שבילים על חייטים וכדומה \ תרומה מיפה על הרעה ולהיפך \ תרומה של יין וחומץ \ תרם יין ונמצא חומץ \ מעשר ראשון \ מי האוכל מעשר ראשון \ הפרשת מעשר ראשון לכהנים \ הוצאת מעשר מכהנים \ האוכל פירותיו טבילים \ מעשר ממקום זה למקום אחר \ מין במינו בתרומה ומעשר \ מי המפריש בתרומה ומעשר \ שקדים מרים \ מעשר מהמובחר \ מעשר באומד ובשיעור \ הפרשה מקצת מעשר \ ברכה על הפרשה \ זמן מעשר בפרי קטן \ חיבור אשכול ורימון למעשר \ מעשר שמרי יין \ אכילת עראי \ קביעות למעשר \ הכנסת תבואה במוץ \ גומר פירות חברו \ גמר מלאכת יין \ צורת אכילת עראי \ האכלת בהמה עראי \ צירוף הפרת תאנה \ אכילת עראי מתאנה נוטה \ אכילת עראי בגפן ורימון \ נכנס מגינה לחצר \ אכילת עראי בכסבר \ קביעות על ידי קניין \ קביעות מעשר לבורר פירות \ לוקח במחובר \ קביעות למעשר קנה ולא פירש \ קביעות מעשר בהחלפה \ קביעות מתנה \ הפרשת פועלים בעבודתם \ אכילת פועלים כשעושים בדבר אחר \ קביעות על ידי בישול \ בישול יין ושמן \ קביעות במזג יין במים \ קביעות בסחיטת אשכול \ קביעות על ידי מליחה \ קביעות פציעת זיתים \ נטילת זיתים ממעטן \ קביעות על ידי תרומה חלקית \ קביעות על ידי שבת \ תינוקות שטמנו תאנים בשבת \ תאנה מיוחדת לשבת \ חשכה עליו שבת תוך כדי אכילתו \ החלקים בפרי שאסורים באכילה קודם המעשר \ השתמשות בטבל וזריעתו \ מכירת ושלוחת טבל לחברו \ אי הבנה בין המוכר לקונה \ אין פורעין חוב מהטבל \ מעשר מטבל על טבל \ החוכר ומקבל שדה מגוי \ כהן או לוי שקנו פירות שנגמרו מלאכתן \ כהן או לוי המוכרים פירות תלושים \ הנותן שדהו בקבלה לגוי או לעם הארץ \ זמן החיוב במינים השונים \ דין הירק והאתרוג \ מעשר אביונות של צלף \ פירות שנים שונות שנתערבו \ כללי תרומות ומעשרות \ הפריש מעשר ראשון קודם שהוקבע למעשר \ מעשר שני בסוריא \ דין מעשר שני \ דיני פדיון מעשר שני \ שיעור פרוטה \ פדיון מעשר שני בזמן הזה בירושלים \ נוסח פדיון

ברכת הפדיון \ איזה כסף יכול לפדות \ הפודה מעשר שני קודם הפרשה \ מצות וידוי מעשר \
זמן הוידוי \ כל היום כשר לוידוי \ וידוי נאמר בכל לשון, וידוי רבים יחד \ מצוות הביעור \ פירות
שאינן לידו בזמן הביעור \ הפרשה שלא כסדר

